

Diakonisyner i pandemins praktiker

ett teologiskt aktionsforskningsprojekt

Teologiska institutionen
Kyrko- och missionsstudier E, 30 hp
Vårterminen 2021
Författare: Susanna Löfgren
Handledare: Ninna Edgardh
Examinator: Katarina Westerlund

Innehåll

Kapitel 1. Inledning.....	2
1.1 Introduktion.....	2
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Tidigare forskning	6
1.4 Metod	10
1.5 Källmaterial	16
1.6 Etiska överväganden och reflexivitet.....	19
1.7 Teori.....	21
1.8 Disposition.....	28
Kapitel 2. Diakonisyner i pandemins tid.....	29
2.1 Diakonala praktiker i pandemins tid.....	29
2.2 Diakonal praktik som församlingar valde att ge utrymme för.....	33
2.3 Att vara möjliggörare	43
2.4 Att handla diakonalt flexibelt.....	49
2.5 Samtal med en bibeltext - Jesus och den kanaaneiska kvinnan	53
2.6 Vilka diakonisyner kommer till uttryck i diakonal praktik under pandemins tid?	56
Kapitel 3. Samtalet fortsätter med fler akademiska röster.....	58
Kapitel 4. Erfarenheter från ett teologiskt aktionsforskningsprojekt.....	65
Kapitel 5. Slutsatser.....	70
Käll- och litteraturförteckning.....	73
Bilaga 1. Informationsblad	78
Bilaga 2. Samtalsguider	80
Bilaga 3. Reflektionsfrågor	81

Kapitel 1. Inledning

1.1 Introduktion

I Svenska kyrkan, och i Linköping stift där jag verkar som stiftsdiakon, finns många olika sätt att tänka om diakoni, beskriva diakoni, gestalta diakoni, många olika diakonisyner. De finns sida vid sida i kyrkliga dokument, i människors ord i stiftets församlingar, kanske också i hjärtat hos var och en av oss som använder ordet diakoni. Ordet diakoni har använts på många olika sätt genom historien. Det har brukats, återbrukats och konstruerats utifrån varje specifik kontext, skriver den finske teologen Kari Latvus.¹ På avstånd kan diakonin se ut som ett sammanhållet fenomen, men kommer du närmare ser du skiftningar som kan te sig både olikartade och motsägelsefulla. En mångfald av diakonisyner kan skapa dynamik och vara en tillgång för kyrkan, men också leda till utmaningar. Ninna Edgardh pekar på hur olika traditionsspår i Svenska kyrkan till och med står i konflikt med varandra i frågor om diakoni och diakonat. De olika spåren finns parallellt i både biskopsbrev och lokala församlingar och drar ibland åt olika håll.²

Som en del av västerländsk modernitet står Svenska kyrkan i en dualistisk tradition som skilt på tanke och handling, där teologin varit tanken och diakonin handlingen. Edgardh menar att kyrkan bör återupptäcka det sociala handlandet som teologiskt. Det finns en tendens att diakonin underordnas i Svenska kyrkans församlingsliv - genom separation mellan handling och förkunnelse, diakoni och gudstjänst, när diakoner lämnas ensamma med församlingsuppdraget diakoni och det diakonala uppdraget inte fullt ut betraktas som teologiskt.³ Den diakonala praktiken är i själva verket högst teologisk eftersom den rymmer ett budskap om vem Gud är och vilka vi är som människor. Praktiken bär på teologi.

Min egen akademiska bakgrund finns inom fältet socialt arbete, en bakgrund som jag haft stor hjälp av i den diakonala praktiken men också kompletterat med teologiska studier. I min masterutbildning kom jag att läsa om teologisk aktionsforskning, en metod som ger tillfälle till att skapa möten och samtal mellan tanke och handling. Metoden kan användas för att upptäcka, skönja och avslöja teologi i samtalet mellan många olika och jämbördiga röster i kyrkans liv – praktikens röst, akademins röst såväl som röster från normgivande texter i kyrkans tradition.

Diakoni beskrivs ofta som det kristna evangeliet i handling, som det kyrkans ”händer” gör, ofta i det tysta. Går det att tala om och begreppsliggöra den diakonala praktiken och i den upptäcka vilka diakonisyner som den genomsyras av? Att sätta ord på det som görs kan upplevas på olika sätt - som självklart och lätt, eller som en gäckande utmaning. Min egen erfarenhet är att det inte alltid är enkelt att tala om diakoni. Som stiftsdiakon är uppdraget att på olika sätt främja diakoni i

¹ Latvus 2017:100

² Edgardh 2019:184

³ Edgardh 2019: 188-189

stiftets församlingar. Ett av arbetssätten är att skapa rum för samtal om diakoni - om det som görs, tänks och skrivs. Med hjärta för utsatta människor är många diakonimedarbetare ”görare” och ofta dröjer samtalet vid frågor om konkreta lösningar på faktiska problem. Min erfarenhet är att när vi försöker fördjupa samtalet är det vanligt att vi som samtalar har svårt att förstå varandra. Vi talar på något sätt förbi varandra och går ur samtalen mer förbryllade än vi var innan de började. Eller så tycker vi helt enkelt väldigt olika. Nyligen hörde jag en diakon säga till en annan – ”det känns liksom inte bra i min mage när jag hör dig säga så där”. Våra föreställningar och bilder av diakoni, våra diakonisyner, är något som känns rent fysiskt, i magen. I arbetet med den här uppsatsen försöker jag upptäcka, skönja, avslöja och begreppsliggöra det.

Samtidigt kan det vara viktigt att vara medveten om att teoretiseringar och kategoriseringar medför en risk, eftersom de är förknippade med makt. Den som kategoriserar tolkar verkligheten på ett sätt som får inflytande över andras tolkning, liksom över människors vardag, i det här fallet församlingar, diakonimedarbetare och enskilda människor. Edgardh beskriver klyftan mellan teori och praktik i boken *Diakonins kyrka* och frågar sig om ett teoretiserande av den diakonala praktiken *läser in snarare än öppnar upp* diakonin. Edgardh tar en dikt av Esaias Tegnér till hjälp för att säga att en teologisk tolkning av diakoni skulle kunna uppfattas som en ”döds-kalle stjälp över en lilja”.⁴ Att göra en teologisk tolkning av diakonal praktik skulle kunna vara som att försöka sätta ord på erfarenheten av ett nära samtal med en annan människa eller svindeln och suget i magen under en bilfärd på en serpentinväg vid en bergssida. Kanske är det så att vissa saker inte går att beskriva i ord tillfullo, utan att något viktigt går förlorat på vägen. Tolkningen kan aldrig tillfullo fånga praktiken och därför är den också begränsad. Och vem tjänar på ett sådant arbete? Jag menar att det är viktigt att göra ett försök. Våra bilder av diakoni spelar stor roll för hur vi tänker och handlar som individer - våra förebilder, vår längtan och förväntan på diakonin. Men tolkningsarbetet måste göras med respekt för praktikens och praktikernas villkor. Om det görs med varsamhet kan det leda till något som många tjänar på – kyrkan, församlingen och den enskilda människan. Det kan vara en hjälp att kommunicera diakonal praktik. Bilderna av diakoni handlar om svaren på frågan *Varför diakoni?* I den här uppsatsen har jag valt att använda ordet *diakonisyner*, ett begrepp som jag vill utforska och försöka ringa in. Jag undersöker om det kan vara en hjälp för att få syn på och förstå den diakonala praktiken. En människas diakonisyner hänger ihop med hennes världsbild och värderingar och är avgörande för hur hon fungerar och agerar.

Hur kan diakoner, präster och andra kyrkligt aktiva bli mer medvetna om vilka diakonisyner de bottenar i och hur deras handlingar formas av dem så att de mer medvetet kan forma kyrkans framtida diakonala praktik? En berättelse från min tid på Ersta kan fungera som en bild för det. När jag avslutade diakonutbildningen höll en av diakonissorna ett tal där hon nämnde var och en av oss i klassen med några ord. När hon kom till mig berättade hon om när jag vikarierade som

⁴ Edgardh 2019:199

kyrksyster i Ersta kyrka. Den som varit där ser kyrkorummet framför sig, ett rum i dopbasilikans form med rymd och ljus. Röda väggar under min tid på Ersta, idag vita. Efter en kvällskoncert skulle jag låsa kyrkan och upptäckte att en duva hade flugit in. Jag försökte med många olika medel att få ut duvan, men utan framgång. Jag skrämde den, jagade den, lockade den. Sen satte jag mig ner, helt stilla och väntade. Till slut fann duvan ljusstrimman från kyrkporten, flög dit och ut i friheten över Erstaklippan. Diakonissan frågade sig retoriskt om jag skulle fortsätta försöka få fatt på den där duvan, eller diakonin, under min gärning som diakon? Min egen upplevelse är att det har blivit så, att jag liksom många av mina kollegor i Svenska kyrkan ständigt söker fånga och förstå den diakoni vi står i. Kan de som har ledningsuppdrag i Svenska kyrkan möjliggöra ett samtal om diakonisyner för att få större kunskap och hjälpa församlingar och enskilda medarbetare att agera och ta ut riktning för framtiden? När jag kom i kontakt med metoden teologisk aktionsforskning fascinerades jag av hur den kan skapa en plattform för att sammanföra teologiska röster i kyrkans liv som inte alltid brukar mötas. I arbetet med uppsatsen använder jag mig av metoden för ett teologiskt reflektionsarbete tillsammans med fyra församlingspraktiker.

Något jag inte kunde förutse när jag började masterutbildningen var att världen skulle befinna sig i en global pandemi när det var tid för mig att skriva masteruppsats. Det har påverkat förutsättningarna men också ämnesvalet för arbetet. Under covid-19-pandemin åren 2020-2021 har det funnits en rad olika diakonala uttryck i församlingar i Linköpings stift där jag verkar. I uttrycken bor många olika tankar, synsätt, förhållningssätt och teologier. I den här uppsatsen använder jag det som jag valt att kalla ”pandemins praktiker” som ett fönster genom vilket vi tittar in i församlingars diakoni. Vilka diakonisyner fick vi syn på då? När jag skriver ”vi”, menar jag mig själv och den grupp av församlingspraktiker som tillsammans med mig bildat den forskargrupp som formulerat och arbetat med studiens frågeställningar. Vad kunde vi upptäcka, skönja och avslöja i vår reflektion över diakonal praktik under pandemins tid?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att utveckla en tydligare förståelse av vilka diakonisyner som genomsyrar diakonal praktik. Det är ett syfte med två fokus:

Syftet handlar dels om att genomföra ett teologiskt aktionsforskningsprojekt i Linköpings stift inriktat på att stimulera reflektion och lärande hos diakonimedarbetare/medforskare. Arbetet i projektets forskargrupp ska leda till ny kunskap och ökad förståelse hos medforskarna om diakonisyner i diakonal praktik under pandemins tid.

Syftet handlar även om att bidra till kunskapsutveckling, om vilka diakonisyner som genomsyrar diakonal praktik, för en vidare läsekrets. Det förverkligas dels genom forskargruppens reflektion, dels genom att jag själv diskuterar och reflekterar över resultaten och processen i forskargruppen.

Projektets frågeställningar formulerades tillsammans med de fyra diakonimedarbetare/medforskare som ingick i projektets forskargrupp. Den övergripande frågeställningen är: Vilka diakonisyner kommer till uttryck i diakonal praktik under pandemins tid?

Utifrån den övergripande frågeställningen och de diakonala praktiker som medforskarna lyfte fram formulerade vi tre frågeställningar:

- Vilka diakonisyner kommer till uttryck i de diakonala praktiker som församlingar valt att ge plats för under pandemins tid?
- Vilka diakonisyner kommer till uttryck i de praktiska sätten att handla som *möjliggörare*? Med det avsåg vi diakonisyner i möjliggörandet av ideellas praktik och diakonisyner i möjliggörandet av samverkan med olika samhällsaktörer.
- Vilka diakonisyner kommer till uttryck i de praktiska sätten att handla *diakonalt flexibelt*?

Begreppet *diakonisyner* används på olika sätt i vetenskapliga texter. I teoriavsnittet 1.7 resonerar jag närmare om vad begreppet kan inbegripa och jag utforskar det i arbetet med uppsatsen. Jag använder begreppet diakonisyner som individens och kollektivets syn på och föreställning om diakoni. Föreställningarna speglar olika tankar om vad diakoni är och kan eller bör vara. Föreställningarna ger ofta svar på frågan om varför kyrkan har en diakoni.

Med *diakonal praktik under pandemins tid* menar jag diakonala praktiker i Linköpings stifts församlingar under covid-19-pandemin åren 2020-2021. Ordet praktik tillhör mitt analyspråk medan jag i mailkommunikationen med stiftets församlingar i stället använt ordet *diakonala uttryck*, som kan syfta både på handlingar och symboler och inte behöver ha en tydlig form. Jag valde bort orden *verksamheter*, *insatser* och *arbeten* då jag ansåg att de riskerade att leda till ett alltför begränsat material. I dessa ord finns förförståelsen att praktiken behöver ha en tydlig form, vara strukturerad och planerad, något som inte alltid är möjligt i en församling, vare sig under en pandemi eller annars. Medforskarna fick ringa in vilka praktiker som vi skulle ta som utgångspunkt för vår reflektion i forskargruppen. Eftersom medforskarna kom från olika församlingar hade de ingen gemensam vardagspraktik att utgå från, utan de praktiker vi valde hade karaktären av samlade paraplypraktiker eller handlingsmönster. Exempelvis samlade vi praktiker som hade med ideella eller med samverkan att göra under paraplypraktiken *att handla som möjliggörare*. Paraplypraktikerna/handlingsmönstren fick fanna både medforskarnas egna vardagspraktiker och de praktiker som vi samlade in röster om i materialinsamlingen. Det blev ett raster av många praktiker som församlingar i Linköpings stift har gett utrymme för under pandemins tid. Metoden teologisk aktionsforskning låter många olika röster om en praktik ta plats. Eftersom vi i forskargruppen inte delade en gemensam vardagspraktik kom vår utgångspunkt ofta att bli den röst

som kallas för den *uttalade* rösten, d.v.s. berättelserna om praktiken, snarare än praktiken själv. I teoriavsnittet 1.7 kan du läsa mer om studier av kyrkliga praktiker och om de *uttalade rösterna*.

1.3 Tidigare forskning

I det här avsnittet presenterar jag det forskningsfält som uppsatsen befinner sig i. Jag börjar med aktionsforskning och teologisk aktionsforskning som relativt nya metoder i teologisk forskning och fortsätter med att sätta in uppsatsen i diakoniforskningens sammanhang och mer specifikt i ett begynnande utforskande av begreppet diakonisyn.

1.3.1 Aktionsforskning och teologisk aktionsforskning

För att placera uppsatsen i en framväxande tradition av att använda aktionsforskning som teologisk metod börjar jag med att beskriva aktionsforskningens sammanhang och hur den ger utrymme för forskning om praktik tillsammans med praktiker.

Aktionsforskning är en form av praxisorienterad forskning som vill åstadkomma utvecklingsprocesser inom ett visst praxisfält. En praxisorienterad forskare träder in i det sammanhang som beforskas och arbetar nära och tillsammans med de människor som befinner sig där. Aktionsforskning är vanligare inom vissa samhällsvetenskapliga områden, t.ex. inom socialpolitiken.⁵ Docenten i pedagogik Matts Mattsson skriver att ”Aktionsforskning syftar till ny kunskap och förändrad praktik bland de närmast berörda och, i ett större perspektiv, förbättrade samhälleliga förhållanden och relationer”.⁶ Aktionsforskningen kan beskrivas som en metodologi med många skolor, teorier och praktiker. En arbetsdefinition från *The Handbook of Action Research* lyder så här:

A participatory, democratic process concerned with developing practical knowing in the pursuit of worthwhile human purposes, grounded in a participatory worldview, which we believe is emerging at this historical moment. It seeks to bring together action and reflection, theory and practice, in participation with others, in the pursuit of practical solutions to issues of pressing concern to people, and more generally the flourishing of individual persons and their communities.⁷

En av aktionsforskningens inspiratörer, pedagogen Paulo Freire, beskrev praxis som handling och reflektion gåendes hand i hand. Han skrev att reflektion utan handling är intellektualism och att

⁵ Bryman 2018:469

⁶ Mattsson 2004:21-25

⁷ Hilary Bradbury-Huang 2015

handling utan reflektion är aktivism. Äkta praxis förenar reflektion med handling.⁸ Till en reflektion över teori och praktik inom Svenska kyrkan ser jag det som ett synsätt som är till stor hjälp.

Metodologin Teologisk aktionsforskning (TAR) presenterades för första gången 2010 med boken *Talking about God in Practice*. Metodologin utvecklades av forskningsteamet *Action Research Church and Society* (ARCS) i Storbritannien under åren 2006-2010. Initiativtagarna skriver att den har sitt ursprung i praktisk teologi och aktionsforskning, två traditioner som båda reflekterar över praktik.⁹ De använder sig båda av reflekterande processer och vill leda till förändring, förvandling och deltagande för både forskare och deltagare.¹⁰ År 2020 utgavs boken *Disclosing Church* där en av forskarna inom ARCS-teamet, Clare Watkins, utvecklade metodologin och beskrev det arbete och lärande som skett inom fältet efter 2010. Teologisk aktionsforskning har bedrivits i ett brett nätverk av forskare och doktorander, och nätverket *The theology and action research network* (TARN) har bildats och har sin bas på *University of Roehampton* i London.¹¹ När jag i januari 2021 deltog i en digital utbildningsdag som anordnades av nätverket fanns forskare från nästan alla världens kontinenter närvarande, vilket tyder på att metodologin har fått vid spridning.

Teologisk aktionsforskning beskrivs till skillnad från annan aktionsforskning helt enkelt som teologisk. Intresset är hur teologi med hjälp av samtal kan upptäckas, skönjas och avslöjas i olika praktiker.¹² Metoden förslås som en god modell för reflektion och lärande t.ex. i en församling, i ett stift eller i en trosbaserad organisation.¹³ Som metoder och grundstenar lyfter TAR fram partnerskapet, processen och det teologiska samtalet som centrala. ARCS-teamet föreslår en definition av TAR:

TAR is a partnership between an insider and an outsider team to undertake research and conversations answering theological questions about faithful practice in order to renew both theology and practice in the service of God's mission.¹⁴

Teologisk aktionsforskning syftar inte till problemlösning och förändring i bemärkelsen förbättring eller framgång. Ett syfte är snarare att stödja praktiker till att röra sig närmare *faithfulness*, som kan översättas till trohet eller trovärdighet.¹⁵ Här ser jag en koppling till andra strömningar i vår samtid som problematiserar och försöker hantera marknadslogiker som effektivisering och mätbarhet

⁸ Mattsson 2004:27

⁹ Cameron et.al. 2010:49

¹⁰ Idestrom och Stangeland Kaufmann 2017:490

¹¹ Watkins 2020:24

<https://theologyandactionresearch.net/>

¹² Watkins 2020:33-35

¹³ Cameron et.al. 2010:109

¹⁴ Cameron et.al. 2010:63

¹⁵ Watkins 2020:33-34

inom välfärd, omsorg eller idéburna organisationer.¹⁶ På så sätt kan TAR ses som en del av en motrörelse som lyfter fram andra värden än kvantifierbara värden.

Några forskare som använt sig av TAR i en nordisk kontext är Jonas Ideström, Stig Linde och Tone Stangeland Kaufman. Ideström och Stangeland Kaufman menar att teologisk aktionsforskning kan ge ett viktigt bidrag till Svenska kyrkans kontext och dess teologiska reflektion om kyrka och välfärd. Den kan hjälpa kyrkan att berätta sina berättelser och ta hand om sina praktiker.¹⁷ Ideström och Linde lyfter fram TAR som ett sätt att arbeta med lärandeprocesser inom Svenska kyrkan.¹⁸ Inom forskning i Sverige har teologisk aktionsforskning använts i ett antal studier. Ideström och Linde använde metoden i kyrkokansliets studie *Det här är någonting vi måste göra – ett teologiskt aktionsforskningsprojekt med Svenska kyrkan i Mölndal*.¹⁹ Studien är en reflektion över mötet med ensamkommande ungdomar i Fässbergs församling. Ideström använde metoden när kyrkokansliet i samverkan med Linköpings stift reflekterade över mötesplatserna för ungdomar i Vadstena och Dals församlingar. Arbetet sammanfattas i rapporten *Här får jag vara – en rapport från ett teologiskt forskningsprojekt om konfirmand- och ungdomsverksamheten i Vadstena och Dals församlingar*.²⁰ Andreas Holmberg reflekterar kring metodologin och använder till viss del ett av dess fem kännetecken (teologins fyra röster) i sin avhandling *Kyrka i nytt landskap. En studie av levd ekklesiologi i Svenska kyrkan*.²¹ Just nu (2021-2022) pågår ett teologiskt aktionsforskningsprojekt mellan Stockholm stift (med åtta församlingar), kyrkokansliet och Enskilda högskolan med temat *Kyrka i digitala rum – om församlingsliv i Svenska kyrkan online*. Projektet ska utforska och fördjupa förståelsen av hur teologi och kommunikation påverkas när kristen tro och församlingssamfund uttrycks och manifesteras i digitala landskap.²²

1.3.2 Diakoniforskning och diakonisyn

Den här uppsatsen skrivs i ett diakonivetenskapligt sammanhang, ett fält som inte alltid är lätt att ringa in och dra gränser för. Lena Sjöberg tecknar en bild av fältet i masteruppsatsen/rapporten *Nordisk diakoniforskning 2015-2019*, och menar att många publikationer inom området befinner sig i det praktisk-teologiska eller tvärvetenskapliga området. Studier av diakoni hämtar teori från forskning kring samhälls- och välfärdsfrågor, innovation, ledarskap, genus, men mera sällan från traditionella teologiska fält. Sjöberg noterar också att flera författare argumenterar för aktionsforskning som ett verktyg för att bemöta asymmetriska maktförhållanden i

¹⁶ Se t.ex. Bornemark. *Det omätbaras renässans – en uppgörelse med pedanternas världsberravälde*. Stockholm: Volante, 2018 eller Edlund. *När jag får vara ute på fältet dansar jag tango! En organisationsteologisk studie av konkurrerande logiker i kyrklig verksamhet*. Åbo: Åbo akademi, 2020.

¹⁷ Ideström och Stangeland Kaufmann 2017:486

¹⁸ Ideström och Lindes 2021:173

¹⁹ Ideström och Linde 2017

²⁰ Ideström 2019

²¹ Holmberg 2019

²² Garpe 2021

diakoniforskningen.²³ Forskning om diakonal praktik kan i vissa fall vara en diakonal praktik i sig själv, menar tre norska diakoniforskare. För att vara en diakonal praktik anser de att forskningen måste uppfylla vissa krav. Den ska vara hängiven till rättvisa åt den som är i utsatthet. Forskarna ska betrakta sitt arbete som en diakonal handling och forskningen ska vara deltagande och dialogisk till sin karaktär.²⁴ Teologisk aktionsforskning kan ses som en forskningsmetod som inte bara kan vara till hjälp för att beforska diakonala frågor, utan som också är diakoni i sig. Aktionsforskning har som tradition använts mer ofta inom socialvetenskaplig forskning, och jag ser min egen yrkesroll som diakon med bakgrund inom socialt arbete som en förklaring till varför jag fångats av metodologin och valt att arbeta med den som redskap.

I uppsatsen använder jag begreppet diakonisyn och knyter därmed an till en framväxande användning av detta begrepp i forskningssammanhang. I forskningen har begreppet så vitt jag kunnat finna aldrig definierats. Min avsikt är inte heller att utgå från en tydlig definition av begreppet diakonisyn, utan snarare att genom uppsatsen utforska vad begreppet skulle kunna rymma och därmed vad det kan bidra med till en fördjupad teologisk förståelse av diakoni i Svenska kyrkans sammanhang idag. Här beskriver jag några studier som jag knyter an till i den strävan.

En studie av diakoni som har direkt anknytning till Linköpings stift gjordes av Stig Linde 2004 inom projektet *Kunskapsutveckling i diakonalt arbete*. Den hade temat *samverkan* i fokus och togs fram i anslutning till biskopens diakonmöte 2005. Under den återkommande rubriken ”Diakonisynt” samlar Linde material som beskriver vad församlingar menar med ordet diakoni, vad de praktiskt gör, vilka förhållningssätt de intar, hur de resonerar teologiskt, hur de organiserar diakoni, vilken roll diakonin ges och hur den uttrycks i skrift och samtal. I studien sägs att kyrkosyn och diakonisyn relaterar till varandra ömsesidigt, som hönan och ägget.²⁵

Charlotte Engel och Elisabeth Christiansson gjorde 2016-2017 en kartläggning av diakonins strukturer i Stockholms stift. Den analyserar frågor om det diakonala arbetets styrning, ledning, organisering samt diakoners kompetens, arbetssituation och rekrytering. Studien innehåller tre delstudier och i den andra används ordet diakonisyn vid flera tillfällen. Det används för att beskriva hur en församling ser på uppdraget att utöva diakoni, på diakonatet och diakonens uppgifter. Under rubriken *En polariserad diakonisyn* resonerar studien kring synen på den grundläggande uppgiften diakoni och på diakonalt arbete. Studien pekar på hierarkier i församlingen och gudstjänsten, som ett tecken på en traditionell diakonisyn. Författarna menar att diakoner, oftare än präster, får okvalificerade arbetsuppgifter och att en otidsenlig diakonisyn hindrar diakoner från att komma till tals.²⁶ Studien nämner hur diakonatet som vinningstjänst och utvecklingen inom den världsvida ekumeniken lett till en nyorientering - från en traditionell luthersk teologi mot en mer allmänkyrklig

²³ Sjöberg 2020:82-83

²⁴ Stålsett, Taksdal och Hilden 2018:176

²⁵ Linde 2005:102

²⁶ Christiansson och Engel 2017:27-28

diakonisynt. Författarna menar att det lett till att olika diakonisynter existerar som parallella ideologier i Svenska kyrkan idag.

I Svenska kyrkans material *Vägledning för diakoni* presenteras verktyget *Diakonitriangeln* som hjälpmedel i reflektionen om diakoni. Triangelns tre sidor har fått namnen förhållningssätt, verksamheter och utövare. Triangelns mitt visar på diakonins identitet, kyrkans uppdrag, där kyrkan kan hämta svar på frågan *Varför diakoni?* Svaret på frågan beskrivs av författarna som diakonisynt och kopplas till diakoni som teologiskt begrepp. De teologiska utgångspunkter som nämns är hämtade från biskopsbrevet om diakoni – skapelseteologi, kristologi och ecklesiologi.²⁷

I rapporten *Nordisk diakoniforskning 2015-2019. Kunskapsläge och forsknings-sammanhang* presenterar Lena Sjöberg en översikt över det diakonivetenskapliga forskningsfältet med hjälp av forskningsbidrag om diakoni från nordiska lärosäten under tidsperioden. Hon synliggör bl.a. hur tre historiska diakoniteologiska linjer kommer till uttryck i hennes material (den ecklesiologisk-liturgiska, den evangelisk-lutherska och den ekumenisk-transformativa diakonisynten). Sjöberg använder ordet *diakonisynt* frekvent och nästan uteslutande i anknytning till de teologiska linjerna som hon menar leder fram till olika synsätt på diakoni.²⁸

Min uppsats placerar sig således i ett diakonivetenskapligt forskningsfält, där kyrkans diakonala praktik belyses med hjälp av teologisk aktionsforsknings metoder. I nästa avsnitt beskrivs hur metoderna kan vara till hjälp för att upptäcka, skönja och avslöja diakonisynter.

1.4 Metod

Uppsatsen bygger på metoder utvecklade inom fältet teologisk aktionsforskning. Jag som forskare har tillsammans med en grupp församlingspraktiker, som jag i uppsatsen kallar medforskare, bildat en forskargrupp där studiens huvudsakliga arbete ägt rum. I forskargruppen formulerade vi studiens frågeställningar och vi arbetade tillsammans för att uppfylla studiens syfte. Forskargruppen bestod av fyra praktiker från fyra församlingar i Linköping stift. Forskargruppen beslutade om material, som jag sedan samlade in. I arbetet med materialinsamlingen använde jag en blandning av kvalitativa metoder – enskilda intervjuer, fokusgruppsintervju, observation samt innehållsanalys av skriftliga dokument. Jag kommer här först beskriva metoder från teologisk aktionsforskning och hur jag har använt mig av dem i mitt arbete med uppsatsen.

²⁷ Svenska kyrkan 2018:35

²⁸ Sjöberg 2020

1.4.1 Teologisk aktionsforskning

Hur metodologin operationaliseras

En central del i metodologin är partnerskapet mellan praktiker och forskare, och samtalet som metod och förhållningsätt. I litteraturen beskrivs partnerskapet som en relation mellan två team - *insiderteamet* (praktikerna) och *outsiderteamet* (forskaren/forskarna). Idag används vid University of Roehampton i stället begreppen *local team* och *university team* eftersom erfarenhet visat att de tidigare begreppen inte var tillräckligt tydliga. En person i universitetsteamet kan t.ex. också ha kunskap som en insider.²⁹ Jag använder begreppen *forskaren* och *medforskarna*. Tillsammans utgjorde vi en *forskargrupp*, eller en undersökande gemenskap.³⁰

Varje team tar med sig sina erfarenheter till forskargruppen och det är genom partnerskapet som kunskapen blir till. Det lokala teamet äger sin praktik och har ett engagemang i att utforska och reflektera över den. Deras mål är att förändra sin praktik och/eller utveckla en teologisk förståelse av den. Universitetsteamet processleder arbetet och breddar och fördjupar reflektionen genom att lyfta in kunskap och perspektiv. I en del projekt tar alla i forskargruppen ansvar för att samla in material, i andra projekt tar universitetsteamet/forskaren det huvudsakliga ansvaret för datainsamlingen.³¹

Relationen mellan praktiker och forskare är viktig för arbetet. Praktikern behöver förstå och känna tillit till forskaren för att se den som en partner. Forskaren behöver stimulera en reflektion som går förbi de mer omedelbara antagandena. De båda teamen behöver vara tillräckligt stadiga/trygga för att utmana varandra utan att väcka känslor av underlägsenhet.³² Universitetsteamet behöver agera på ett sådant sätt att praktikerna varken känner sig förvirrade över vad det gemensamma arbetet består i, eller nedvärderade av det sätt de blir bemötta.³³

Efter en inledande och relationsbyggande uppvärmningsfas identifierar forskargruppen en forskningsfråga som är relevant för det lokala teamet. De ringar in vilket material som ska samlas in för att besvara frågan. Forskargruppen gör en överenskommelse om rollfördelningen i gruppen och vem som förväntas göra vad. Data samlas in och skickas ut till alla för läsning. Teamen möts därefter för att reflektera över och tolka materialet. Ibland läser de materialet deduktivt utifrån färdiga teman, ibland uppstår nya teman induktivt under läsningen. Det är viktigt att det lokala teamet får äga reflektionen. Om forskaren kommer med färdiga förslag till reflektioner kan det fränta medforskarna deras känsla av makt och agens. Om forskaren tar över läsningen finns det en fara att medforskarna blir översvämmade av det och tappar den energi som behövs för att de ska kunna reflektera och göra förändringar baserat på reflektionen.³⁴ Från materialet kommer olika

²⁹ University of Roehampton 2021

³⁰ Idestrom och Linde 2021:179

³¹ Cameron et.al. 2010:71

³² Cameron et.al. 2010:72-73

³³ Cameron et.al. 2010:64

³⁴ Cameron et.al.2010:87-106

röster fram, som forskargruppen för samman i sin läsning och reflektion. TAR talar om fyra röster, vilka du kan läsa mer om i avsnittet om teoretiska utgångspunkter i avsnitt 1.7. Samtalet blir en plats där forskargruppen uppmärksamt sitter med en kakafoni, och ibland harmoni av röster, och väntar på att insikter att framträda.³⁵ Tillsammans identifierar teamen viktiga insikter som kan forma deras framtida praktik och teologi. De brittiska forskarna kallar det för *moments of disclosure*³⁶, något som svenska forskare översatt till ”uppenbarelseögonblick”, tillfällen då teologi kan upptäckas, skönjas och avslöjas.³⁷ I uppsatsen använder jag ofta alla de tre orden tillsammans. Orden har jag översatt från två centrala ord i texter på engelska om TAR. Ordet *disclosure* kan översättas till avslöja eller upptäcka och ordet *discern* till skönja.

I boken *Disclosing Church* skriver Watkins att det varit svårt att sälja in reflektionsmodellen till kyrkoledare som söker en reflektionsmodell för utvecklingsarbete i sin församling. Kyrkoledarna vill ofta ha kontroll över sin process och dess resultat. TAR-projekt får utrymme att utvecklas och förändras och det är svårt att i början av arbetet förutse vad som kommer ske under resans gång. I TAR-projekt har universitetsteamet genom hela projektet ofta varit oavbrutet nervösa, på grund av brist på kontroll över processen. En nyckel i arbetet är att ha gott om tid för att bygga förtroende, förståelse och reflektion men också att vara flexibel och ha tilltro till praktikernas visdom och kunskap. Teamet kan med hjälp av reflektion, bön och sociala aktiviteter bygga tillit och en intellektuell vänskap.³⁸ Ett ikonmotiv som Idestrom och Linde använder som en bild av samtalet föreställer de tre personer som gästar Abraham och Sara i första Mosebokens artonde kapitel. Ikonmotivet har ofta tolkats som treenigheten, och Idestrom och Linde menar att Fader, Son och Ande vänder sig mot betraktaren och bjuder in hen till att bli en del av den gudomliga gemenskapen. Författarna skriver att: ”Teologiska tankefigurer av det här slaget har tydliga konnotationer till sådana grundantaganden som aktionsforskning präglas av.” I teologiska aktionsforskningsprojekt har Idestrom och Linde använt bibelläsning, inspirerat av metoden *Lectio Divina*, i reflektionsarbetet. I den evangelisk-lutherska kyrkotraditionen har bibelläsning varit starkt betonat och en evangelietext kan ses som ett användbart tolkningsredskap för självreflektion och lärande.³⁹

1.4.2 Användning av metoden i uppsatsarbetet

För att identifiera pandemins praktiker skickade jag inledningsvis ett mail till alla medarbetare i Linköpings stifts församlingar som brukar få utskick om diakonala frågor (från stiftsorganisationens processområde Social Sammanhållning som främjar frågor om diakoni). I mailet, som skickades ut den 14 oktober 2020, ställde jag två frågor:

³⁵ Watkins 2020:45

³⁶ Watkins 2020:41

³⁷ Idestrom och Linde 2021:178

³⁸ Watkins 2020:23-25

³⁹ Idestrom och Linde 2021:176-177, 185

- *Vilka nya uttryck för diakoni har du sett i din församling under pandemin?*
- *Har du sett traditionella uttryck som fått en ny form/synlighet under pandemin?*

Mailet gick ut till 138 personer och jag fick under två veckor in sju svar. Svarsfrekvensen var anmärkningsvärt låg, och kan inte ses som en övergripande bild av de diakonala uttryck som funnits under pandemin. Svaren fick fungera som exempel och en startpunkt för vårt arbete i forskargruppen. Något som överraskade mig var att trots att 64 diakoner fick frågan, kom bara ett av sju svar från en diakon. Det var få som svarade på mailet överhuvudtaget och det var få diakoner som gjorde det. Jag kan ha en rad gissningar om varför. En är att jag som stiftsdiakon haft samtal med stiftets församlingar om diakoni under pandemin vid flera tillfällen tidigare. De som fick mailet kan ha tyckt att de redan gett sina berättelser tidigare, att jag redan visste. Pandemins tid har också varit en tid då diakonimedarbetare haft väldigt mycket att göra. Att svara på ännu ett mail från stiftsdiakonen, i det fallet i skepnaden som mastersstudent, var kanske inte det som prioriterades först på ”att-göra-listan”.

Förutom att identifiera praktiker var avsikten med mailet att rekrytera medforskare till forskargruppen. Av de sju som svarade tillfrågade jag sex om de ville vara med som medforskare och tre svarade ja – en komminister med diakonalt ansvar, en kyrkoherde och en diakoniassistent – två män och en kvinna. Personerna valdes ut utifrån att jag ville ha balans mellan olika yrkeskategorier och mellan män och kvinnor. Tre personer var en alltför liten grupp, sårbar om någon skulle välja att lämna den under arbetets gång. Dessutom hade ingen diakon tackat ja och det var fler män än kvinnor, vilket inte är representativt för kollektivet diakonimedarbetare i Linköping stift. I samråd med min handledare beslutade jag mig för att söka en diakon till gruppen. Jag mailade en arbetsgrupp diakoner som är kvinnor i en geografisk del av stiftet som inte redan var representerad i forskargruppen. Jag bedömde diakonerna som positiva till reflektion kring diakoni. En av diakonerna valde att tacka ja.

I den slutliga forskargruppen ingick fyra personer förutom jag själv - en diakon, en diakoniassistent, en komminister med diakoniansvar och en kyrkoherde. Två personer var kvinnor och två män. Personerna kom från olika geografiska delar av stiftet, från församlingar och pastorat av olika storlek och med olika socioekonomiskt sammansatt befolkning. Alla kom från en församling med en centralort. Personerna fick ett informationsbrev om studien (se bilaga 1) och fyllde i ett formulär för samtycke. Valet av personer som ska ingå i ett teologiskt aktionsforskningsprojekt är avgörande för projektets utfall. Förutom de urvalskriterier jag redan nämnt så tillfrågades personer som jag upplevde hade energi, engagemang och nyfikenhet inför att bidra i samtalet i den kommande forskargruppen. Faktorer som energi, engagemang och nyfikenhet är urvalskriterier som kan ses som omistliga i teologiska aktionsforskningsprojekt.

Uppsatsens resultat bygger på samtalet mellan oss fem som ingick i forskargruppen och på det material som våra samtal utgick ifrån (se avsnittet *1.5 Källmaterial*). Cameron et.al skriver att den kunskap som genereras i ett aktionsforskningsprojekt alltid är kontextuell och därmed tillfällig eller

flyktig. Det lärande som blir till i ett aktionsforskningsprojekt kan erbjudas andra som ett bidrag men aldrig fylla funktionen som *best practice*, dvs vara normgivande för andra sammanhang.⁴⁰ Om vi i forskargruppen skulle samlas till samtal igen, skulle samtalet troligen delvis likna det samtal vi hade, men också se ut på ett annat sätt, eftersom vi var och en gjort nya erfarenheter och förändrats. Resultaten skulle troligen bli annorlunda och projektets tillförlitlighet över tid är därmed låg. Resultatet står för en förståelse hos ett fåtal personer, vid en specifik tidpunkt.

Uppsatsens trovärdighet hänger samman med om metoden lyckas fånga det som den var tänkt att fånga. Syftet var att utveckla en tydligare förståelse av vilka diakonisyner som genomsyrar diakonal praktik. Det har den gjort i sitt eget sammanhang. Eftersom materialet var begränsat och antalet medforskare få kan resultatet inte anses trovärdigt utanför det sammanhang där samtalet ägde rum. Resultaten går inte att generalisera, men genom samtalet med den akademiska rösten/de teoretiska redskapen finns möjligheter till överförbarhet. Uppsatsens trovärdighet hänger också ihop med mångtydligheten i begreppet diakonisyner (läs mer om det i teoriavsnittet).

När personerna hade tackat ja hade jag ett inledande telefonsamtal med dem var och en. Det var del i den uppvärmningsfas som är viktig i metoden. Personerna fick utifrån informationsbrevet ställa frågor om studien och jag förtydligade mina tankar om våra olika roller i gruppen. Jag påbörjade också arbetet med frågeställningar och material. Personerna fick fundera över vilka egna frågeställningar de hade utifrån syftet och de fick svara på frågan: ”Om du tänker på diakoni och diakoniförståelser under pandemin – vad är intressant att undersöka tycker du?”. De fick också fundera över vilket material som vi skulle behöva samla in för att finna svaren på deras frågor. Personernas svar sammanställdes och presenterades som tentativa frågeställningar vid vårt första möte.

På grund av pandemin kunde vi inte träffas fysiskt i forskargruppen. Träffarna anordnades därför på Zoom, den digitala plattform som jag själv upplever som allra bäst för att skapa delaktighet i gruppsamtal.

Vid det första mötet med forskargruppen, 23 november, presenterade jag metodologin och berättade hur jag tänkte att vi skulle komma att arbeta tillsammans. Några delar av metoden som jag lyfte fram var TAR:s fem karaktärsdrag med tankar om teologins fyra röster, samtalets möjlighet och möjliga uppenbarelseögonblick och ny praktik. Medforskarna fick komma med synpunkter och frågor. I mina presentationer använde jag bilder och ord för att skapa en stämning av högt-itak och ett rum där medforskarna kunde provtänka och vara kreativa, utan att behöva vara artiga eller kompromissa av rädsla för att stöta någon annan. En bild jag visade var det ovan nämnda ikonmotivet av treenigheten som bjuder in oss till samtal. Som en lära-känna-övning fick alla berätta om sina reflektioner om diakoni under pandemin. Det visade sig att flera av deltagarna hade träffat varandra vid tidigare tillfällen, till viss del kände de varandra. Jag presenterade mitt syfte och fyra

⁴⁰ Cameron et.al. 2010:42

tentativa frågeställningar som jag hade plockat fram ut materialet från telefonsamtalen. I samtalet enades gruppen om tre frågeställningar. Jag presenterade modellen *teologins fyra röster* och vi ringade in material som jag skulle samla in till vårt nästa möte. Efter mötet sammanfattade jag det vi kommit överens om i ett dokument och skickade till deltagarna. I dokumentet fanns vår överenskommelse om syfte och frågeställningar, rollfördelning och material som skulle samlas in.

Efter mötet samlade jag in det material vi kommit överens om (se nedan under rubriken 1.5 *Källmaterial*). Det brittiska TAR-teamet beskriver hur medforskarna får allt insamlat och transkriberat material till sig. Ideström och Linde, som arbetat med metodologin i svensk kontext beskriver hur de i stället brukar sammanställa materialet utifrån teman innan medforskarna får del av det.⁴¹ Jag valde Ideström och Lindes arbetsätt eftersom jag bedömde att det skulle vara ett lagom stort material för medforskarna att läsa in. Materialet sammanställdes i komprimerad form utifrån våra tre frågeställningar. Det skickades ut till deltagarna två veckor före vår första reflektionsträff. Medforskarna läste materialet och reflekterade kring det utifrån medskickade frågor (se bilaga 3).

Forskargruppen träffades sedan vid två tillfällen för reflekterande samtal som jag ledde. Det var två veckor mellan de två träffarna som var två timmar långa.

Vid det första reflektionsmötet den 11 februari började vi med en påminnelse om vad uppgiften för vår forskargrupp var. Därefter reflekterade vi över det material jag sammanställt och som medforskarna läst. Varje deltagare fick själv berätta vad som, utifrån de medskickade frågorna, blivit viktigt vid läsningen av materialet, och därefter reflekterade vi gemensamt. Jag presenterade några teoretiska tolkningar av den samtida diakonins utmaningar och gruppen fick säga om de upplevde att något av tolkningsredskapen kunde vara till hjälp för oss vid reflektionen över materialet. De teoretiska tolkningsredskapen var ett sätt att medvetet föra in den akademiska rösten i samtalet. Inom den tid vi hade utsatt för arbetet i forskargruppen hann vi inte göra en gemensam reflektion över materialet utifrån teorin. Eftersom jag såg det som viktigt för uppsatsen gjorde jag en sådan reflektion på egen hand när arbetet i forskargruppen var avslutat (reflektionen presenteras separat i kapitel 3).

Vid det andra reflektionsmötet 22 februari fortsatte gruppen sitt reflekterande arbete. Till mötet hade jag som utgångspunkt för samtalet sänt ut en sammanställning av det som kommit fram vid vårt första reflektionssamtal. Under mötet använde vi en bibelläsningmetod där en bibelberättelse fick ge oss paralleller och utmaningar till vår pågående reflektion. Gruppen formulerade sig därefter kring viktiga lärdomar och uppenbarelseögonblick från våra tre reflektionssamtal. Som en synonym för uppenbarelseögonblick använde jag ordet ”aha-upplevelse”. Vi diskuterade också om vår reflektion lett till utveckling av praktik eller teologi. Vi avslutade med ett sammanfattande och utvärderande samtal av själva arbetssättet.

⁴¹ Ideström och Linde 2021:186-187

Det lokala teamet bestod av fyra praktiker medan jag var själv i universitetsteamet. Jag har stått för genomförande och processledning, men hade god hjälp i design och processtöd under arbetets gång av min handledare Ninna Edgardh, men också av flera personer med erfarenhet av aktionsforskningsprojekt (Jonas Idestrom, Stig Linde, Carina Sundberg och Anna Bredstrom). Under arbetet deltog jag även vid en utbildningsdag vid University of Roehampton och ett forskarämnesseminarium vid Uppsala universitet där jag fick till mig viktiga reflektioner som påverkade mitt arbete.

Det finns olika sätt att arbeta med de fyra teologiska rösterna som metod (läs mer om de fyra teologiska rösterna under avsnitt 1.6). Ett riktmärke är att använda dem på ett sätt som är begripligt för det lokala teamet.⁴² Jag har valt att i forskargruppen benämna dem i presentationen av metoden, som ett sätt att visa att alla typer av röster ska betraktas som jämbördig teologi. I insamlingen av material såg jag till att alla de fyra rösterna var representerade och att de kom fram i samtalet i forskargruppen. På det sättet har de fått gå i dialog med varandra för att samtalet skulle kunna ge plats för upptäckter och avslöjanden. I kapitel 3 har jag även lyft in fler akademiska röster till ett möte med de upptäckter vi gjort i forskargruppen.

1.5 Källmaterial

Uppsatsen baseras på det insamlade material (som forskargruppen hade valt ut) och på de samtal som förts i forskargruppen under våra tre träffar. Samtalen i forskargruppen har spelats in och transkriberats. I forskargruppen identifierade vi en rad olika material som skulle samlas in för att få svar på våra tre frågeställningar. Jag som forskare var den som samlade in materialet. Vid insamlingen av materialet användes flera kvalitativa metoder (fem enskilda intervjuer, en fokusgruppsintervju och en observation) samt innehållsanalys av dokument. En övergripande utmaning, som påverkat arbetet i forskargruppen såväl som insamlingen av material är att den pågående pandemin har omöjliggjort alla fysiska träffar. Intervjuer och observation har därför gjorts per telefon eller videoplattformen Zoom.

1.5.1 Enskilda intervjuer

Intervjupersonerna fick ett informationsbrev om studien (se bilaga 1). De enskilda intervjuerna genomfördes på ett semistrukturerat sätt. Jag hade ett antal teman, som hängde ihop med våra tre frågeställningar, som skulle beröras men intervjupersonen hade frihet att utforma svaret på sitt eget sätt. Jag hade en intervjuguide med fyra-fem frågeställningar som utgjorde den ram som vi samtalade utifrån (se bilaga 2).⁴³ Jag genomförde fem enskilda intervjuer. Intervjuerna var 15-30 min långa.

⁴² Cameron et.al. 2010:102

⁴³ Bryman 2018:563

- Intervju med en ideell eldsjäl utifrån temat ideellt diakonalt engagemang/möjliggörare.⁴⁴
- Intervju med en ideell nyckelperson utifrån temat ideellt diakonalt/socialt engagemang i flera idéburna organisationer/möjliggörare.⁴⁵
- Intervju med en församlingsherde i ett pastorat som tidigt beslutade att begränsa sin församlingsverksamhet under pandemins första våg. Intervjun utgick från temat Vilken diakoni valde ni att ge plats för?⁴⁶
- Två intervjuer med koordinatörer av arbetet med att handla mat till riskgrupper under pandemins första våg. Temat för intervjuerna var den praktik de valde.⁴⁷

Intervjuerna hade någon av våra tre frågeställningar i fokus, men det material som kom fram bidrog in i alla våra frågeställningar. Intervjun med församlingsherden genomfördes på videoplattformen Zoom. De övriga intervjuerna genomfördes per telefon. Bryman skriver att det finns vissa belägg för att skillnaderna, mellan en intervju per telefon och vid en fysisk träff, är små. Det har dock visat sig att telefonintervjuformen kan fungera sämre för längre intervjuer.⁴⁸ Min upplevelse var att telefonintervjuerna fungerade bra och gav ett rikt material. Intervjuerna spelades in och transkriberades.

1.5.2 Fokusgruppsintervju

I arbetet med vår frågeställning om diakonisyner i de praktiska sätten att handla *diakonalt flexibelt* valde vi att göra en fokusgruppsintervju. En fokusgruppsintervju har ofta betoningen på ett visst tema som intervjun fördjupar sig i. Syftet med en fokusgruppsintervju är att få fram hur individer, som medlemmar i en grupp, samtalar om en fråga. Fokus ligger både på samspelet i gruppen och den gemensamma betydelsekonstruktionen. I en fokusgrupp uppstår en dynamik där individer argumenterar för sin sak och ifrågasätter varandra. Eftersom individerna tvingas reflektera över sina uppfattningar får forskaren möjlighet att få fram mer realistiska beskrivningar än vid en enskild intervju.⁴⁹ Intervjun spelades in och transkriberades.⁵⁰

Fokusgruppsintervjun utfördes med ett diakoniarbetslag med fyra personer i en av stiftets församlingar. De intervjuades om frågeställningen kring *Diakonal flexibilitet* utifrån deras erfarenheter och den biskopsvisitation de nyligen haft i sin församling. Fokusgruppsintervjun utgick från ett utdrag om diakonal flexibilitet ur biskopens visitationstal.

⁴⁴ Intervju med ideell eldsjäl 2020-12-07

⁴⁵ Intervju med ideell nyckelperson 2020-12-07

⁴⁶ Intervju med församlingsherde 2020-12-22

⁴⁷ Intervju med koordinerade diakon 2020-12-15. Intervju med koordinerande diakoniassistent 2021-01-05.

⁴⁸ Bryman 2018:582

⁴⁹ Bryman 2018:603-605

⁵⁰ Fokusgruppsintervju 2020-12-15

1.5.3 Observation

Jag deltog vid ett tillfälle vid ett digitalt samverkansmöte där tio personer från sex olika organisationer möttes för att samtala och söka samverkan kring barn som bevittnat våld. Bara en person i mötet, en av organisatörerna, visste varför jag var med på mötet, det var därmed en s.k. dold observation. Vid mötet gjorde jag en observation med syftet att iaktta och lyssna till det som hände och sas. Vid etnografiska fältstudier kan en forskare anta olika roller. Jag var vid tillfället en *icke-deltagande observatör*.⁵¹ Eftersom personerna i samverkansmötet inte var tillfrågade i förhand har jag fått samtycke i efterhand från de personer vars röster jag lyfter fram i uppsatsen. Observationen är det exempel på en praktiserad röst som finns i materialet (se 1.6 teologins fyra röster).⁵²

1.5.4 Innehållsanalys

Innehållsanalys är ett sätt att analysera dokument och texter för att sortera innehåll utifrån kategorier som bestämts i förväg.⁵³ Jag har gjort en innehållsanalys av fyra material: material från facebooksidan *Idéutbyte i coronatider för Svenska kyrkans anställda*, visitationstal från en biskopsvisitation som biskop Martin Modéus gjorde under pandemin, biskop Martin Modéus brev till kyrkoherdar och församlingar under tidsperioden mars-november 2020 samt uppsatsen *Hur gör vi nu? En studie i hur diakoner i Linköpings stift hanterar sin vardagsituation i samband med coronapandemin i mars och april, 2020*.

På facebooksidan *Idéutbyte i coronatider för Svenska kyrkans anställda* gjorde jag en sökning på ordet *diakoni*.⁵⁴ Sökningen ledde till 18 inlägg med tillhörande kommentarer som vi använde i arbetet med våra frågeställningar.

Ur biskop Martin Modéus visitationstal använde jag det material som berörde temat Diakonal flexibilitet.⁵⁵

Ur biskop Martin Modéus brev använde jag material som visade på olika diakonisyner och vilka diakonala uttryck som församlingar valde att ge utrymme för.⁵⁶

Uppsatsen *Hur gör vi nu? En studie i hur diakoner i Linköpings stift hanterar sin vardagsituation i samband med coronapandemin i mars och april, 2020* gjordes av en diakonkandidat i Linköping stift som ett självständigt arbete vid Socialhögskolan i Lund under pandemins första våg. Ur uppsatsen har jag valt ut material som anknöt till vår frågeställning om diakonisyner i den praktik församlingar valde att ge utrymme för.⁵⁷

⁵¹ Bryman 2018:513-529

⁵² Observation av samverkansmöte 2020-12-02

⁵³ Bryman 2018:359

⁵⁴ ”Idéutbyte i coronatider för Svenska kyrkans anställda” sökord diakoni
<https://www.facebook.com/groups/278140949840348/search?q=diakoni> läst 2020-12-14

⁵⁵ Modéus 2020

⁵⁶ Modéus 2020-11-17

<https://internwww.svenskakyrkan.se/linkopingsstift/biskop-martins-brev-till-stiftets-kyrkoherdar-stifts-intranat>

⁵⁷ Eriksson 2020

1.6 Etiska överväganden och reflexivitet

Vetenskapsrådets skrift *God forskningssed* ger vägledning i frågor om hur lagar och regler om forskningsetik ska tillämpas. I forskning ställs krav på ett reflekterat etiskt förhållningssätt och agerande i forskarens olika roller.⁵⁸ Det kan handla om hur personer som medverkar i forskningen får behandlas och hur de ska skyddas från skada eller kränkning i samband med forskningen. Samtidigt pekar forskningskravet på att obetydlig skada inte får hindra att viktig kunskap som är till nytta för samhället och medborgarna får komma fram. Före forskningens genomförande ska information och samtycke ges. Under genomförandet ska risker undvikas och efter genomförandet ska material förvaras på ett etiskt riktigt sätt och publicering av resultat ska göras efter avvägning.⁵⁹

Medforskare och intervjupersoner har fått information och getts möjlighet att ställa frågor och ge samtycke innan studien påbörjats. Alla samtal har spelats in men inspelningarna har raderats efter att uppsatsen slutförts. Transkriptionerna finns tillgängliga i elektronisk och utskriven form hos mig. De är avidentifierade så varken person eller församlingssammanhang går att spåra. Eftersom Linköpings stift är litet och det finns risk att personer känns igen i sina uttalanden har jag beslutat att så långt det är möjligt skydda medforskarnas anonymitet. I de allra flesta fall har jag valt att inte röja medforskarnas namn, sammanhang och yrkestitel. Jag har också försökt göra mitt allra bästa för att föra fram medforskarnas bidrag som viktiga bidrag för kyrkans och medforskarnas reflektion och kunskaper. Vetenskapsrådet menar att en forskare alltid ska vara öppen med att berätta om sina eventuella bindningar när resultat presenteras.⁶⁰

Inom aktionsforskning finns ett antal etiska frågor som är särskilt aktuella. Ett vanligt dilemma för en aktionsforskare är rollkonflikten där forskaren är både forskare och själv deltar i utvecklingsarbetet med ansvar för de andra medarbetarna i forskningsprojektet. Det kan uppstå bindningar som begränsar forskarens kritiska utgångspunkter och självständighet och forskaren kan omedvetet dras in i lokala maktstrukturer.⁶¹ I relation till medforskarna i min studie, såväl som många av de som intervjuats, är jag dessutom inte bara forskare. Jag är också en av de stiftsdiakonier som har till uppgift att främja diakonin i deras/stiftets församlingar. I relation till personerna i forskargruppen är jag också före detta arbetskollega, tidigare praktikant och representant för domkapitlet. Tre av personerna är äldre än jag och har varit verksamma i stiftet under en längre tid än jag, medan en har börjat arbeta i Svenska kyrkan under de senaste åren. I min roll som stiftsdiakon och ansvarig för forskargruppens arbete har och hade jag makt över saker som medforskarna inte hade. Trots att de fick möjlighet att vara med och styra över frågeställningar och i vilken riktning vårt samtal gick, var det trots allt jag som fattade beslut utifrån mina egna

⁵⁸ Vetenskapsrådet 2017:9

⁵⁹ Vetenskapsrådet 2017:13-14

⁶⁰ Vetenskapsrådet 2017:25

⁶¹ Mattsson 2004:29

uppfattningar. Design av en forskningsprocess är aldrig värdeneutral och inbegriper frågor om makt.

Under arbetets gång har jag träffat både medforskare och intervjupersoner växelvis som forskare och som stiftsdiakon. Jag har flera gånger upplevt det komplicerat. Med respekt för medforskarnas anonymitet i forskargruppen har vi inte kunnat överföra våra vunna erfarenheter till andra sammanhang i stiftssamarbetet. Mitt uppdrag att främja diakoni har ofta gått att kombinera med arbetet i forskargruppen, men i sammanhang där jag representerar domkapitlet med tillsynsuppdrag har rollkonflikten blivit mer komplex. Sammanfattningsvis hänger det ihop med att vara forskare på sin egen arbetsplats, med de ömsesidiga bindningar och ansvarsförhållanden som människor på en arbetsplats har till varandra. Jag har förutom rollkonflikten som forskare och stiftsdiakon även ställts inför de utmaningar som följer på att göra studien i min egen miljö. Coghlan och Brannick ger en god vägledning till dessa utmaningar i boken *Doing action research in your own organization*. Aktionsforskningsprojekt bygger på uppmärksamhet kring vad som händer i den omgivande forskningsmiljön och i forskaren själv. Projektets äkthet bygger på att vara uppmärksam, intelligent, förnuftig och ansvarsfull. En särskild utmaning för den som genomför ett aktionsforskningsprojekt i sin egen organisation är att se, förstå och vara kritisk till det egna sammanhanget. Forskaren behöver vara medveten om sina förkunskaper.⁶² Det handlar delvis om insikten om betydelsen av sin plats i världen för den kunskap som blir till. Bryman sammanfattar reflektionen med tre ord – självreflektion, självmedvetenhet och självkritik.⁶³ Som ett hjälpmedel i mitt arbete har jag skrivit forskardagbok löpande. Där har jag försökt få syn på min förförståelse, såväl som mina egna reaktioner och upplevelser och försökt agera ansvarsfullt utifrån dem.

I metoden finns en tanke om att forskaren ska utmana och stimulera medforskarna i deras reflektion. En fråga jag ofta ställt mig är hur blind jag egentligen är för min egen kontext. Glömde jag att uppmärksamma det som var självklart för mig? Ställde jag rätt frågor? Ställde jag de kritiska frågorna? Det har inte alltid varit lätt i arbetet, vid flera tillfällen har intervjupersoner såväl som medforskare avbrutit sin berättelse med att säga – ”fast det där vet ju du redan”.

Stangeland Kaufman lyfter fram rollkonflikten som ett vanligt dilemma för en forskare inom teologin. Forskaren, som oftast är både praktiker och forskare inom fältet, har lätt en oro för att inte ha tillräcklig distans till det. Därför är det viktigt att ständigt få syn på sig själv genom att reflektera kring sin position som forskare – att få syn på sin egen förförståelse, sin bakgrund och att iakttas sig själv i förhållande till sin miljö.⁶⁴ Samtidigt stannar inte reflexiviteten vid att benämna förförståelsen, den måste också få konsekvenser i handling.⁶⁵

⁶² Coghlan och Brannick 2014:22-29

⁶³ Bryman 2018:471.

⁶⁴ Stangeland Kaufman 2018:31.

⁶⁵ Campbell-Reed 2018:80.

I arbetet med uppsatsen har jag haft många olika roller och i uppsatstexten talat med olika röster. Jag har hittills nämnt rollkonflikten mellan att vara både stiftsdiakon, forskare och medforskare i relation till de andra medforskarna. Det kan brytas ner ännu mer än så. I processen var jag den som tog initiativ till det akademiska arbetet och den som sedan ledde samtalet. I uppsatsens olika delar har jag talat med olika röster. I kapitel två är jag en av fem röster i forskargruppen samtidigt som jag är den som valt hur samtalet presenteras i skrift. Där försöker jag att presentera samtalet på ett pedagogiskt sätt för läsaren men undviker att göra egna slutsatser. I uppsatsens akademiska ram, i kapitel tre, fyra och fem talar jag med forskarens analytiska röst. Där gör jag egna reflektioner och drar slutsatser. Kapitel 3 kom till som en följd av att vi i forskargruppen inte hann samtala om de teoretiska redskapen som medforskarna sett vara till hjälp. Jag valde då att göra en egen reflektion och presentera det separat i kapitel 3. Jag är själv osäker på om det var rätt val. Det är ett avsteg från att låta medforskarna vara med i reflektionen och kanske skulle jag ha låtit min egen reflektion vara ogjord. Samtidigt hade jag en egen önskan om att ta vara på de teoretiska redskapen som medforskarna pekat ut och slutföra den delen av arbetet. För läsaren är det viktigt att känna till att kapitel 3 inte är ett resultat av forskargruppens reflektion utan ett arbete jag gjort själv med min röst som forskare. Det finns en risk att kapitel 3 betraktas som ett mer sammanhållet ”resultat” än det som presenteras från forskargruppens reflektion i kapitel 2. Så är inte min avsikt.

1.7 Teori

I teoriavsnittet presenterar jag först teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för uppsatsens helhet. Det handlar om forskning om kyrkans praktik, om synen på teologi genom modellen teologins fyra röster och om diakonisyn och kyrkosyn. Därefter presenterar jag tre teoretiska tolkningsredskap som jag i kapitel 3 använder i läsningen av det som kommit fram genom arbetet i forskargruppen.

1.7.1 Teoretiska utgångspunkter

Forskning om kyrkans praktik

I en presentation av antologin *Ecclesiology in the Trenches, Theory and Method under Construction* beskriver Idestrom tudelningen mellan teologi och praktik som en utmaning för kyrkan. Tudelningen gör det svårt att förstå kyrkan som en på samma gång teologisk och sociologisk verklighet. Idestrom beskriver ämnet kyrkovetenskaps signum som att försöka hålla ihop teologiska föreställningar om kyrkan och kyrkan i praktiken.⁶⁶ Antologin sammanfattar hur ämnet kyrkovetenskap har utvecklats vid Uppsala universitet. Benämningen *praktisk teologi* försvann som eget ämne under 1970-talet och

⁶⁶ Idestrom 2016:314-317

har de senaste decennierna haft sin plats inom fältet kyrkovetenskap, ecklesiologi. Där har empiriska och etnografiska metoder utvecklats i studier av kyrkliga praktiker. Edgardh beskriver i en artikel om denna utveckling hur kyrkovetenskapen knöt an till en internationell och ekumenisk rörelse med intresse för empiriska metoder inom ecklesiologi såväl som humaniora. Studier av levd religion, religiösa praktiker, betecknas ibland som *lived theology*, *ordinary theology* eller *empirical theology*. De kan alla ses som uttryck för vad som ibland kallas *den empiriska vändningen* inom teologin, som har inneburit att olika kristna praktiker, t.ex. diakonin, har kommit i ljuset. De etnografiska empiriska studierna har lyft fram praktik, men samtidigt fått kritik för att i sin strävan efter att belysa den också bidragit till en ännu starkare uppdelning mellan kyrka och värld. Som ett svar på den kritiken har vikten av teologisk tolkning av etnografiskt material lyfts fram som central.⁶⁷

TAR:s fyra teologiska röster

Teologisk aktionsforskning kan ses som en metodologi som syftar till att synliggöra praktiker som en form av teologi i handling och samtidigt hjälpa människor att formulera sig teologiskt.⁶⁸ TAR:s metod har fem uttalade karaktärsdrag och ett sätt att försäkra sig om att ett forskningsprojekt håller kurs är att under arbetets gång utvärdera dess olika faser med hjälp av dessa karaktärsdrag.⁶⁹

Teologisk aktionsforskning:

1. är teologisk rakt igenom,
2. använder teologins fyra röster som ett ramverk,
3. synliggör teologi med samtalet som metod,
4. förändrar/transformerar praktik och
5. låter praktik forma/förändra teologi.⁷⁰

Jag har haft med mig karaktärsdragen i varje steg av uppsatsarbetet och lyft fram dem vid alla möten med forskargruppen. De har varit en hjälp att förmedla och förkroppsliga ett synsätt på teologi som en mångfald av jämbördiga teologiska röster i olika skepnad. Karaktärsdragen lyfter fram samtalets roll för att avslöja teologi i mötet mellan olika röster och ser detta samtal som en tillgång för att förändra den kyrkliga praktiken. En viktig del av metodologin är det ramverk för teologisk förståelse som kallas *teologins fyra röster* (det andra karaktärsdraget). TAR:s fyra teologiska röster är ett försök att identifiera och föra samman olika röster i den kristna kyrkan – så att de röster som associeras med konkret handling och kristen lärotradition kan mötas på mer lika villkor i ett gemensamt samtal. Alla rösterna, allt material, kan vara teologi, i betydelsen *faith seeking understanding*. Rösterna kan tillsammans bidra till teologi, i den klassiska bemärkelsen av tro som

⁶⁷ Edgardh 2021:13-16

⁶⁸ Edgardh 2021:13-16

⁶⁹ Cameron et.al. 2010:145-151

⁷⁰ Cameron et.al. 2010:51-59

söker förståelse. Det som tillförs genom urskiljandet av olika röster är en förstärkt uppmärksamhet på den praktiserade tron och hur den beskrivs i ord.

Four Voices Diagram

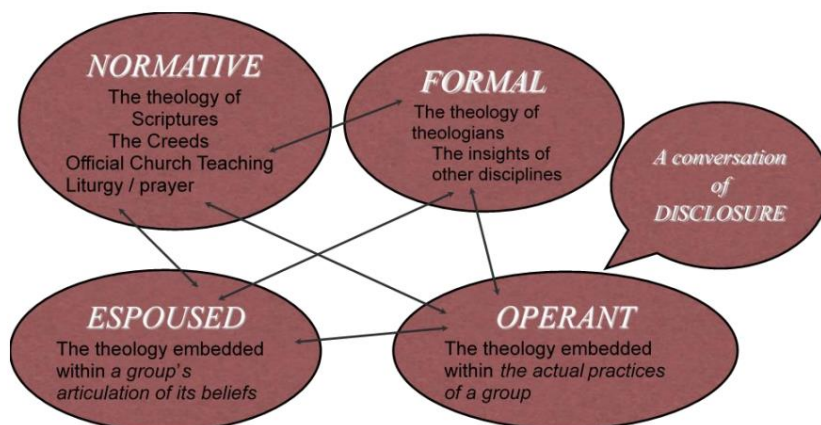

Fig 1. Diagram över de fyra teologiska rösterna.⁷¹

Handlingens, praktikens, röst bär på teologi. Den kallas på engelska *operant*. Den röst som sätter ord på praktiken kallas *espoused*. Den röst som beskrivs som en teologisk auktoritet kallas *normative* och den som talar för den akademiska professionella teologin kallas *academic*.⁷² I studier på svenska har rösterna översatts på olika sätt. Idestrom översätter dem till *operativ, anammad, normativ och formell teologisk röst*.⁷³ Holmberg översätter dem till *praktiserad, uttalad, normativ och akademisk teologi*.⁷⁴ Jag använder Holmbergs översättning eftersom den ligger närmast vardagspråket och passade samtalet i forskargruppen bäst.

Modellen *teologins fyra röster* vill visa på dynamiken mellan olika röster, som till viss del är skilda åt men också överlappar varandra. Den gör rösternas olikhet och komplexitet hanterbar och låter disparata röster i kyrkans tradition mötas. Rösterna utmanar varandra ömsesidigt och i samtalet mellan dem kan en verklig praktisk-teologisk insikt upptäckas, skönjas och avslöjas. I det samtalet kan lärande och insikter för ett nytt sätt att handla bli till.⁷⁵ I boken *Disclosing church* uppdaterade

⁷¹ University of Roehampton 2021

⁷² Cameron et.al. 2010:50-59

⁷³ Idestrom och Linde 2017:79

⁷⁴ Holmberg 2019:29

⁷⁵ Cameron et.al. 2010:53-58

Watkins modellen med pilar som går mellan rösterna för att visa på deras samtal, ömsesidiga beroende och hur de överlappar varandra. Watkins har också lagt till rubriken ”a conversation of disclosure”, (ett samtal som avslöjar *min översättning*) för att förtydliga att teologi kan avslöjas, skönjas eller uppenbaras i samtalet mellan rösterna. Forskarens intresse är inte rösterna var för sig, utan det som händer i samtalet mellan dem.⁷⁶ Där kan ”moments of disclosure”⁷⁷, som Ideström och Linde översätter som ”uppenbarelseögonblick” äga rum.⁷⁸ I uppsatsen använder jag orden upptäcka, skönja och avslöja (se avsnitt 1.4.1).

Diakonisyn

Jag vill utveckla en tydligare förståelse av vilka diakonisyner som genomsyrar diakonal praktik. Begreppet diakonisyn har använts i tidigare forskning och texter om diakoni, men vad jag känner till aldrig definierats. Jag har, som jag tidigare nämnt, inte utgått från en precis definition av begreppet diakonisyn. Med uppsatsen utforskar jag individuella och kollektiva utgångspunkter bakom olika val av, och gestaltningar av, diakonala praktiker som ett försök att ringa in vad diakonisyn kan vara. Begreppet diakonisyn kan fånga de utgångspunkter en person eller en grupp har när de ser på, talar om och gör diakoni. Diakonisyn framstår i diakonitriangeln som svaret på frågan *Varför diakoni?* Det går också att tala om diakonisyn som längtan och förväntan, ideal, motiv och förståelser, förhållningssätt och teologier. Det kan vara de inspirationskällor som diakonins praktik formas av, återvänder till och omformar. Det kan handla om synen på församlingen, människan och samhället och hur de relaterar till varandra. Det handlar om synen på diakoni men också om synen på kyrkan. Stig Linde skriver att diakonisyn och kyrkosyn hör samman som hönan och ägget.⁷⁹ I arbetet i forskargruppen har vi gemensamt utforskat vad diakonisyn kan vara, ofta har frågan i gruppen formulerats så brett som – Vad är diakoni? Begreppet kan innehålla många olika trådar och nyanser. I uppsatsen använder jag begreppet *som individens och kollektivets syn på och föreställning om diakoni. Föreställningarna speglar olika tankar om vad diakoni är och kan eller bör vara. Föreställningarna ger ofta svar på frågan om varför kyrkan har en diakoni.*

⁷⁶ Watkins 2020:46

⁷⁷ Watkins 2020:41

⁷⁸ Ideström och Linde 2021:4

⁷⁹ Linde 2004:102

1.7.2 Teoretiska analysredskap

I forskargruppen har tre teoretiska tolkningsredskap framträtt som en hjälp för läsningen av vår reflektion. Det första handlar om hur Svenska kyrkans diakoni präglas av både olika historiska traditionsspår, samtida ekumeniska influenser och pågående samhällsförändring. Det andra handlar om fokus för diakonala verksamheter och det tredje om tillgängliga resurser och kapacitet. I forskargruppen pekades tolkningsredskapen ut som viktiga men vi hann aldrig arbeta med dem tillsammans. Därför har jag arbetat med dem själv, vid sidan av arbetet i forskargruppen, och resultatet presenteras i kapitel 3.

Historiska traditionsspår och samhällets förändring

I artikeln *Institutional logics perspective on diaconia* argumenterar Stig Linde med hjälp av samhällsvetenskaplig organisationsteori för att olika typer av organisationslogik både samspelar och konkurrerar i diakonala praktiker.⁸⁰ Organisationslogikerna kan kopplas till min förförståelse av begreppet diakonisyn som svaret på frågan *varför diakoni?* Logikerna hänger ihop med förståelser av diakonisyn som föreställningar om diakonins utgångspunkt, förväntan och motiv – synen på församlingen, människan och samhället.

Linde använder sociologisk organisationsteori, som visar på hur varje organisation har sina handlingsmönster och vanor. Vanorna ger förutsägbarhet och genom dem kan en organisation reproducera sig, om och om igen. Vanorna kan också förändras och i en tid av förändring eller kris i samhället kan handlingsmönster förändras snabbare än i tider av stabilitet. En organisation lever inte heller i ett vacuum utan relaterar och svarar på förväntningar och krav som den får till sig från sin omgivning.

I sin tillämpning av organisationsteorin på diakonin tar Linde sin utgångspunkt i fem ecklesiologiska modeller av diakoni såsom de sammanfattats av Sven-Erik Brodd i de latinska orden *Communio, Caritas, Parochia, Societas och Sacramentum*.⁸¹ Varje ecklesiologisk modell har sitt ursprung i en särskild historisk tid, men har stannat kvar i kyrkans självförståelse även efter den tid som den kom till i. Varje modell leder, översatt till organisationsteorins språk, till en *organisatorisk logik*, som skapar mening, motiverar handling, ger en känsla av identitet och vägleder organisationen i olika val.

Communio är den modell som utgår från den allra första kristna församlingen, som i det större samhället var en minoritet. Församlingen var en gemenskap där alla i egendomsgemenskap hade ett ömsesidigt ansvar för varandra. I solidaritet och jämlikhet tjänade de varandra och omsorgen om utsatta människor syftade till att integrera dem i församlingsgemenskapen. Agapemåltiden där alla bidrog till en gemensam måltid ledde fram till delandet av nattvarden - liturgi och diakoni interagerade. Linde kallar modellens organisationslogik för *Gemenskap*.

⁸⁰ Linde 2017:436

⁸¹ Brodd 1997:11-40

Modellen *Caritas* kommer från den tid då kristendomen blev statsreligion i det romerska riket och slutade vara en kyrka i minoritet. Kyrkan började formas till en institution med ekonomiska tillgångar där prästen med sina särskilda uppdrag fick en särskild plats. Det skapade nya uppdelningar mellan liturgi och diakoni, liksom mellan prästerskap och lekmän. Varje kristen uppmanades att utföra goda gärningar för att vara en god kristen. Individen och kyrkan skulle ”ta hand om världen” och liksom Kristus offrat sig ge omsorg om människor i utsatthet. I det skapades en välfärd, eller välgörenhet, som delade upp människor i givare och mottagare. I jämförelse med den tidigare modellen *communio*, hamnade nu emfasen på individen i stället för på kollektivet. Modellens logik kallar Linde *Distribution*.

Parochia förknippas med reformationstiden då städernas sekulära styre ville standardisera fattigvården i det geografiska område som var deras territorium. Syftet var social omsorg och ansvar men också social kontroll som blev ett förtryck av människor i utsatthet. Modellen är en kyrka som tar ansvar för en likvärdig social omsorg för alla människor som bor i ett visst territorium. Logiken kallar Linde *Lokalt ansvar*.

Modellen *Societas* kommer från den andra halvan av artonhundratalet då pietismen utmanade uppdelningen mellan kyrkans andliga ansvar och statens sociala ansvar, de två regementena. I ett samhälle präglad av fattigdom, urbanisering och emigration bildades sammanslutningar för inre mission, moral och måttlighet. Genom socialt arbete och evangelisation skulle människan förbättras. Med förebilder från Tyskland lyftes diakonordet fram och diakonisällskap bildades. Det var en inomkyrklig kritisk rörelse som drev sina frågor och utmanade institutionen. Diakonisällskapen blev också en plattform för kvinnor, i en tid då det inte fanns plats för dem i vare sig kyrkliga eller offentliga uppdrag. Logiken kallar Linde för *Uppdrag*.

Sacramentum pekar på kyrkan i 2000-talet, en kyrka i en global värld. Självförståelsen präglas av den världsvida ekumeniska gemenskapen genom Kyrkornas världsråd. Diakonin beskrivs som sakrament, dvs som tecken och instrument för gudsriket. Diakoni är ett uttryck för att vara kyrka och på så sätt essentiell. Linde ser en koppling till behovet av karaktäristiska varumärken i en tid av välfärdspluralism och kallar logiken *Legitimerande tecken*.⁸²

Flera andra författare lyfter på liknande sätt hur tradition och teologiska huvudspår har påverkat diakonin genom historien och fortsätter att ha inflytande också idag.

Kjell Nordstokke beskriver hur den *ekumeniskt influerade diakonin* strävar efter värden som rättvisa, fred och upprättelse och lyfter fram kyrkans profetiska uppdrag. Den kombinerar ett kyrkligt och sekulärt språk och försöker avspegla betydelsen av att ”vara kyrka” och att ”vara i världen” på samma gång – en betydelse som kan vara motsägelsefull och fragmentarisk.⁸³ Lena Sjöberg formulerar i sin masteruppsats det hon kallar för *diakoniteologiska huvudlinjer* vid tiden runt millennieskiftet. Hon förtydligar hur den *ekumenisk-transformativa diakoniförståelsen* är influerad av

⁸² Linde 2017:238-239

⁸³ Nordstokke 2011:17

befrielsesteologin. Frågor om inkludering och integration, centrum och periferi adresseras där från ett underifrånperspektiv. Ordet empowerment lyfts fram, som en social process som syftar till att bygga kapacitet hos människor och samhällen för att nå förändring.⁸⁴

Ninna Edgardh bidrar med att visa hur det *tjänsteorienterade traditionsspåret* blivit alltmer framträdande genom en växande efterfrågan på kyrkan som utförare av välfärdstjänster på en tjänstemarknad. I sin tur har detta väckt behov av en ökad professionalisering av kyrkans diakonala insatser.⁸⁵

I kapitel 3 kommer jag att använda mig av dessa akademiska röster i mötet med det som kommit fram i forskargruppen. Jag använder dem som tolkningsnycklar för att formulera diakonisynen som jag sett framträda i uppsatsmaterialet.

Fokus för diakonala verksamheter

En modell som lanserats i Svenska kyrkan, och som vi talade om i forskargruppen, är den klassificeringsmodell som Svenska kyrkan presenterat i materialet *Vägledning för diakoni*. Medforskarna såg den som ett verktyg som skulle vara till hjälp i reflektionen över materialet. I ett utforskande av vad begreppet diakonisyn kan vara kan klassificeringsmodellen kopplas till diakonisyn som föreställningar om diakonins ideal, längtan, förväntan och svaren på frågan *vad är diakoni?*

Klassificeringsmodellen har tagits fram för samtal om inriktning för diakonala verksamheter.

Modellen är ett hjälpmedel för att få syn på olika fokus för diakonala verksamheter. Fokus kan vara på antingen *omsorg och gemenskap* eller *förändring och problemlösning*. Verksamheten kan främja *livskvalitet och ett gott samhälle*, bemöta *allmänmänsklig* eller *allvarlig social eller psykisk problematik*.

Fokus för en diakonal verksamhet hänger ihop med triangelns mitt där vi söker svaren på frågan *Varför diakoni?*⁸⁶

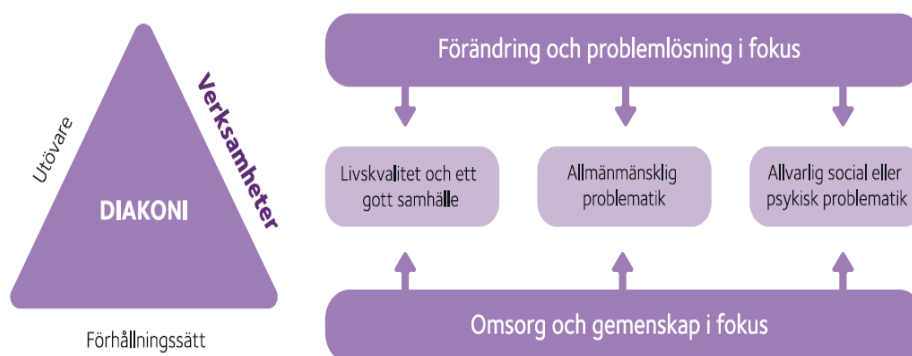

Fig 2. Klassificeringsmodellens relation till diakonitriangeln

⁸⁴ Sjöberg 2020:8

⁸⁵ Edgardh 2019:183

⁸⁶ Svenska kyrkan 2018:9-10

I kapitel 3 lyfter jag in klassificeringsmodellen som en akademisk röst som får fungera som ett tolkningsredskap i mötet med forskargruppens resultat.

Resurser och kapacitet

Ett tredje teoretiskt redskap ger en annan bild av hur diakonisynt genomförs och formar diakonal praktik. Det handlar om hur tillgång till överskottsresurser i en organisation påverkar den diakonala praktiken. Resursfrågorna har särskilt lyfts fram av forskare som undersökt Svenska kyrkans diakonala praktik under covid-19-pandemin och kopplats till organisationers agerande under olika typer av kriser.⁸⁷ Jag ser det som särskilt intressant eftersom det tillför ännu ett perspektiv på vilka diakonisynter som genomförs i diakonal praktik. De förståelser av diakonisynt som jag tänker på är förställningar om diakonins förväntan, längtan och ideal. I resursfrågorna belyses diakonisynter som visar på förställningar om diakonins plats i församlingen.

I en kris, t.ex. en pandemi, har organisationer olika lätt att plocka fram och använda resurser av olika slag. Resurser kan plockas fram utan ansträngning, efter viss omstrukturering eller genom att söka extra resurser från externa källor. En del resurser byggs upp och förvaras som kunskap i organisationsminnet, t.ex. upparbetade samarbeten, nya rutiner, dokument eller praktiker. De blir en tillgång vid framtida handling.⁸⁸

I kapitel 3 lyfter jag in frågan om resurser och kapacitet som en akademisk röst som får fungera som ett tolkningsredskap i mötet med forskargruppens resultat för att uppfylla uppsatsens syfte – att utveckla en tydligare förståelse av vilka diakonisynter som genomförs i diakonal praktik.

1.8 Disposition

Uppsatsen struktureras fortsättningsvis på följande sätt. Kapitel 2 inleds med en översikt av diakonala praktiker i pandemins tid. I avsnitt 2.1 till 2.6 presenteras resultaten från forskargruppens arbete. I kapitel 3 gör jag en egen tolkning med hjälp av de teoretiska analysredskap som beskrivits tidigare. I kapitel 4 presenterar jag de erfarenheter som jag och medforskarna tar med oss från att ha arbetat med ett teologiskt aktionsforskningsprojekt. I det avslutande kapitlet 5 presenterar jag uppsatsens slutsatser.

⁸⁷ Under pandemins första våg i Sverige skrev Wijkström m.fl. artikeln *The church of Sweden and the quest to bounce back better* i boken *Sweden through the crisis*. Texten handlar om hur Svenska kyrkan agerat under pandemin och lyfter frågor om *organizational slack*, d.v.s. resurser och kapacitet i en organisation. Wijkström hämtade inspiration till artikeln från Meyer och Simsa som visat hur organisationers praktik under flyktingkrisen hörde nära samman med deras struktur och möjlighet till flexibilitet.

⁸⁸ Wijkström et.al. 2020:3-18

Kapitel 2. Diakonisyner i pandemins tid

Här presenteras resultaten från arbetet i forskargruppen. Som en inledning beskriver jag några diakonala praktiker i pandemins tid.

2.1 Diakonala praktiker i pandemins tid

Församlingar i Linköpings stift har gett plats för en rad olika diakonala praktiker under pandemins tid. Jag börjar med att presentera de praktiker som kom fram genom min initiala mailfråga till medarbetare i stiftets församlingar, från de intervjuer som gjorts och i samtalen i forskargruppen. Jag fick in få svar på min mailfråga och därför kan det som kom fram inte ses som någon heltäckande bild av praktiker under pandemin. Det får istället fungera som exempel och en ingång till de kommande avsnitten som presenterar uppsatsens resultat. Med ett mail frågade jag diakonimedarbetare i Linköpings stift om vilka nya, respektive traditionella diakonala uttryck de sett i sin församling under pandemin. Frågan ställdes den 14 oktober 2020, en tid efter att den första vågen av pandemin klingat av i Sverige, men innan den andra vågen blev uppenbar. Den praktik som beskrivs speglar därför pandemins första tid i Sverige.

Diakoni för äldre

Flera av de diakonala praktiker som nämndes var riktade till äldre personer. En person nämnde insatser för de äldre församlingsaktiva som inte kunde samlas till den vanliga gemenskapen. De erbjöds kontinuerliga telefonsamtal och fysiska möten med avstånd och i begränsad grupp, ofta en till en. De enskilda samtalen med de äldre ökade både på telefon och i fysiska samtal, Skype, Facetime och Zoom.⁸⁹ Flera församlingar ringde till alla sina medlemmar eller invånare över 70 år, för att fråga hur de hade det och om de ville ha kontakt. Samtalet fortsatte med regelbundenhet i vissa församlingar och kyrkans anställda fick kontakt med personer som de inte haft kontakt med tidigare.⁹⁰

För målgruppen över 70 år arrangerades stöd till att handla mat och apoteksvaror. I arbetet skedde samverkan brett i samhället, för vissa församlingar på helt nya arenor och med nya organisationer och enskilda människor (t.ex. enskilda eldsjälar, PRO, löst sammansatta facebookgrupper, politiker, handlare, företag och tjänstemän i kommunen). Arbetet fick olika namn – t.ex. Mathjälpen och Medborgarstödet.⁹¹ I en del församlingar anslöt de sig till den avsiktsförklaring som skrevs mellan Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och fem civilsamhällesorganisationer, bl.a. Svenska kyrkan.⁹² Jag intervjuade två koordinatörer, en diakon

⁸⁹ Andra svaret på mailfråga om pandemins praktik 2020

⁹⁰ Andra, tredje och sjätte svaren på mailfråga om pandemins praktik 2020

⁹¹ Andra, tredje, fjärde, femte, sjätte och sjunde mailsvaret om pandemins praktik 2020

⁹² Fjärde mailsvaret om pandemins praktik 2020

och en diakoniassistent, för arbetet med mat och mediciner om deras arbete. En av deras församlingar var anslutna till avsiktsförklaringen. Diakonen berättade hur församlingens vilja att ”göra något” fick en form genom avsiktsförklaringen.

När det hela började accentueras både i press och media i våras så tänkte jag - hur kommer det att påverka oss och hur ska vi göra? Det som verkligen satte igång det var intervjun när FHM och MSB gick ut och frivilligorganisationerna var knutna till arbetet. Jag lyssnade på radio i bilen och när det var slut stannade jag och ringde min församlingsherde. Hur gör vi, vad gör vi av detta? För min del kändes det självklart att vi går in i avtalet. Och han sa självklart. Jag har jobbat mycket med sjukvård i landstinget och då är det att man går in när det är skarpt läge, då går man in och jobbar.⁹³

Diakoniassistenten som intervjuades berättade om hur de anställdas kontakt med människor över 70 år ledde till ett arbete med att köra hem mat till dem. De ringde runt till alla personer över 70 år och fick veta att de flesta hade en granne som handlade åt dem eller att de fick hemleverans från någon av mataffärerna. I dialog med en av mataffärerna fick församlingen uppdrag att köra ut maten till människor. På frågan om vad som inspirerade församlingen till arbetet svarade diakoniassistenten att det handlade om den respons de fick från människor, den ömsesidiga glädje som det gav dem alla i sammanhanget och en tydlig idé om vad som var kyrkans uppdrag i situationen:

Vi inspirerades av glädjen man möter hos människor, glädjen och uppskattningen som man ser hos andra som gör att man inspireras att fortsätta med det man gör. När vi ringde runt. Och den glädjen som förmedlade för att hon tyckte det var så trevligt att se nån och hade sett mig varje vecka, och nu har du klippt dig och nu har du en ny klänning. Vad fin du var. Det gjorde ju min dag likväl som det gjorde hennes dag att på farstun ställa en påse med mat och prata lite kort med henne om hur läget var ... Jag kan känna att kyrkan har ett uppdrag att se våra medmänniskor som kanske inte fixar saker själva eller behöver lite extra för att man är ensam. Jag tycker det är kyrkans uppdrag och det är något som driver oss. I pandemin är vi jätteviktiga, vi ställer inte in, vi finns här, i vått och torrt. Det är en förebild att det är det vi jobbar efter.

Arbetet med att köra ut mat ledde till att församlingens anställda hade kontakt med äldre personer på flera sätt. De skickade julkort till alla över 70 år och ett brunchpaket hem till de över 80 år som i vanliga fall skulle ha bjudits in till födelsedagsfest.⁹⁴

Församlingar ställde på olika sätt om sitt möte med människor på äldreboende när de inte längre kunde ha samlingar och andakter. Flera satte ihop sånggrupper och sjöng för äldre utanför äldreboendet. I stället för att bjuda in till stora födelsedagsfester i samband med jämna födelsedagar firades de äldre som fyllde jämt med ett hemskickat kort, blomstercheck eller hemskickad mat.⁹⁵

⁹³ Intervju med koordinerande diakon 2020-12-15

⁹⁴ Intervju med koordinerande diakoniassistent 2021-01-05

⁹⁵ Andra och sjätte mailsvaret om pandemins praktik 2020

Mötesplatser

Flera personer berättade om mötesplatser av olika slag med fysisk distansering. Det kunde vara t.ex. mötesplatser för fika och samtal utomhus eller samlingar med morgonbön och kaffe. Det kunde vara promenadsamtal enskilt eller i grupp, grannpromenader eller sångpromenader. En församling hade samtalsgrupper om existentiell hälsa utomhus. Ytterligare exempel på mötesplats var pilgrimsvandringsgudstjänster.⁹⁶

Samtal

Flera personer berättade att de enskilda samtalen ökat. De som svarade på mailfrågan hade många fler enskilda samtal än de haft innan pandemin. De berättade att människor tipsade varandra om möjligheten till samtal och informerade kyrkans anställda om personer som önskade kontakt. De enskilda samtalen som brukat ske vid hembesök genomfördes på telefon.⁹⁷

En diakonal praktik som nämndes hade med samtal kring kyrkliga handlingar att göra. Nya mötesplatser och former för dopsamtal och sorgesamtal användes, fler Skypesamtal, vilket också möjliggjorde för fler anhöriga från olika geografiska platser. Det var särskilt aktuellt vid sorgesamtal.⁹⁸

Ekonomiskt stöd

Flera personer berättade att många människor sökt ekonomisk hjälp, om en ökning av antalet hjälpsökande i pandemins spår. En församling startade samverkan med mataffärer för att skänka matvaror till behövande.⁹⁹ Många barnfamiljer som levde på en ekonomisk gräns hörde av sig då de inte kunde få mer hjälp av samhället.¹⁰⁰

Samverkan

Samverkan med andra organisationer ökade hos flera församlingar. Exempelvis blev det vanligt att ha en dialog med kommunen om vad de kunde göra tillsammans. Församlingar samverkade med andra civilsamhällesorganisationer, företag, mataffärer och många andra för att möta människors behov.¹⁰¹

⁹⁶ Tredje och sjätte mailsvaret om pandemins praktik 2020

⁹⁷ Tredje och sjätte mailsvaret om pandemins praktik 2020

⁹⁸ Andra mailsvaret om pandemins praktik 2020

⁹⁹ Tredje, femte och sjunde mailsvaret om pandemins praktik 2020

¹⁰⁰ Inledande telefonsamtal med medforskare 4 2020-11-13

¹⁰¹ Andra mailsvaret om pandemins praktik 2020, samtal utifrån första mailsvaret om pandemins praktik 2020, inledande telefonsamtal med medforskare 4 2020-11-13.

Idealitet

Flera församlingar uppmuntrade enskilda och ideella till att visa omsorg om människor i sin närhet.¹⁰²

Samhällsguide

En person berättade att församlingen fick en roll som trovärdig och pålitlig guide i en svår tid. Församlingen fick fungera som en distributionskanal för information från kommunen till kommuninvånarna om olika stödinsatser kring pandemin.¹⁰³

Diakonal praktik inspirerad av facebooknätverk

En av medforskarna berättade om hur hen hade blivit inspirerad av att följa den facebookgrupp som heter *Idéutbyte i coronatider för Svenska kyrkans anställda*. Jag kände inte till gruppen innan medforskaren nämnde den, men när jag såg vilka personer som var med i gruppen så identifierade jag 62 personer som jag associerar med någon av församlingarna i Linköpings stift. Jag bedömer därmed att gruppen haft en påverkan på diakonal praktik i Linköpings stift. En av administratörerna för facebookgruppen skriver att sidans syfte är att uppmuntra anställda till att dela idéer och projekt så att ”vi inte alla ska uppfinna hjulet på var sitt håll. Vi är nog många som undrar hur vi kan hjälpa till och vad vi kan göra”. I facebookgruppen lyfts olika diakonala praktiker från församlingar runt om i Sverige. Där ges också råd, tips och information om olika ämnen och målgrupper såsom *barn och unga, nya svenskar med migrationsbakgrund, att använda sociala medier med äldre, suicidprevention* etc. I november 2020 lyfts biskoparnas senaste uttalande där de skriver *Värna den diakonala omsorgen*, ett uttalande som många i tråden såg som positiv. En person skriver i kommentarsfältet: ”Gillar att den diakonala omsorgen nämns först”. ”Och vi räknar med alla döpta!” En annan skriver: ”Ju fler som ser sig som arbetare i Guds diakoni desto bättre”.¹⁰⁴

En medforskare skrev i sitt mailsvaret att församlingen ville ställa om och ställa upp, i stället för att ställa in, för att människor behövde det. Hen konstaterade att det var roligt att jobba i en organisation som snabbt kunde ställa om och gå in i en ny samhällsbärande roll.¹⁰⁵ Samtidigt fanns det hos en annan medforskare en stor oro över att församlingar stängde ner verksamhet i så hög grad som de gjorde.¹⁰⁶ På grund av olikheter i smittspridningen såg nedstängningen olika ut i olika delar av stiftet. I vissa delar av stiftet var nedstängningen redan i början av pandemin omfattande,

¹⁰² Tredje och fjärde mailsvaret om diakonins praktik 2020

¹⁰³ Andra mailsvaret om diakonins praktik 2020

¹⁰⁴ ”Idéutbyte i coronatider för Svenska kyrkans anställda”

<https://www.facebook.com/groups/278140949840348/search?q=diakoni> läst 2020-12-14

¹⁰⁵ Fjärde mailsvaret om diakonins praktik 2020

¹⁰⁶ Inledande telefonsamtal med medforskare 4 2020-11-13

i vissa väldigt liten. Hur skulle församlingar hitta sätt att vara tillgängliga för människor och hur skulle de berätta om den tillgänglighet som fanns? Hur skulle de få syn på människors behov när de inte kunde träffa dem? Att skydda människor från smitta skapade en otillgänglighet och en rädsla hos anställda att människor skulle exkluderas och stängas ut. En av medforskarna berättade om en morgonbön i hans församling då de bestämt en gräns för antalet deltagare. En besökare som kom till kyrkan vägrades att delta. Upplevelsen var starkt negativ för hen.¹⁰⁷ När församlingar inte kunde göra saker för alla, vilka kom de att utesluta?

2.2 Diakonal praktik som församlingar valde att ge utrymme för

En av uppsatsens frågeställningar handlade om vilka diakonisyner vi i forskargruppen såg när vi tittade närmare på den diakonala praktik som församlingar valde att ge utrymme för under pandemins tid. Vid det första samtalet med forskargruppen fick alla möjlighet att berätta om den diakoni de sett och gjort under pandemins tid. Efter att alla fått berätta sammanfattade en av medforskarna: ”Det som kännetecknar våra berättelser är en fundering över: Vad är diakoni? Hur är vi diakonala? Det blir en reflektion över - Hur har vi varit diakonala? Har det varit ett bra diakonalt arbete?”¹⁰⁸

Till samtalet i forskargruppen samlades ett material med olika teologiska röster in – praktiserande, uttalade, normativa och akademiska röster. Vi frågade oss vilka diakonisyner vi fick syn på i den praktik som församlingar gjort? Var det diakonisynerna som styrde församlingarnas praktik eller var det också andra faktorer? Var det den information församlingar fick från nationell nivå eller från sin biskop som styrde deras val av praktik? Var det församlingars beslut att stänga ner, respektive hålla igång sin verksamhet, som påverkade deras praktik?

2.2.1 Vad är diakoni?

Samtalet i forskargruppen kom ofta att dröja vid följande frågor: Vad är diakoni? Vilken diakoni gör vi och vill vi göra? För vem gör vi diakoni? Forskargruppen läste ett sammandrag av det intervjumaterial som jag samlat in och konstaterade att det var brokigt men också inspirerande. Det gav dem tankar och funderingar. ”Som en träffyta från en hagelsvärm” sa en av medforskarna – ”vi pratar mycket om diakoni men vi vet inte vad vi pratar om...när vi säger kyrka så har var och en sin egen bild... och vi pratar om diakoni och det är väldigt brett.”¹⁰⁹ En av medforskarna sa: ”Men diakoni är ju så otroligt vitt begrepp, om vi kallar det för omsorg då som det står i

¹⁰⁷ Inledande telefonsamtal med medforskare 4 2020-11-13

¹⁰⁸ Första samtalet i forskargruppen 2020-11-23

¹⁰⁹ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

vägledningen. Omsorg om medmänniskan och skapelsen, det rymmer det ju så otroligt mycket saker.”¹¹⁰

En medforskare lyfte fram sitt pågående arbete med att ta fram en diakonipastoral. Arbetet ska vara en hjälp till att sätta fokus på diakonin – ”vad vi pratar om helt enkelt” – och hur de kan bedriva diakoni i församlingen. Medforskaren sa ”Vad är diakoni och hur ger det sig uttryck, det är viktiga frågor att prata kring, för ibland tror jag att man pratar lite förbi varandra, för man tror att man menar samma sak fast man kanske inte då gör det”.¹¹¹

I samtalet om vad diakoni är lyfte vi fram den omsorg personer visar varandra inom den gudstjänstfirande församlingen. När en person blir gammal och inte orkar komma till söndagsgudstjänsten och andra personer besöker den eller visar annan omsorg – är det diakoni på ett sådant sätt att församlingen kan säga att nu har den uppfyllt sitt uppdrag? Är det det som är församlingens diakoni? ”Är det diakoni verkligen på riktigt?”, sa en medforskare, ”när det finns socialt utsatta människor, t.ex. ensamkommande, hemlösa, ensamstående mödrar i */hens församling/*”. Medforskaren frågade sig om diakoni ”på riktigt” är att möta människor som inte kommer till söndagsgudstjänsten, att ”gå ut” från kyrkans inre gemenskap till dem. Att tänka att kyrkan är till för alla människor och hela samhället. Att visa intresse för de som inte kommer av sig själva.¹¹² I det sista mötet med forskargruppen summerar medforskaren sina tankar om diakoni med att hänvisa till arbetet i S:t Egidio i Rom som hen besökt under 1990-talet. S:t Egidio delade ut matpåsar till människor som alla sedan samlades till gudstjänst. Den gudstjänstfirande gemenskapen och arbetet med att dela ut mat var inte frikopplat från varandra. Medforskaren beskrev hur S:t Egidio format hens diakonisyn.

Jag tror att det där har påverkat mig och min diakonisyn mer än jag nånsin har reflekterat över egentligen. Men helt plötsligt att känna igen det i det här, för det här handlar nog om en ekklesiologisk syn, alltså en kyrkosyn. Vad är diakoni och vad är församlingens uppgift?... jag tror nog att den här guldkantsdiakonin när vi bjuder på kaffe och samlas, för mig är det inte diakoni utan allmän kyrklig verksamhet där vi tar hand om varandra i grupp och stödjer och hjälper varandra. Medans diakoni är nog när vi gör, tillsammans som kyrka gör, en insats för någon annan. Det betyder inte att det andra är oviktig eller dåligt man jag tycker att vi gör det lätt för oss när vi säger att diakoni är en inomkyrklig sak, när vi stödjer och sedan hjälper varandra.¹¹³

En av de andra medforskare berättade om den diakonala praktik som hen upplevt i Johanneskyrkan i Göteborg. Johanneskyrkan delar ut mat men är också en mötesplats där människor firar gudstjänst tillsammans.¹¹⁴ Vi konstaterade att frågan om diakonisyn hänger nära samman med kyrkosynen, hur man ser på vad det är att vara kyrka.¹¹⁵

¹¹⁰ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

¹¹¹ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹¹² Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹¹³ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

¹¹⁴ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

¹¹⁵ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

En annan av medforskarna lyfte fram sin rädsla för att människor ska uppleva gudstjänstlivet som ett krav. ”Jag är mån om att det aldrig ska vara, kännas, som ett krav att för att få hjälp så ska du inte behöva delta i gudstjänsten”. En annan medforskare lyfter fram ett exempel från en församling som hade ett krav på medlemskap i Svenska kyrkan för de som sökte ekonomisk hjälp. Flera i forskargruppen avvisar det som ett sätt att verka diakonalt. Samtidigt berättade en medforskare om samtal om huruvida alla barn ska vara välkomna till kyrkans barngrupper när det inte finns plats för alla, eller om medlemmarna som betalat för det ska få företräde.¹¹⁶

2.2.2 Vilken diakonal praktik gör församlingarna?

Ett material som vi hade med i vårt samtal var en uppsats om diakoners handlingsutrymme under pandemin (som en diakonkandidat i Linköpings stift hade skrivit).¹¹⁷ Uppsatsen beskriver hur några diakoner i Linköpings stift upplevde sitt handlingsutrymme under våren 2020. De restriktioner som infördes av regeringen och Folkhälsomyndigheten hade förändrat förutsättningarna för diakonerna att verka utifrån sitt kyrkliga uppdrag. En intervjuperson i uppsatsen sa: ”Det har påverkat väldigt mycket. Vi har ju ställt om, nästan, ja i stort sett allt. Vårt diakonala arbete är ju omställt om man säger så”. Uppsatsen visar hur diakoner inte bara har kyrkans ramverk att förhålla sig till, uppdraget och förståelsen av diakoni, utan måste relatera till ramverk som formas av andra, t.ex. myndigheter och stat.¹¹⁸

En stor del av samtalen kom att handla om vilken diakoni församlingar har, vill ha och för vem den ska finnas? Utgick praktiken från de behov som fanns? En av medforskarna sa i vårt inledande telefonsamtal att hen funderade över om det finns en skillnad mellan församlingens interna bild av behov och de reella behoven. Hen hade upptäckt att församlingen ordnat mötesplatser som sen inte behövdes, eftersom en annan organisation arrangerat samma typ av mötesplats dit människor gick istället. Personen undrade vilken lärdom de skulle dra av den erfarenheten? Borde de gjort något annat eller samma som andra? Gjorde de rätt saker?¹¹⁹

Ett ord vi talade mycket om var ordet *guldkantsdiakoni*, som nämnde i citatet ovan om S:t Egidio. Medforskarna beskrev ordet som diakonala insatser som görs för att ge en person något utöver det basala, t.ex. att ge utrymme för mötesplatser som skapar trivsel. Det kan handla om öppna mötesplatser för äldre personer. Flera medforskare menade att det är en diakoni som de ägnar sig åt på bekostnad av en diakoni för människor i särskild utsatthet. Samtidigt såg de det som viktigt att möjliggöra möten och gemenskap för människor. En av medforskarna sa ”för mig är såna träffar viktiga för att man skapar, man möjliggör möten, man möjliggör gemenskap.”¹²⁰ Men är det diakoni på riktigt, frågar sig en av medforskarna? Eller är det något annat, undervisning till exempel? ”När

¹¹⁶ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

¹¹⁷ Eriksson 2020

¹¹⁸ Eriksson 2020:17

¹¹⁹ Inledande telefonsamtal med medforskare 3 2020-11-12

¹²⁰ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

vi samlar människor i fyrtioårsåldern till samtal kallar vi det inte för diakoni, men när vi samlar människor i sjuttioårsåldern så gör vi det, även om det handlar om att mest fika tillsammans.”

I samtalet lyfte vi frågan om det finns en diakoni som är ”fel” diakoni respektive ”rätt” diakoni. En medforskare menade att verksamhet som motverkar principen om människors lika värde är fel diakoni. En annan medforskare talade om vikten av att inte utöva en diakoni som leder fel.¹²¹

Ett närbesläktat tema handlade om diakonens specifika roll. En medforskare menade att guldkantsdiakoni inte kräver en kvalificerad diakon. Att anordna mötesplatser för gemenskap är något en diakoniassistent kan göra. Men om församlingen ska möta människor som är ”utslagna” så behövs en kvalificerad utbildning.¹²²

I pandemins tid har flera församlingar utökat sin beredskap för samtal och enskilda kontakter. Den diakoniansvarige prästen berättade hur hen haft samtal med många fler som mått dåligt än hen haft tidigare. Det är en följd av att församlingen ringt upp alla invånare över 70 år för att fråga om de önskade en samtalskontakt. Tidigare när det fanns en diakon i församlingen hade prästen färre samtal av det slaget. I vårt samtal om guldkantsdiakoni och öppna mötesplatser för gemenskap sa hen: ”Det finns många som inte passar in i dom sammanhangen. De är så fyllda av sitt för att de inte mår bra och då funderar jag på, är det det som är diakoni? Att ta hand om de som inte passar in på andra ställen?”¹²³

En av medforskarna berättade hur deras församling medvetet valt att röra sig bort från det hen lägger i begreppet guldkantsdiakoni. Till sin hjälp har de använt Maslows behovstrappa som rangordnar mänskliga behov i fem steg – fysiologi, trygghet, gemenskap, självkänsla och självförverkligande.¹²⁴ ”Maten och medicinen och så, alltså det är det vi ska fokusera i första hand på för det är det som folk frågar efter och det är det som utgör basbehovet tänker vi”, berättade medforskare om deras vägval. Tidigare hade församlingen en tradition där de stöttade människor med inköp av ”lite flashigare” kläder från en lokal klädesbutik, något som de idag ser som en guldkant som de inte vill bidra till.¹²⁵ En annan av medforskarna konstaterar att det tidigare kan ha varit ett sätt att bryta människors stigma kring att inte kunna klä sig enligt normen i det lokala samhället: ”i den tiden var det rätt att ta avstånd från den stigmatisering man hade ägnat sig åt förut, men jag håller helt med om att det är helt fel i vår tid nu”.¹²⁶

En medforskare berättade om en diakonal praktik som hen ser som ett gott diakonalt arbete – det församlingen gör för att ge plats för arbetsträning för personer som står långt från arbetsmarknaden.

¹²¹ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

¹²² Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹²³ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹²⁴ Maslow 1987

¹²⁵ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹²⁶ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

jag tycker att vi gör en ganska stor diakonal insats, jag tror vi har en fem åtta stycken inom olika verksamheter som arbetstränar, som inte får jobb på andra ställen och så vidare och som vi faktiskt får betalt för att ha här och som gör en arbetsuppgift och som läker ihop, de är jätteduktiga på kyrkogården att få människor att bli hela igen. Och där blir ju också en social diakonal insats och då det kanske inte är så dumt det här med...

Hen fortsatte tala om hur näringsdrivande verksamhet kan vara ett bra sätt att ge plats för diakonal praktik. Vinsten handlar om relationer och närhet, mer än om pengar.¹²⁷

Ett tema som kom upp i samtalet var diakoni som en del av kyrkans meningsfullhet och identitet. I samtalet om vilken diakoni som kyrkan har och vill ha sa en av medforskarna:

Kan det vara så att kyrkans uppgift faktiskt inte är att koka kaffe, utan att det är att göra ett annat socialt arbete och att här finns en identitet, vad ska vi kalla det för, jag hittar inget bra ord men här finns en av kyrkans meningsfullheter som ger en identitet faktiskt på riktigt, det diakonala. Och det märks inte för människor utanför kyrkan om vi bara kokar kaffe till oss själva. Utan det faktiskt krävs att vi möter människor utåt.¹²⁸

En annan av medforskarna ringade in det som sägs som ”diakoni som en identitetsmarkör” och ännu en medforskare sa: ”Samtidigt får vi ju aldrig göra saker för att göra oss ett namn och göra oss bekanta. Alltså det får inte vara en slags reklam att hjälpa människor”.¹²⁹

2.2.3 För vem görs diakoni?

En av de frågor som kom upp i samtalet om den diakonala praktik som församlingar valde att ge utrymme för, handlade om vem kyrkans diakoni riktade sig till. Den diakoniassistent som fanns med i fokusgruppsintervjun med ett diakonalt arbetslag berättade om sin arbetsbeskrivning där det står att hen ska stötta särskilt utsatta människor. Ordet *särskilt* är skrivet i kursiv stil vilket arbetslaget tolkade som att det var ett viktigt ord. De samtalade om vad det kunde betyda. Om de tänker att deras diakoni är riktad till de mest utsatta – vem är det som får avgöra och tolka vem som är mest utsatt? En i arbetslaget sa att var och en tolkar utifrån sina egna bilder och tankar. Diakoniarbetslaget talade om behovet av att hitta en gemensam utgångspunkt i beskrivningen av vad det är att vara kyrka. En utmaning som flera medforskare nämner är att inte bara se de människor som ”skriker högst”, utan också de som inte höjer sin egen röst.¹³⁰

I samtalet i forskargruppen frågade sig en av medforskarna om Svenska kyrkans församlingar faktiskt träffar de mest utsatta i våra församlingar. Kanske gör de det, kanske gör de det inte. En annan av medforskarna ifrågasatte att vi som representerar församlingen måste träffa dem. ”Det viktigaste är ju att de träffar någon, och att de får den hjälp dom behöver. Förr hade vi ett

¹²⁷ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹²⁸ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

¹²⁹ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

¹³⁰ Fokusgruppsintervju 2020-12-15

enhetssamhälle, det kunde kanske man förvänta, att kyrkan skulle göra allt och skulle veta allt också, för att det är fortfarande dom som tror att vi vet vilka som vill ha kyrkans hjälp och behöver den.”¹³¹

Ett diakonalt arbete som många församlingar gett plats för under pandemin har varit att handla mat och medicin till människor över 70 år. Vi undrade varför så många församlingar valde att göra det? En av medforskarna frågade sig själv kritiskt om deras församling skulle ha kommit på den idéen själva, om inte nationell nivå hade gjort en avsiktsförklaring om samverkan med Myndigheten för samhällsberedskap (MSB) m.fl.. En annan medforskare hade upplevt hur hens församlings arbete med mat och mediciner gled ihop med önskan om att visa på Svenska kyrkan som varumärke, särskilt inför första november som är ett brytdatum för utträde ur Svenska kyrkan om man inte vill betala medlemsavgift nästkommande år – ”gör vi saker för att marknadsföra kyrkan? Det trycktes upp tröjor till de som jobbade hos oss. Vad ville man visa med det? Det fanns frågan inför första november. Har det gett resultat, blir det inte så många som går ur när de ser vad vi har gjort? Frågan väcktes. För vems skull gör vi detta?” Gjordes arbetet också för kyrkans egen skull, för varumärket?¹³²

Ett tema som blev viktigt i forskargruppens samtal var hur kyrkan och enskilda utövare handskas kritiskt med sitt eget behov av att vara hjälpare – att vara *hjälpnödiga* som en av medforskarna uttryckte det. ”Har vi så stort behov av att hjälpa att vi tänker ut vad människor behöver ha hjälp med och så hjälper vi dem i stället för att fråga – Vad vill du ha hjälp med? Hjälp till självhjälp? Vad är ditt egenansvar? Hjälpnödig och känna sig duktig, åh vad vi har hjälpt, handlat, vi bjuder på kaffe och så... det är mer bekräftelsekyrka eller om man ska säga så... Vilket sätt får jag mest cred för att jag hjälper på.” ”Javisst” - svarade en annan medforskare – ”du kan ju få ros i tidningen och allting” - varpå flera i forskargruppen skrattade igenkännande. Samtalet ledde oss vidare in på hur diakonala behov fångas upp och formuleras. I samtalet lyfte en av medforskarna in bibelberättelsen om den blinde tiggaren i Lukasevangeliets artonde kapitel, där Jesus frågar tiggaren vad han vill att Jesus ska göra för honom.¹³³ Jesus närmar sig Jeriko och där sitter en blind man vid väggkanten och tigger. Mannen ropar att Jesus ska förbarma sig över honom. Människor säger åt mannen att vara tyst men han ropar ännu högre. Jesus ber människor leda fram mannen till honom och frågar: ”Vad vill du att jag ska göra för dig”.¹³⁴ Vi undrade om vi ställer frågan – ”Vad vill du att jag ska göra för dig?” - eller om vi har ett färdigt koncept för vad vi tror att människor borde behöva? Under det samverkansmöte jag observerade berättade två personer om sin diakonala praktik. En av diakonerna i samverkansmötet berättade om hur de började med sinnesromässor tillsammans med unga människor i föreningen Unga KRIS. ”Vi träffade dem under en period då de mådde dåligt och frågade - vad behöver ni? De svarade att de ville ha Gud och

¹³¹ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹³² Första samtalet i forskargruppen 2020-11-23

¹³³ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹³⁴ Bibel 2000

gemenskap. Vi frågade om vi skulle göra en sinnesromässa tillsammans och inom två veckor hade vi den första som vi byggt tillsammans.” En av prästerna fortsatte berätta om sitt arbete med våldsutsatta kvinnor som bor på ett behandlingshem. ”Kvinnorna kommer till våra sinnesrogudstjänster och de uttrycker hur skönt det är att få komma dit, att det just då inte handlar om vad de varit med om. Det blir ett annat rum där de får samtala och berätta. Det är livsviktigt. Att få vara i ett sammanhang där allt inte handlar om det de blivit utsatta för.” För oss visade båda exemplen på hur diakonin formats i samarbete med människor utifrån deras uttryckta behov.¹³⁵

2.2.4 Diakonala utövare

Utifrån samtalet om hjälpnödighet hamnade vi i flera resonemang om den diakonala utövarens roll och hur vi tänker om den i pandemins tid. Ett resonemang handlade om *var* Gud finns i diakonin, och om det är så att den som är en diakonal utövare nästan tänker och tror att hen *är* Gud. En av medforskarna formulerade sig så här:

så tror jag många tänker sig, att man nästan är Gud när man gör diakonala gärningar. Man kommer med Gud, man är kanske till och med Gud som gör under för dessa som behöver vår hjälp. På den frågan - var ser du Gud i materialet? - så kanske det oftare är hos diakonerna eller hos församlingsmedhjälparna som man ger en slags aning om att Gud är med, fastän det vi traditionellt brukar säga är att Gud är hos de utsatta. Men jag tror att det är ganska vanligt att man halkar in fel i församlingsarbetet. Man halkar in på, tänker att det är vi som kommer med Gud, eller vi är Gud.¹³⁶

Ett annat resonemang om rollen som utövare handlade om att *go-between*. Begreppet *go-between* kommer från den australiensiske bibelforskaren John N. Collins omtolkning av diakonibegreppet som återfinns i hans avhandling från 1990¹³⁷ och som kommit att påverka synen på diakonens roll mer och mer under de senaste åren. Det kan vi t.ex. se i *Ett biskopsbrev om diakoni* där biskoparna i Svenska kyrkan refererar till Collins. I biskopsbrevet beskrivs hur Collins menar att grundbetydelsen för *diákonos* inte är *tjänare*, vilket det ofta använts som, utan *förmedlare* eller *mellanband*. Där presenteras även det arbete Anni Hentschel senare bidragit med, att grundbetydelsen av *diakonia* kan vara *uppdrag* eller *utförande av uppdrag*.¹³⁸ Latvus problematiserar dock att nytolkningen av bibelorden inte i sig legitimerar förändring av praktiker. Latvus lyfter fram behovet av en större teologisk diskussion om nytolkningens konsekvenser.¹³⁹

En av medforskarna berättade om hur begreppet *go-between* fanns med i hens reflektion kring sin roll som utövare.

så tycker jag att mycket av mitt senaste jobb som jag gjort här är att det här fina ordet *go-between*, att jag fått vara en person som har fått hjälpt utsatta människor att hitta rätt i samhället alltså till

¹³⁵ Observation av ett samverkansmöte 2020-12-02

¹³⁶ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹³⁷ Collins 1990

¹³⁸ Biskopsmötet 2015:79

¹³⁹ Latvus 2017:98

socialtjänsten eller Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan eller att liksom att ha funnits med där och jag tänker att vara en person som kan samverka och va nån form utav medvandrare i det.¹⁴⁰

Medforskaren fortsatte berätta: ”det är väldigt lätt att man sätter liksom plåster så där, ger en matkasse så känner man sig lite god liksom så där så, det kan man ju leva på”.¹⁴¹ En annan medforskare berättade att hen inte hört begreppet tidigare men reflekterar vidare utifrån det som väcktes i hen av att höra det. ”Det tycker jag är en av våra stora uppgifter. Jesus gick ju med lärjungarna också, Emmausvandringen. Han slog ofta följe med människor. Utmärkt för oss som kyrka att slå följe för att hjälpa människor att komma vidare. Apostlagärningarna kan man plocka in där också. I början vägens folk, alltså vi är på väg, vi lever på väg och slå följe med människor, ett kortare eller längre tag.”¹⁴²

Ännu en medforskare sa att hen tänkte på rollen som utövare som att vara tillitsskapare. Att stötta människor till att få mod att söka hjälp eller våga erkänna att de behöver hjälp av samhället. ”För ibland söker folk sig till kyrkan för att få hjälp under mattan men att de borde formulera hjälpbehovet till dom hjälpinstanser som finns”, sa medforskaren. Hen berättade om en situation då hen stöttat en människa till att berätta om sitt behov för hemtjänsten. Personen hade försökt men fått en dålig upplevelse. Medforskaren uppmuntrade personen att göra ett nytt försök, vilket personen gjorde och till slut fick den det stöd den behövde.¹⁴³

En annan medforskare problematiserade rollen som go-between genom att peka på de utmaningar som hen upplevde i sin vardag.

det här som du sa – go-between, empowerment och alla de här begreppen som vi använder som vi gärna vill jobba med som är fina men, så orkar man ett tag men så träffar man de här människorna och människornas behov är - jo men vi behöver stöd, vi behöver det här stödet till hyran för vi kan inte betala hyran och även om vi får mat så hjälper det inte, vi kan inte betala hyran för det. Och de får inte hjälp utav socialen. Det är så verkligheten ser ut, ja men då hjälper man och ... då är man tillbaka i det där hjälpträsket och jag kan tycka att - ja så kan man se det - men jag kan också tycka att vi ska ju stötta människor där de är. Och försöka hjälpa dem på bästa sätt efter det vi kan, det betyder ibland att vi får gå in och göra samhällets saker som vi kanske inte ska göra men vi gör det ändå utav omsorg om människan. Det behovet, sen har vi, får vi jobba med det här att det inte ska bli en vana. Vi måste jobba med att dom måste förstå att vi kan hjälpa dem och med kontakten och vara deras röst tänker jag. Det är också sånt där som vi har funderat mycket på och där vi helt enkelt gör vissa val som vi tänker är viktiga.¹⁴⁴

I det tredje och sista samtalet med forskargruppen formulerade sig medforskarna om vad de tog med sig från arbetet i forskargruppen. En av medforskarna nämnde samtalet om go-between som en av frågorna som personen funderat mycket på, både i och utanför forskargruppen.

¹⁴⁰ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁴¹ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁴² Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁴³ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁴⁴ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

Medforskaren talade om arbetet med ekonomisk hjälp och en spänning hen upplevt i sin utbildning till diakon.¹⁴⁵

det är nästan så vi ibland ser ner på att vi hjälper människor med mat och medicin och sådant här och så säger vi att det är samhällets uppgift - det ska inte vi göra - det kan bli nästan så att det blir nästan nedvärderat att vi gör det, ... att det ska vi inte hålla på med. Vi ska hålla på med coping eller empowerment, go-between och alla de här fina begreppen men jag måste säga att jag värjer mig lite mot det sättet. Jag kan se hur mycket det här betyder när en människa kommer här och får 140 kr så de kan få ut sin medicin. Asså det gör nånting med den människan, den känner tillit till att få kontakt med kyrkan, det ger också en djupare förståelse för vad kyrkan kan göra hos den människan och den människan öppnar också upp för samtal. Så jag vill ändå säga att jag tycker att det här är en viktig del av det diakonala arbetet och kommer vara så i alla fall i / *min församling*/.¹⁴⁶

En annan medforskare talade vidare om skillnaden mellan att se den ekonomiska gåvan som *väg* eller *mål*. Om pengarna till medicin blir ett mål blir det fel. Eller om gåvan förknippas med givarens behov av självbekräftelse, att mata en självbild. Men om gåvan är en bit av vägen, ett medel, så är det inte fel. Medforskaren talade om ekonomiskt stöd som en bit av vägen.¹⁴⁷

Man måste börja där människan befinner sig nånstans. Jag tänker så ändå att det kommer en person som är hungrig, och man har möjlighet att ge mat så är det väl det som är grundläggande behoven. Sen tänker jag att det kan vara ett nästa steg att man kanske bokar in ett möte veckan efter och kollar hur ser ekonomin ut. Kan vi kolla, har du alla bidrag som du kan få? Är det nu som det är nåt särskilt som har hänt?... du får hjälp ett par veckor framåt och man kanske tänker att det kommer att fungera sen, att det blir långsiktigt men att både kunna jobba kortsiktigt och långsiktigt och möta människor där dom är. Det ena behöver inte utesluta det andra menar jag, så.¹⁴⁸

Utifrån bibelberättelsen om den blinde tiggarens möte med Jesus, som en av medforskarna lyfte fram, så samtalade vi om synen på den hjälpbehövandes eget ansvar. Jesus ber lärjungarna leda fram mannen till honom, i stället för att gå till honom själv. En av medforskarna hade börjat ett samarbete kring sinnesromässor med Anonyma alkoholister (AA) och berättade om den inspiration hen har fått genom AA:s människosyn. AA arbetar med egenansvar och stöttning som en motsats mot ”tyckas-synd-om-perspektiv”. Även den här medforskaren lyfter fram berättelsen om tiggaren:

Varför fördes han fram, varför gick inte Jesus till honom? Är det för att det behövs att jag vill ta emot? Att jag måste resa på mig och gå, jag måste på nåt sätt engagera mig själv i det för att det ska bottna i mig. Och det kanske är en diakonal fråga, vill jag verkligen komma ur det här sammanhanget så måste jag vilja det, måste säga det för mig själv för annars blir det ingen förändring.¹⁴⁹

En annan medforskare fortsätter tala om människors eget ansvar. I sin vardag möter hen ofta människor som också själva har del i orsaken till sin situation, t.ex. sin dåliga ekonomi.

¹⁴⁵ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

¹⁴⁶ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

¹⁴⁷ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

¹⁴⁸ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

¹⁴⁹ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

Medforskaren beskriver hur svårt kan vara för dem att förstå och erkänna sin skuld, och se sitt ansvar att förändra sin situation.¹⁵⁰

2.2.5 Diakonisyner i den diakonala praktik som församlingar gav utrymme till

Som en avslutning på presentationen av vår första frågeställning summerar jag här det vi upptäckte i vårt samtal. Vår första frågeställning handlade om den diakonala praktik som församlingar valde att ge utrymme till och vi såg i materialet en mängd diakonisyner, ett brokigt spektrum med många olika tankar om diakoni. Valet av diakonal praktik kunde hänga ihop med flera olika faktorer. Det kunde handla om syftet med diakonin, t.ex. om diakonin ska vara ett uttryck för omsorg, gemenskap, vila och förändring, möta behov och främja egenansvar. Diakoni kunde ta sin utgångspunkt i olika typer av behov - basbehov eller det som medforskarna kallade för guldkant. Eller särskilt fokusera på att möta behov hos människor som är särskilt utsatta. Medforskarna sa att de ville möta människor ”utåt”, göra diakoni för ”någon annan”, som en självkritik där de menade att diakonin inte får stanna vid att de mest aktiva i församlingen samlas och stöttar varandra. Diakoni måste också arbeta uppsökande och rikta sig till människor i särskild utsatthet som inte alltid självmant söker sig till församlingens gemenskap. Samtidigt finns en längtan och erfarenhet av att diakonin också kan vara riktad inåt och kopplas till bön och gudstjänst. Kyrkan väljer väg utifrån olika prioriteringar. I praktiken såg vi att diakonin kunde hänga ihop med kyrkans identitet - vara en av kyrkans meningsfullheter – men att vår åsikt var att den aldrig fick fungera som varumärkesreklam för kyrkans egen skull, utan måste ha sin utgångspunkt hos människan i utsatthet. Med självkritik samtalande vi om diakonisyner som bottnade i utövarens och församlingens egna behov av bekräftelse och hjälpnödighet – ibland t.o.m. tron att det är utövaren som kommer med Gud genom diakonin. Vi såg att praktiken präglades av diakonisyner med koppling till utövarens roll som go-between och att verka långsiktigt för empowerment och egenansvar, liksom önskan om att möta människors materiella behov här och nu. Vi såg att praktiken formades av människors svar på frågan – Vad vill du att jag ska göra för dig? – liksom den ömsesidiga glädje som uppstod mellan människor i det diakonala arbetet. I den diakonala praktiken kunde utövaren ibland få en roll som tillitsskapare. Praktiken formades också av det handlingsutrymme som fanns i en tid av restriktioner och de impulser församlingar fick till sig, t.ex. genom avsiktsförklaringar som skrevs eller information som kom från nationell nivå eller biskop.

¹⁵⁰ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

2.3 Att vara möjliggörare

En annan frågeställning som forskargruppen valde att arbeta med handlade om diakonisyner i de praktiska sätten att handla som *möjliggörare*. Med det avsåg vi den diakonala praktik där kyrkans anställda blir mer möjliggörare för, än utförare av, diakoni. Vi samlade material om praktiker som gav plats för ideellt diakonalt engagemang eller samverkan kring diakonala frågor med andra organisationer och myndigheter. Till samtalet i forskargruppen samlades ett material med olika teologiska röster in – praktiserande, uttalade, normativa och akademiska röster.

Biskop Martin Modéus i Linköpings stift gav ut sitt herdabrev som biskop 2016 – *Levande tillsammans med Kristus - om en kyrka i rörelse*.¹⁵¹ I arbetet med herdabrevet hade han, sedan han tillträdde som biskop 2011, haft dialog med människor från stiftets församlingar för att söka svar på vad det kunde vara att vara en kyrka i rörelse i Linköpings stift. I arbetet formulerades sju rörelser som församlingar gemensamt ville främja i stiftet. Alla i forskargruppen var förtrogna med dem. En av rörelserna formulerades som en rörelse för *kyrkans anställda – att röra sig från utförare till möjliggörare*. Rörelsen handlar om hur anställda medarbetare kan gå från att själva vara de som utför uppgifter, till att de stöttar någon annan att agera. Det kan handla om att stötta människors ideella engagemang, möjliggöra för människor att växa och låta Guds kärlek bli synlig i världen.¹⁵² Rörelsen hänger nära samman med rörelsen för *kyrkotillhöriga – från brukare till bärare* – som handlar om att bemyndiga människor som bärare av kyrkan och erkänna alla människors goda krafter som en del av Guds mission.¹⁵³

Medforskarna bidrog med flera tankar om varför frågeställningen var viktigt för dem. En talade om hur hans församling uppmuntrat till ideellt engagemang under pandemin, en annan om bristen på anställd diakonal kompetens och behovet av ideellt arbete i hans församling, en tredje om samverkan med det omgivande samhället och om hur alla anställda i hans församling slutit upp kring det diakonala uppdraget. En medforskare sa: ”Jag jobbar i en kontext där vi ska bli färre anställda, det är bara fråga om när. Och då tycker jag att vi anställda kanske inte ska vara så mycket utövare utan möjliggörare.” Vi sammanfattade allt detta under temat *att handla som möjliggörare*.¹⁵⁴

2.3.1 Arbetslaget och diakonen

Ett tydligt tecken i pandemins tid, som vi tyckte oss se, var att arbetslag i församlingar har samlats kring det diakonala uppdraget. Från att ha varit mer fasta i sina yrkesroller och sina vanliga arbetsuppgifter hade anställda nu samlats kring gemensamma uppgifter, ”på grund av det gemensamma hotet”, som en av medforskarna sa. Hen berättade vidare om sin egen erfarenhet:

¹⁵¹ Modéus 2016.

¹⁵² Modéus 2016:148-151.

¹⁵³ Modéus 2016:127.

¹⁵⁴ Första samtalet i forskargruppen 2020-11-23

jag kan uppleva att som församling att det har blivit lite mer att vi som arbetslag har kommit tillsammans och hur ser det ut nu och vad kan vi göra tillsammans i den här situationen som blivit nu? Vi har nåt gemensamt nu att jobba kring och det har gjort att vi kan tänka diakonalt ihop. Det blir hela församlingen och hela samhället också... Ja, hjälps åt, Hur ser det ut nu? Vad behövs? Vem gör det bäst? Kan vi göra nåt ihop? Ihop med andra? Både inom arbetslaget och utanför. Att det öppnat upp lite mer, det samtalet har öppnat upp.¹⁵⁵

I vårt material berättade den intervjuade församlingsherden om deras arbete med handling av mat: ”Vi hade tid att göra en organisation där vi kunde distribuera och i början också sköta administrationen för det. Eftersom vi hade stängt ner annan verksamhet kunde vi göra det. Vi stängde ner äldregrupper och grupper för barn och ungdomar. Då kunde barnledare och de som jobbar med ungdomar gå in i det.” Församlingsherden berättade att det gjorde att de kunde göra annan diakoni och mer diakoni. Samtidigt var förändringen i arbetslaget inte på samma sätt i alla församlingar.¹⁵⁶ En av medforskarna berättade:

jag vet att Norrköping och Linköping stängde ner så mycket verksamhet. Så var det inte här... Funderingen ligger i hur hade vi reagerat på att göra all den här verksamheten om vi hade all annan verksamhet kvar? Hur hade vi prioriterat då? Jag pratade med nån i Linköping som sa att nu har jag suttit i två veckor och ringt till folk. Ja, det är aldrig nån hos mig som haft så mycket tid över. Och då blir - vad är flexibilitet? Det är inte bara att ha arbetstid kvar, utan om vi verkligen skulle prioritera bort något.¹⁵⁷

I materialet kunde vi se en spänning mellan den enskilda diakonen, arbetslaget och samhället när det gällde vem som tillskrevs ansvar för diakonala/sociala utmaningar. Flera medforskare konstaterade att det i vanliga fall lätt blir så att diakonen blir ensam i det diakonala uppdraget som egentligen är ett gemensamt ansvar i församlingen. En medforskare sa att diakonen ofta får det diakonala ”i sitt knä” och att det är fördelen med att det inte finns någon diakon i hans arbetslag eftersom de därför tvingas dela på ansvaret.¹⁵⁸ En annan medforskare höll med, men problematiserade otydligheten i att säga att det är allas ansvar – ”så är det ju verkligen, att det är allas ansvar att bedriva diakoni liksom, så kan man ju tycka att det blir lite flummigt om man stannar bara vid det”. Medforskaren fortsatte med att säga ”man kan tänka att alla bedriver diakoni, jamen okey, men då behöver kanske vi inte ha diakoner, alltså om det inte är nåt, om det inte ska vara nånting specifikt”.¹⁵⁹

Här lyftes Jesu sätt att möta varje människa på ett särskilt sätt upp fram av flera medforskare. Den medforskare som är diakon benämner Jesu exempel som en specifik professionalitet. ”Det är professionalitet att kunna vara flexibel och kunna möta människor där de är.” Hen talade vidare om den kompetens som hen tänker finns i diakonens profession. Att ha de svåra samtalen. Att ha

¹⁵⁵ Första samtalet i forskargruppen 2020-11-23

¹⁵⁶ Första samtalet i forskargruppen 2020-11-23

¹⁵⁷ Första samtalet i forskargruppen 2020-11-23

¹⁵⁸ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁵⁹ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

ögonen på det diakonala och inspirera andra. Att sätta ljuset på de människor som inte alltid kommer till kyrkan annars, att vara möjliggörare och initiativtagare, att tänka långsiktigt.¹⁶⁰

2.3.2 Kyrka och samhälle

En del av samtalet om att handla som möjliggörare handlade om hur kyrkans diakonala arbete kan möjliggöra och relatera till andra aktörers sociala insatser. Vad är kyrkans uppdrag i ett samhälle där många bidrar utifrån sina uppdrag? En medforskare sa: ”Och den där spänningen är viktig men också lite spännande, vems uppgift är det egentligen... Är det, tar vi över samhällets plikt med det vi gör?”¹⁶¹ Flera av intervjupersonerna i vårt material talade om den samverkan som de stod i. Församlingsherden beskrev sitt samarbete med kommunen kring arbetet med handling av mat.¹⁶² Den koordinerande diakonen berättade om kassar med julmat som delades ut i samarbete med företag och kommunen.¹⁶³ Den koordinerande diakoniassistenten berättade om det goda samarbetet med mataffären.¹⁶⁴ Vid den observation jag gjorde av ett samverkansmöte med fokus på barn som bevittnat våld i nära relationer deltog Svenska kyrkan, Stadsmissionen, Studieförbundet, Tjejjouren, en skola och organisationen Se barnen. Svenska kyrkan var en av de som bjöd in till mötet och den organisation som vid slutet av samtalet tog på sig ansvaret att bjuda in till nästa träff. Under samverkansmötet uttryckte flera representanter från Svenska kyrkan sin vilja att skapa och vara med i ett nätverk. ”Det vore fint att ha ett nätverk och starta det nu idag. Det är bra att hitta ett konkret sätt att samverka så att det blir mer tydligt,” sa en av diakonerna. En annan diakon sa: ”Min tidigare erfarenhet är att samverkan är bra. Vi kan jobba på olika nivåer men ändå hitta något gemensamt. Som diakon handlar det om att hjälpa människor i utsatthet...det vore kul om vi som är här idag kan bilda ett nätverk. Tänka tillsammans.”¹⁶⁵

Vid sidan av berättelserna om fungerande samverkan beskrev intervjupersonerna också att det inte alltid är enkelt, det handlade främst om kontakten med sin kommun. En av intervjupersonerna berättade bland annat om svårigheter att komma i kontakt med och få svar från sin kommun.¹⁶⁶

I forskargruppen talade vi om kyrkans roll i förhållande till andra instanser. Flera medforskare lyfte med självkritisk blick frågan om kyrkan tar över samhällets plikt med det den gör? En av medforskarna lyfte fram ett exempel från sin församlings arbete med rullstolspromenader, en insats som kommunen också beviljar till människor som bedöms ha rätt till det. Vi frågade oss om det är även kyrkans uppgift att se till att personerna får komma ut på promenad?¹⁶⁷ I samtalet frågade sig

¹⁶⁰ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁶¹ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁶² Intervju med församlingsherde 2020-12-22

¹⁶³ Intervju med koordinerande diakon 2020-12-15

¹⁶⁴ Intervju med koordinerande diakoniassistent 2021-01-05

¹⁶⁵ Observation av samverkansmöte 2020-12-02

¹⁶⁶ Intervju med koordinerande diakon 2020-12-15

¹⁶⁷ Första samtalet i forskargruppen 2020-11-23

medforskarna självkritiskt om församlingens arbete ska vara ett parallellt spår till andras insatser, eller om det inte ska vara det. En av medforskarna sa:

Och då funderar vi lite grann framåt hur ska vi jobba vidare? ... ska vi öppna en second hand klädesmottagning, det kommer ett koncept från centralrådet att man ska sälja secondhandkläder och ha i församlingshemmet och så där. Här i / *vår stad*/ finns sju stycken som redan gör det, ska vi konkurrera med dem eller är det bättre att vi samverkar med dem och går in i det? Det finns en familj eller mamma som har ett helt upplag i sitt garage där människor kommer och väljer och fixar och donar, då kan ju inte vi konkurrera med henne, henne ska ju vi stödja tänker jag ...

...parallellt spår till samhället? Eller så vid sidan av, ett av våra fokusområden vi jobbar med nu i ”Kyrkan mitt i byn”, är inte kyrka vid sidan av byn. Eller alltså det enklaste sättet att bli delaktig i samhället är ju att jobba i samhället.¹⁶⁸

En av medforskarna hade märkt att hens församling planerade en mötesplats som sedan inte behövdes eftersom en annan organisation anordnat en liknande dit människor gick. Erfarenheten fick hen att fundera över ett annat sätt att arbeta i framtiden, att ha mera dialog med andra organisationer i staden – ”prata mycket mer med andra. Vad gör ni? Vad finns?”

2.3.3 Idealitet, delaktighet och bärarskap

I det inledande telefonsamtalet lyfte flera av medforskarna sina tankar om arbetet med ideella under pandemins tid. En medforskare berättade om den brist på uthållighet hen sett bland ideella som handlade mat åt äldre personer. När de mötte samma äldre personer fikandes på stan, utan social distans, kände de sig utnyttjade och kluvna kring sin egen insats.¹⁶⁹ En annan medforskare lyfte fram hur de anställda uppmuntrat ideella till att visa omsorg om människor i sin närhet. När organisationer inte kunde samla människor till gemenskap var det ”tur” att enskilda individer tog kontakt med människor som riskerade att fara illa av isoleringen.¹⁷⁰ En fråga vi ställde oss var hur ideella kunde engageras i högre grad än de redan var och hur de skulle kunna göra det i framtiden. En medforskare lyfte fram att många ideella är engagerade även i andra organisationer och har stor kunskap om vad som sker och görs i ett lokalsamhälle.¹⁷¹

Vi beslöt intervjua två ideella kvinnor om deras engagemang och inspirationskällor. De var båda pensionärer och ägnade stor del av sin tid till sitt ideella engagemang. En av de ideella gav uttryck för sitt engagemang genom omsorg om äldre personer i sitt bostadsområde.¹⁷² Den andra var aktiv i den kyrkliga missionskretsen såväl som i den lokala Röda korsföreningen.¹⁷³ Om sitt engagemang sa en av dem:

¹⁶⁸ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁶⁹ Inledande telefonsamtal med medforskare 3 2020-11-12

¹⁷⁰ Inledande telefonsamtal med medforskare 2 2020-11-10

¹⁷¹ Inledande telefonsamtal med medforskare 2 2020-11-10 och 3 2020-11-12

¹⁷² Intervju med ideell eldsjäl 2020-12-07

¹⁷³ Intervju med ideell nyckelperson 2020-12-07

Det känns så skönt i kroppen att få vara med och göra det här. De blir så glada. Jag har alltid tyckt det varit roligt att kunna hjälpt nån. Det sitter i sen födseln. Jag blir glad ...och de blir så glada...¹⁷⁴

Kvinnan berättade om sin uppväxt på landet och hur hennes mamma, pappa och farmor, som hade en diversehandel, tog hand om människor i utsatta situationer. När jag frågade henne vad som inspirerat henne till det sätt hon agerar berättade hon om något hennes farmor brukade säga – ”Gör det lilla du kan, gör det villigt och glatt”.¹⁷⁵ Texten är hämtad för en psalm av Lina Sandell. Den andra kvinnan berättade även hon om sin mormor och farmor, som båda var aktiva i kyrkligt arbete eller ställde upp handgripligen för människor som hade det svårt. Hon hade också två fastrar som var missionärer i Indien och Afrika och hon tror att det gav henne en bild av världen och en önskan om att inte vara egocentrisk utan dela med sig av det hon har. Att hjälpa andra människor beskrev hon som viktigt för henne. Även hon lyfte fram en sångtext som inspirationskälla till sitt sätt att agera – ”Känns bördan tung du bär, hjälp en vän i nöd. Är du missnöjd med ditt liv, bryt åt någon bröd, endast den kan bliva rik som har lärt sig ge. Ty att giva är att få stor välsignelse.”¹⁷⁶ Texten är skriven av missionspastorn Ewert Amnefors.

En utgångspunkt i fokusgruppsintervjun med ett diakoniarbetslag, som vi beslutade genomföra, var biskop Martin Modéus visitationstal från en biskopsvisitation som ägde rum i församlingen under pandemin. Ur talet ville medforskarna lyfta begreppen *delaktighetens arena* och *diakonala bärarlag*.¹⁷⁷

Diakonin är delaktighetens arena. En diakon skall organisera arbetet så att goda handlingar blir utförda men den goda handlingen är hela församlingens, ja hela mänsklighetens uppgift. För att det goda arbetet ska stärkas behövs ”diakonala bärarlag” och en diakonal miljö där man ser behov och vågar närma sig det sårbara. ... När människor kommer med goda bidrag måste kyrkan vara beredd att ta emot och bereda plats för detta. Diakonal flexibilitet.¹⁷⁸

Under fokusgruppsintervjun gavs ett exempel på det biskopen beskriver från församlingens praktik: ”Vi har startat pilgrimsvandring och när hembygdsföreningen fick nys om det ville de vara med, och helt plötsligt fanns det ett antal där som är engagerade. Det kan vara ett exempel på att när man sätter igång nånting så finns det människor som vill, och helt plötsligt finns den där energin och engagemangen och då blir det lite som med den där pojken och de där fiskarna och att helt plötsligt finns det väldigt många fiskar och bröd. Man vet inte riktigt var de kom ifrån.”

Diakoniarbetslaget talade om det diakonala bärarlaget som viktigt för att göra alla delaktiga i diakonin. En person talade om det som att sikta in sig på ett allmänt diakonat, att alla genom dopet har fått ett ansvar. För att skapa diakonala bärarlag krävs att anställda stöttar lokala ideella grupper

¹⁷⁴ Intervju med ideell eldsjäl 2020-12-07

¹⁷⁵ Intervju med ideell eldsjäl 2020-12-07

¹⁷⁶ Intervju med ideell nyckelperson 2020-12-07

¹⁷⁷ Modéus 2020

¹⁷⁸ Modéus 2020

till att bli mer självbärande än de är idag. Anställda fungerar i början av det arbetet som en katalysator och motor. På sikt ska livet kring varje kyrka kunna bäras av människor som är intresserade och engagerade. För de anställda innebär det en förändring från en traditionell roll som utförare till att vara möjliggörare för att få igång det ideella arbetet.¹⁷⁹

Ett citat från intervjun med den ideella nyckelpersonen blir utgångspunkt för samtal i forskargruppen om vad församlingar kommunicerar till församlingsbor och ideella. Den ideella nyckelpersonen sa att det finns ett större självbestämmande i Röda korset, där hon också är aktiv, än det gör i församlingen - ”kyrkan är ju styrd från stiftet på ett annat sätt.” Medforskarna talade om det personen sagt med självkritik. Hur skulle de som företrädare för en församling bli bättre på att kommunicera en kyrka där människor får samlas och ta initiativ? ”Om vi tror på ideellt medarbetarskap så bör vi ju revidera oss på den punkten”, sa en av medforskarna.¹⁸⁰

2.3.4. Diakonisyner i de praktiska sätten att handla som möjliggörare

Som en avslutning på presentationen om vår andra frågeställning summerar jag här det vi upptäckte i vårt samtal. I samtalet om vår andra frågeställning, diakonisyner i de praktiska sätten att handla som möjliggörare, upptäckte vi en rad diakonisyner i arbetet för idealitet och samverkan under pandemins tid. Vi såg en syn på diakoni som kyrkans gemensamma uppgift och alla döptas uppgift. Vi såg samtidigt en diakonisyner som lyfter fram den särskilda professionalitet hos diakonen, som handlar om att både utföra, främja och möjliggöra diakoni. För att skapa diakonala bärarlag har kyrkans anställda en uppgift att vara möjliggörare för människor att vara med och göra Guds kärlek synlig i världen. Vi såg att samverkan med andra organisationer var något eftersträvansvärt som medarbetare ville driva och ta ansvar för. Med ett helhetsperspektiv på den geografiska församlingen ville församlingar gå från att göra parallell verksamhet till att göra verksamhet i dialog och tillsammans med andra. De ideella personer som intervjuats gav uttryck för en diakonisyner som präglades av omsorg, ömsesidighet och solidaritet. Vi såg många olika bilder av vad som är kyrkans ”vi”. Det kan vara alla diakonvigda, anställda, ideella, döpta – alla enskilda personer och organisationer som delar Guds kärlek till världen.

¹⁷⁹ Fokusgruppsintervju 2020-12-15

¹⁸⁰ Andra samtalet i fokusgruppen 2021-02-11

2.4 Att handla diakonalt flexibelt

En diakonal praktik under pandemins tid som forskargruppen valde att utforska med vår tredje frågeställning kallade vi för *diakonal flexibilitet*. Vi frågade oss vilka diakonisyner vi kunde se i de praktiska sätten att handla *diakonalt flexibelt*. Till samtalet i forskargruppen samlades ett material med olika teologiska röster in – praktiserande, uttalade, normativa och akademiska röster.

Begreppet diakonal flexibilitet kommer från en av de biskopsvisitationer som genomfördes under pandemins tid i Linköpings stift, men det har också använts i samtal om diakoni och under flera biskopsvisitationer de senaste åren. I samtalen i forskargruppen utforskade vi vad en diakonalt flexibel handling kunde vara och vilka diakonisyner vi kunde få syn på i samtalet. Jag börjar med att återge några rader ur biskop Martin Modéus visitationstal från den nämnda biskopsvisitationen.

Alltför ofta fäster vi blicken på det vi saknar och så missar vi att se det vi faktiskt har. Berättelsen om brödundret ger en ingång till samtal om ”diakonal flexibilitet”. Jesus ger folket mat när de behöver det, han ändrar sina planer. I samband med kriser blir vi varse att det diakonala arbetet måste organiseras på ett sätt som möjliggör snabba kursändringar och nya prioriteringar. Med örat mot marken, hjärtat hos människorna, sinnet fyllt av bön och händerna mitt i verkligheten får vår verksamhet förändras när behoven förändras. Samtalet om detta måste pågå hela tiden. Miraklet är ibland mer möjligt än vi anar. Jesus ber oss öppna våra väskor, våra sinnen och våra förmågor och komma med det vi har till vårt gemensamma goda.¹⁸¹

2.4.1 Diakoni i rörelse

I den fokusgruppsintervjun med ett diakoniarbetslag som vi valde att göra lyftes följande ord fram som viktiga: ”Med örat mot marken, hjärtat hos människorna, sinnet fyllt av bön och händerna mitt i verkligheten får vår verksamhet förändras när behoven förändras.” En person i arbetslaget sa att raderna speglade hans sätt att tänka om vad diakonal flexibilitet kan vara. I intervjun ringade personerna in hur de tänkte om begreppet. De menade att det innebar att det diakonala arbetet inte kan vara statiskt utan måste förändras, för att samhället förändras. Det måste hela tiden vara i rörelse. Diakonin måste vara anpassningsbar och ställa frågan – ”var kan vi göra störst insats och nytta just nu utifrån det uppdrag som vi har?” Diakonin får aldrig stagnera, den måste vara levande. Den får inte bli som en institution som bara gör ett visst mått av tradition.¹⁸²

Diakoniarbetslaget talade om hur det diakonala uppdraget förändras med tiden och menade att flexibilitet också handlar om att prioritera i den förändringen. De talade om hur flexibilitet också handlar om möjligheter och resurser. Ibland är det församlingens egna tillgångar och förutsättningar som sätter gränser, snarare än det omgivande samhället. Det kan handla om resurser, kompetens eller samsyn mellan anställda och förtroendevalda om vilken väg församlingen ska ta. Diakoniarbetslaget konstaterade att coronapandemin hade tvingat dem, och andra

¹⁸¹ Modéus 2020

¹⁸² Fokusgruppsintervju 2020-12-15

församlingar, till en ökad diakonal flexibilitet. De fick förändra sitt arbete utefter den rådande situationen och se på sin verksamhet från ett annat perspektiv.¹⁸³

Diakoniarbetslaget talade också om vikten av att ge möjlighet för flexibilitet inom sin egen organisation. Om det inte finns möjlighet eller plats för flexibilitet så kommer det inte gå att arbeta på det sättet. De menade att det handlar om både församlingskultur och om ledarskap. Efter att ha talat om diakonal flexibilitet en längre stund så uttryckte de också utmaningen i det.¹⁸⁴

Jag tänker också att det kräver mycket mer av oss som jobbar diakonalt. Att ställa om väldigt snabbt och inte ha den färdiga. Det är mycket enklare att ha färdiga vägen att gå på hela tiden. Det är mycket lättare. Så det kräver mycket mer av oss att kasta oss ut till höger och vänster hursomhelst.¹⁸⁵

Den församlingsherde som vi valde att intervjua berättade om hur deras arbete med mat och mediciner förändrades när kommunen inte längre höll i betallösningarna. ”Vi ville gärna fortsätta handla till våra kontakter men kände inte att vi kunde hantera människors pengar när vi inte hade den större organisationen kvar. Det var en tråkig grej att vi egentligen ville fortsätta men inte kunde.” Församlingsherden berättade om hur deras arbete är organiskt, i motsats till ett arbete som i New Public Managements anda är hårt styrt av mål.¹⁸⁶

I vår församling är vi väldigt hands-on, väldigt konkreta. Hur hjälper vi människor så det blir bra? Och ganska mycket organiskt utifrån att det uppstår ett behov och då är vi där och ser, kan vi utveckla det på något sätt? Jag tänker att vi har varit en period i kyrkan eller i hela samhället med New Public Management, att man ska sätta upp mål och sen dela in i smådelar och gå mot jättehårt. Det är ett sätt att göra det på, det finns andra sätt att göra på också. Att man utgår från verkligheten och så gör man nånting och så ser man vart man kommer... Och sen har man förstås i sig, vart man ska. Vi har vårt fokusområde diakoni (*i församlingsinstruktionen, min anmärkn.*) och har den här diakonitriangeln som är jättebra.¹⁸⁷

Diakoniarbetslaget talade om vilka inspirationskällor de hade till att handla diakonalt flexibelt. En person nämnde inspirationen från andra församlingar, hur de valt att agera. Att plocka med sig goda exempel från hur andra gjort. En annan person talade om Jesus som inspirationskälla till diakonal flexibilitet:

Det enklaste är att tänka på hur Jesus mötte människor. Helt förutsättningslöst. Tog sig an problemen när han mötte dem. Han hade ingen plan innan att nu ska jag göra så här om jag möter den här sortens människa. Han mötte förutsättningslöst och agerade därefter. Så det är väl en förebild tänker jag.¹⁸⁸

¹⁸³ Fokusgruppsintervju 2020-12-15

¹⁸⁴ Fokusgruppsintervju 2020-12-15

¹⁸⁵ Fokusgruppsintervju 2020-12-15

¹⁸⁶ Intervju med församlingsherde 2020-12-22

¹⁸⁷ Intervju med församlingsherde 2020-12-22

¹⁸⁸ Fokusgruppsintervju 2020-12-15

I forskargruppen talade vi vidare om det som sagts om Jesu exempel. En av medforskarna kopplade ihop det med boken Didaskalos¹⁸⁹ som berättar om Jesu pedagogik i mötet med människor. I boken beskrivs hur Jesus har en särskild pedagogik i varje enskilt möte, att han mötte varje människa unikt utan en *quick fix* eller Jesuslösning. För medforskaren blev det en inbjudan till oss att också möta varje människa unikt.¹⁹⁰

I samtalet lyfte flera medforskare några rader ur ett brev som biskop Martin Modéus skrev till stiftets kyrkoherdar den 17 november 2020, i samband med pandemins andra våg.¹⁹¹ Biskop Martin skrev:

Vår uppgift är att gå i Guds tjänst: du ska leda och styra mig. Trygghet är inte att gömma sig.
Handling är inte att handla ovarsamt. Vi står på Guds grund och går i Guds tjänst för att tjäna den mänsklighet Gud älskar och som vi är kallade att vara kyrka för och med.¹⁹²

En av medforskarna hade i sin läsning av texten associerat till berättelsen om när Jesus gick på vattnet i Matteusevangeliets fjortonde kapitel.¹⁹³ Lärjungarna är på väg i båt över Galileiska sjön och ser Jesu komma gående på vattnet. Petrus säger: ”Herre, om det är du, så säg åt mig att komma till dig på vattnet.” Jesus svarar ”Kom” och Petrus stiger ur båten och går på vattnet fram till Jesus. När Petrus ser hur det blåser blir han rädd och sjunker. Han ropar på Jesus som sträcker ut sin hand och lyfter upp honom. Medforskaren kommenterade berättelsen med en reflektion om frimodighet i vår diakonala praktik under pandemin.¹⁹⁴

Det är lätt att sitta i båten och hålla sig fast, det har vi gjort väldigt länge i kyrkan, i församlingarna, och vi känner oss väldigt trygga i den båten och sitter och klamrar oss fast vid relingen och det funkar ju, det är inget fel tänker jag att göra det, men poängen med berättelsen är att man går över relingen och det är först där ute på vattnet som tron faktiskt synliggörs på ett väldigt konkret sätt och det är också då vi synliggör vad det är att tvivla för det är då Petrus sjunker. Men det är också där vi ser att Jesus hjälper. För mig blev det där en väldigt tydlig bild av hur vi också kan jobba med diakoni... Vi sitter gärna safe:a och tryggt och så pekar vi på Jesus, men vi sitter kvar i båten, det är det vi gör. Jag tycker vi ska bli lite mer frimodiga och våga utanför båten och utanför relingen.¹⁹⁵

Samtalet i forskargruppen kom att handla om vad det kan betyda att kliva ur båten. Vi summerade betydelsen som att gå utanför sin *comfort zone*. Det är där utvecklingen ligger. Men törs vi? Bär det? Medforskarna uttryckte en vilja till att inte hindras av sin rädsla. Samtidigt konstaterade de att det inte alltid är lätt att gå utanför sin bekvämlighetszon.¹⁹⁶ I samtalet om vad det kan betyda i praktiken nämnde en av medforskarna att inte vara rädd för människor som inte följer normen - ”att inte

¹⁸⁹ Kroksmark 1993

¹⁹⁰ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁹¹ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁹² Modéus 2020

¹⁹³ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁹⁴ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁹⁵ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁹⁶ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

vara rädd när det kommer en onykter människa.” Tidigare i samtalet hade vi talat om medarbetares rädsla för att möta luggslitna människor som inte upplevs passa in i det som upplevs som ”församlingens koncept”. En annan medforskare beskriver en händelse då hen gick utanför sin bekvämlighetszon och blev positivt överraskad. Hen hade ringt en myndighet för att ställa frågor om vilken hjälp en person kunde få. Medforskaren hade inte trott att tjänstepersonen skulle ha tid för en diakon från Svenska kyrkan, men det blev ett bra samtal där tjänstepersonen tog sig tid att både samtala och förklara vilken hjälp personen kunde få. Det blev tydligt att de hade en gemensam önskan om att bidra till en positiv utveckling för personen det gällde.¹⁹⁷

I sista mötet med fokusgruppen fortsatte en av medforskarna att tala om en rädsla hen sett, som hade att göra med att välja diakonal praktik: ”Jag tänker att vi ofta skyller på antingen kunskapsbrist eller det andra som dykt upp nu en period – vi vet ju inte vad resultatet blir om vi gör så här. Nä, det är klart att vi inte vet för vi provar ju typ. Och jag menar att ingen vet ju vad som händer om man inte provar... vi vill veta att vi gör rätt... utan det är förtröstan och tillit i det hela också.” En annan medforskare lyfte fram erfarenheten av att ett arbete faktiskt kan leda fel, och att forskning eller ett medvetet tänkande kan ge trygghet i att det kan bli rätt oftare. I samtalet frågade vi oss om församlingar har en tendens att göra mer av det de redan kan, eftersom det är enklare att förutsäga vad resultatet ska bli. Att främja gemenskap med en guldkantsdiakoni eller trivseldiakoni lyftes fram som ett sådant exempel.¹⁹⁸

I fokusgruppsintervjun med ett diakonalt arbetslag problematiserades den diakonala praktikens strävan efter att bli mer flexibel. En person menade att ett flexibelt arbetssätt skulle innebära mycket arbete, och frågade de andra i arbetslaget om de var beredda att ge upp annat arbete som de hade. Personen menade att flexibiliteten har en gräns för alla: ”Vi har alla vissa saker vi inte vill ge upp tror jag, vi är inte flexibla in i evigheten”.¹⁹⁹

2.4.2 Diakonisyner i de praktiska sätten att handla diakonalt flexibelt

Som en avslutning på presentationen om vår tredje frågeställning summerar jag här det vi upptäckte i vårt samtal. I samtalet kom en rad diakonisyner till ytan. Diakoni beskrevs som anpassningsbar och i rörelse utifrån diakonins uppdrag och människors behov. Den diakonala praktiken beskrevs som levande och organisk. Flexibiliteten har sin grund i Jesu exempel att möta varje människa på ett unikt sätt. Med inspiration från bibelberättelsen om när Petrus kliver ur båten och möter Jesus på vattnet såg vi diakonisyner som menade att den diakonala praktiken inte ska gömma sig, utan vara frimodig. Vi menade att diakonin i förtröstan och tillit ska gå emot sin egen rädsla, även då det inte går att förutsäga praktikens konsekvenser. En flexibel diakonal praktik är beroende av resurser, prioriteringar, församlingskultur och ledning.

¹⁹⁷ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

¹⁹⁸ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

¹⁹⁹ Fokusgruppsintervjun 2020-12-15

2.5 Samtal med en bibeltext - Jesus och den kanaaneiska kvinnan

Vid vårt avslutande möte i forskargruppen bjöd vi in en bibeltext till vårt samtal. Jag valde den evangelietext som fanns i evangelieboken för kommande söndag i kyrkoåret, andra söndagen i fastan (Matteus 15:21-28). I mötet med texten frågade vi oss vilka paralleller och utmaningar som texten gav till vårt samtal om diakonal praktik. I det här avsnittet beskriver jag de resultat som kom ur samtalet.

Texten berättar om när Jesus och lärjungarna drog sig undan till området kring Tyros och Sidon. En kanaaneisk kvinna möter Jesus och hon ropar att han ska förbarma sig över henne, eftersom hennes dotter plågas av en demon. Lärjungarna ber Jesus säga åt henne att ge sig i väg. Jesus säger att han inte blivit sänd till någon annan än ”de förlorade fåren av Israels folk” och att det inte vore rätt att ”ta brödet från barnen och kasta det åt hundarna”. Kvinnan svarar att ”hundarna äter smulorna från sina herrars bord”. Berättelsen avslutas med att Jesus säger att kvinnans dotter blivit frisk, att kvinnans tro är stark och att det ska bli som hon vill.²⁰⁰

2.5.1 En diakoni för den som ropar?

Ett tema som texten väckte var vilka människor som församlingar anser omfattas av diakonin. En av medforskarna berättade om sina förkunskaper om texten - att den handlar om att vara ”utomlands” och att det för lärjungarna inte inbegrep att se de människor de mötte. En annan medforskare berättade om hur Jesus och lärjungarna brukade gå en omväg runt Kanaan, för att undvika att bli orena genom mötet med människor som inte var judar. Eller så gick de ”tvärsigenom fort och blundade”, men utan någon avsikt att gå i dialog med någon. I berättelsen försöker lärjungarna mota bort den kvinna som söker kontakt. För oss väckte texten frågor om vilka människor församlingen vänder sig bort från och inte vill se. Vi undrade vilka personer som passade in i församlingens sociala strukturer och vilka som inte var välkomna? Vilka är stigmatiserade i vår samtid och kontext och hur bemöter vi det som kyrka? Vi såg att Jesus i bibeltexten väljer att se och möta kvinnan, trots att det var att gå utanför dåtidens norm.²⁰¹

En av medforskarna lyfte erfarenheten av att åka ”utomlands”. Hen berättade om ett besök hen nyligen gjorde till ett bostadsområde där utsatta EU-migranter bor i den stad där hen verkar. De tigger utanför olika matbutiker och bor under väldigt dåliga förhållanden om nätterna, förhållanden som personerna valt framför att stanna kvar i sitt ursprungsland. Hen frågade sig hur vi som kyrka kan ge dem hjälp på bästa sätt. En annan medforskare ställde också frågan om vem som faller utanför att räknas som ett ”förlorat får” idag, vilka församlingen väljer att se och inkludera. Hen berättade om en campingplats i sin församling där människor med ekonomisk utsatthet bor. På grund av skuldsättning (som en följd av psykisk ohälsa och funktionsnedsättning) har de som bor

²⁰⁰ Bibel 2000

²⁰¹ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

där ingen möjlighet att få en riktig lägenhet, även om en sådan skulle kosta mycket mindre än husvagnsplatsen. Vi undrade om kyrkan till för dem? En del av samtalet kom att handla om hur vistelsebegreppet i kyrkoordningen²⁰² kan användas för att hävda församlingens ansvar även för människor som inte självmant vänder sig till församlingssamfundet eller som församlingen blundar för att se. En av medforskarna lyfte fram hur bibeltexten är en av de texter i vår tradition som öppnar upp vårt synfält för att se människor som vi inte alltid spontant väljer att se – i textens fall att öppna upp för en kvinna och icke-jude som befann sig på en plats där lärjungarna inte såg något ansvar.²⁰³

En annan medforskare associerade till den praktik som kyrka valt att ge utrymme för i pandemins tid. Ett exempel som hen lyfte är den stora satsning som gjorts på digitala gudstjänster och vad det säger om kyrkan. Har den varit ett uttryck för att dra sig undan eller för att göra sig mer tillgänglig?²⁰⁴

Jag får en känsla ibland av att vi som kyrka drar oss undan till den digitala världen. Vi tror att vi gör tillgängligt för alla, det är därför vi är där för vi måste fira gudstjänst, men frågan är om vi inte drar oss undan i stället och gör nåt, från nånting till en värld som är faktiskt i viss mån begränsad och blir relationell. Hur bli relationell? Finns det möjlighet i den digitala världen att den här människan kan ropa att göra sin röst hörd. Eller vad är det som händer när vi gör det här? Det funderar jag lite på. Vart tar det vägen? Sen vet jag att alla inte, eller församlingar inte bara naturligtvis använder digitalt utan man har öppna kyrkor där det finns människor och så men jag tycker ändå att det är en intressant tanke... Om vi vänder på resonemanget i stället för att säga att vi blir mer tillgängliga, att fler människor kan komma som tittar på våra gudstjänster eller är med i gudstjänsterna, men om vi i stället tänker att det handlar om att vi blir världsfrånvända. Vad gör det då med kyrkan?²⁰⁵

En annan medforskare uttryckte sin skepsis till den digitala närvaron och oro för att det kan vara ”att vända ryggen åt människor”. Medforskaren som lyfte frågan om digitala gudstjänster berättade om en undersökning de gjort där det visat sig att ytterst få av de människor som sökt församlingens diakoni hade sökt och fått information på församlingens hemsida. Att de människor som ropar i hans församling inte använt de digitala kanalerna, utan gått genom en fysisk person för att hitta rätt. En annan medforskare talade om sin församlings reflektion om vad de förmedlar med sina digitala gudstjänster. De har en strävan till att göra dem mer avskalade, med enklare ord och möjlighet till delaktighet för flera. Dialogen blir ofta ensidig, obefintlig. Samtidigt kan digital kommunikation vara ett sätt för människor att hitta varandra.²⁰⁶

En del av bibeltexten som lyftes fram i samtalet var den om smulorna. Det ledde oss in i ett samtal om kyrkan och fördelningen av resurser och fokus. Den medforskare, som också är kyrkoherde, konstaterade att det alltid går att skaka fram pengar till t.ex. renovering av kyrkor,

²⁰² Kyrkoordningen 2 kap 1 §

²⁰³ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

²⁰⁴ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

²⁰⁵ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

²⁰⁶ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

medan det är svårt att skaka fram pengar till diakonin. Vi frågade oss om det är så att diakonin får nöja sig med smulorna från en rik kyrkas bord?

En del av samtalet rörde sig om kvinnan som ropar. Hon är stark och låter sig inte kränkas av de nedsättande ord hon får till sig. Liksom många av de hjälpsökande som medforskarna möter i sina församlingar nöjer hon sig med smulorna från bordet. Hennes tro är stark, hon gör allt hon kan för att förändra sin situation. Men hur ser vi de människor som inte skriker – som inte söker oss? En av medforskarna sa: ”Kvinnan ber ju inte om förändring för sin egen skull, utan för sin dotters skull. Ibland behöver vi mödrar och fäder som ber för oss... Man måste kanske ha någon som fajtas för oss. Diakonerna kan ju också ha den rollen. Slåss för oss.” En av medforskarna kommenterade – ”diakonerna fajtas för smulorna från kyrkbordet”. Den första medforskaren svarade – ”Ja, eller också att man hämtar hjälpen från samhället och ger röst åt dom”. En annan av medforskarna berättade om sina pågående samtal med socialtjänsten i sin stad. Utifrån ett samtal om fattigdomens existens eller icke-existens i staden, hoppades medforskaren på att nå en ökad förståelse hos socialtjänsten för människors utsatthet.²⁰⁷

2.5.2 Diakonisyner som blev synliga genom mötet med bibeltexten

Som en avslutning på presentationen av vårt samtal med bibeltexten summerar jag här det vi upptäckte i vårt samtal. I mötet med bibeltexten fick vi syn på flera diakonisyner som hängde samman med vår diakonala praktik under pandemins tid. Den diakonala praktiken ska inte dra gränser för vem som kan omfattas av den. Diakonin är till för alla och kanske särskilt för de som människor väljer att inte se. Det behöver finnas en kritisk reflektion om vilka människor som stigmatiseras eller väljs bort i kyrkans liv och diakonins praktik. Vi såg att vistelsebegreppet är ett sätt att lyfta fram människor som väljs bort. Frågan om diakonisyner/kyrkosyner i satsningen på digitala gudstjänster lyftes fram. Vi undrade om digitala gudstjänster var ett uttryck för tillgänglighet eller världsfrånvändhet? I samtalet kom frågan om diakonins plats i kyrkan upp och om diakonin får nöja sig med smulorna från en rik kyrkas bord. Vi undrade om diakonerna får rollen att slåss för smulor från kyrka och samhälle?

²⁰⁷ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

2.6 Vilka diakonisyner kommer till uttryck i diakonal praktik under pandemins tid?

I tre avsnitt har jag presenterat resultaten från arbetet med forskargruppens tre frågeställningar. Här knyter jag samman dem med utgångspunkt i vår övergripande frågeställning: Vilka diakonisyner kommer till uttryck i diakonal praktik under pandemins tid?

Till samtalet i forskargruppen samlade vi in ett material med olika teologiska röster – praktiserande, uttalade, normativa och akademiska röster. I samtalet blev det uppenbart vilken brokig samling diakonisyner som fanns i vårt material. Som Watkins skrev blev samtalet en plats för kakafoni, och ibland harmoni av röster.²⁰⁸ I forskargruppen lyssnade vi uppmärksamt till materialet och varandra, och inväntade vad vi skulle komma att upptäcka, skönja och avslöja.

Jag använder här diakonitriangelns mitt och sidor för att presentera och sammanföra våra resultat. Triangelns mitt kan svara på frågor om diakonins identitet och frågan *varför diakoni?* Sidorna visar på diakonins förhållningssätt, verksamheter och utövare.

Diakonisyner vi upptäckte som handlade om *triangelns mitt* och svarade på frågan *varför diakoni?* var dessa:

- för att Jesus mötte varje människa på ett unikt sätt
- för att diakoni leder till omsorg, gemenskap, vila och förändring
- för att diakoni verkar för omsorg, ömsesidighet, solidaritet och tillit
- för att göra Guds kärlek synlig
- för att möta utsatthet och behov, och främja egenansvar
- för att diakoni är en av kyrkans meningsfullheter
- för att diakoni ger en ömsesidig glädje
- för att diakoni främjar empowerment
- för att ge bekräftelse till den hjälpnödiga utövaren och församlingen
- för att göra reklam för kyrkans varumärke

Diakonisynerna kunde också handla om *diakonins förhållningssätt*, d.v.s. synsätt och inställning. Vi upptäckte diakonisyner som menade att diakonin:

- ska arbeta uppsökande och ”utåt” med blick för fler/andra än de mest aktiva
- inte ska dra gränser för vem som omfattas
- ska inkludera människor med hjälp av vistelseansvaret
- ska vara anpassningsbar och i rörelse, levande och organisk
- ska vara frimodig, i förtröstan och tillit

²⁰⁸ Watkins 2020:45

ska vara tillgänglig och inte världsfrånvärd

kan vara en plats för att tillsammans med andra möta Gud, snarare än att utövaren kommer med Gud

Vi upptäckte diakonisyner som handlade om vem eller vilka som är *diakonins utövare* med uppdrag att t.ex. utföra, främja och möjliggöra:

alla döpta

engagerade människor i diakonala bärarlag

det anställda arbetslaget i församlingen

diakonen med en särskild professionalitet

ett större vi av organisationer i samhället i samverkan eller dialog

församlingens vi – med viss oklarhet om vilka av de ovanstående som inkluderas i ”vi:et”

Vi såg hur diakonisyner påverkar de *diakonala verksamheternas* plats och inriktning. De diakonala verksamheterna präglas av de diakonisyner som finns i en församlingskultur vilka får konsekvenser på vilka resurser och prioriteringar som diakonin får i församlingen. I samverkan med det omgivande samhället visar det på diakonins handlingsutrymme. Får diakonerna rollen att slåss för smulor, resurser, från kyrka och samhälle? Diakonala verksamheter:

ska utgå från behov (basbehov alternativt guldkant)

ska koppla samman diakoni med bön och gudstjänst

ska möta människor i särskild utsatthet

ska ge materiellt stöd och samtidigt verka för empowerment och egenansvar

ska utformas tillsammans med den som är i utsatthet

Kapitel 3. Samtalet fortsätter med fler akademiska röster

I uppsatsen har vi i forskargruppen, med hjälp av tre frågeställningar, försökt förstå vilka diakonisyner som genomsyrar diakonal praktik under pandemin. Vi har med hjälp av metoden teologisk aktionsforskning låtit olika teologiska röster från kyrkans liv mötas, för att upptäcka, skönja och avslöja teologi/diakonisyn som inte var synlig för oss tidigare.

Vid det andra mötet med forskargruppen presenterade jag några akademiska röster och medforskarna ansåg att de kunde vara till hjälp i vår reflektion. Tyvärr hann vi inte göra reflektionsarbetet tillsammans och därför valde jag att efter att arbetet i forskargruppen var avslutat, själv göra ett sådant reflekterande arbete. Kapitlet är inte att betrakta som ett resultat som på något sätt väger tyngre än de resultat vi kom till i forskargruppen. I kapitel två presenterade jag det vi upptäckte i samtalet i forskargruppen. I det här kapitlet presenterar jag det jag upptäckte när rösterna från forskargruppen fick samtala vidare med några fler akademiska röster, som fick fungera som tolkningsredskap. Resultaten från de två kapitlen finns sida vid sida inom ramen för samma samtal och hänger ihop.

Vad upptäckte jag när jag lät dessa akademiska röster möta de röster om diakonisyn som kom fram i samtalet i forskargruppen. Hur kunde de akademiska rösterna bidra till förståelsen av diakonisyner i pandemins praktik? De akademiska rösterna har presenterats ovan som teoretiska analysredskap i avsnitt 1.7. Det här avsnittet tar sin utgångspunkt i den övergripande frågeställningen – Vilka diakonisyner kommer till uttryck i diakonal praktik under pandemins tid?

Medforskarna såg teorierna om organisationslogiker som passande för det samtal vi hade fört. De talade också om diakonitriangeln som en god modell att använda eftersom den används mycket, både i församlingar, stift och vid diakonutbildningen. ”Så används den väldigt mycket och då tänker jag att den kommer landa i många församlingar att man använder den och då blir den relevant i sitt perspektiv”, sa en av medforskarna. Medforskaren lyfte fram triangelns mitt som en hjälp utifrån det vi talat om. En annan medforskare lyfte fram klassificeringsmodellen om fokus för diakonala verksamheter.²⁰⁹ Förutom det såg jag att de teoretiska tolkningarna kring resurser och kapacitet kunde tillföra viktiga perspektiv och jag har därför valt att använda dem. Jag börjar med att använda de teoretiska redskapen som berör organisationslogiker.

3. 1 Diakonisynt utifrån diakonins logiker

I det här avsnittet låter jag resultatet från våra samtal i forskargruppen möta Lindes teoretiska modell om logiker för diakoni – *gemenskap, distribution, lokalt ansvar, uppdrag och legitimerande tecken*. Logikerna utgår från Brodds ecklesiologiska modell av diakoni. Nordstokke, Edgardh och Sjöberg kompletterar logikerna med sina bidrag om förhållningsätt till teologisk reflektion, traditionsspår

²⁰⁹ Andra samtalet i forskargruppen 2021-02-11

och diakoniteologiska huvudlinjer. Utifrån allt det ger jag ett eget bidrag genom att formulera diakonisyner jag sett i materialet.

Jag kan se hur logiken *gemenskap* framkommer på flera sätt i vårt material och reflektion. Logiken bottenar i kyrkan som *communio*, och lyfter fram det ömsesidiga ansvaret mellan människor i en gemenskap, i den första kristna församlingen egendomsgemenskapen mellan de som ingick i den. I den diakonala praktiken under pandemins tid har församlingar riktat omsorg till de äldre som brukade vara med i församlingens gemenskapen men inte längre kunde komma till kyrkans lokaler. Utöver dem riktades också omsorg till alla äldre som blev tvungna att stanna hemma för att skydda sig från smitta, i vad vi kan se som en vidare gemenskap. Församlingar tog aktiv kontakt med alla över en viss ålder i sin församling för att fråga hur personerna hade det och om de önskade kontakt. Det har varit ett uttryck för en önskan om gemenskap.

Det omfattande arbetet med digitala gudstjänster har också delvis varit ett uttryck för en önskan om gemenskap, även om det i forskargruppen framkom en osäkerhet om det faktiskt åstadkommit gemenskap eller inte. Har de digitala gudstjänsterna varit ett sätt att vara tillgänglig för församlingar, eller har det gjort dem världsfrånvända? Medforskarnas diakonala inspirationskällor i exemplen S:t Egidio i Rom eller Johanneskyrkan i Göteborg pekar på en längtan efter en gemenskap där en utåtriktad uppsökande diakoni och en inåtriktad församlingsbyggande gudstjänstgemenskap får plats samtidigt.

Jag anser att logiken *gemenskap* hör nära samman med ordet *tillsammans*. Gemenskapstanken i en före detta statskyrka kan vara så vid att den också handlar om samhällsgemenskapen, ett tillsammans för alla och inte bara för den gudstjänstfirande församlingen. Under pandemins tid har många diakonala praktiker skett mer *tillsammans* än tidigare. Samverkan har lyfts fram som något eftersträvanvärt och har skett i församlingars arbetslag, med enskilda personer eller med andra organisationer. I arbetslag har medarbetare samlats kring det diakonala uppdraget. Medforskarna lyfter fram sin önskan om att vara flera goda krafter i samhället som samverkar som ett utflöde av Guds kärlek. Församlingar har drivit och tagit ansvar för samverkan med andra aktörer om sociala insatser. Det har t.ex. skett i organiserandet av handling av mat och mediciner till äldre men också inom andra områden, i uppsatsen finns exemplet om samverkan kring barn som bevittnat våld. Det fanns en längtan hos medforskarna och intervjupersonerna att samverka mer – att stämma av med andra organisationer i församlingen för att lättare se sitt eget bidrag, att göra saker tillsammans, att få svar från sin kommun när en fråga ställs.

Det finns erfarenhet och längtan efter att utforma diakonal praktik i dialog med de som lever i utsatthet - att samskapa tillsammans med andra. Jag ser det som en del i strävan att bryta upp uppdelningen mellan givare-mottagare och erkänna människors egen kraft och ansvar.

Strävan efter att ge ideella en tydligare plats som bärare har uttalats och att varje döpt människa har ett uppdrag. Anställdas roll är att möjliggöra och stötta ideella diakonala bärarlag. Samtidigt

lyfte en medforskare svårigheten med att bedriva ett uthålligt diakonalt arbete med ideella krafter. I materialet finns flera röster som lyfter fram ömsesidigheten i diakonin, något jag kopplar till frågor om *gemenskap* och *tillsammans*. Inspirationskällor som kommit fram var den ömsesidiga glädjen som uppstod i den diakonala handlingen. Jag formulerar det som *en kyrka som vill diakoni tillsammans med*.

Ur modellen *caritas* har diakonin logiken *distribution*, önskan om att liksom Jesus offra sig genom att visa omsorg. Även där kan S:t Egidio och Johanneskyrkan lyftas fram som exempel på inspirationskällor där en kyrka ger mat på bordet till den som behöver, med risk att bidra till en uppdelning mellan givare och mottagare. Uppdelningen av människor som givare och mottagare är en kategorisering av människor som *vi* och *dom*. Kategoriseringarna har också kopplingar till oklarheten om vilka som inkluderas i kyrkans ”vi”, vem som är innanför och utanför, vem som ska ge röst åt vem etc..

Medforskarna beskrev sitt arbete med att möta människors behov av materiellt stöd som prioriterat och meningsfullt. Jag kopplar kyrkans önskan att se människors utsatthet och behov till logiken *distribution*. När en församling sa att den ville ”göra något”, ser jag det som ett uttryck för logiken. De ideella personer som intervjuats lyfter fram varsin sångtext som visar på den – ”Gör det lilla du kan, gör det villigt och glatt” respektive ”endast den kan bli rik som har lärt sig ge. Ty att giva är att få stor välsignelse”. En omskrivning jag skulle vilja göra är att en kyrka som vill *distribution* är en kyrka som vill *ge*.

Lokalt ansvar är den logik som kommer ur modellen *parochia*, den kyrka som vill ge en likvärdig social omsorg till alla i sitt geografiska territorium. Ett exempel från materialet är när församlingar väljer att ta kontakt med alla äldre invånare för att få kunskap om deras behov. Ett annat exempel är hur medforskarna är negativt inställda till att begränsa församlingsverksamheten till bara de som är betalande medlemmar. Materialet visar att det finns en önskan om att kunna se alla människor, ha kunskap om deras behov och också bidra till att möta dessa behov. Att inte dra en gräns för vem diakonins praktik riktar sig till.

Samtidigt finns det en gräns för vad en kyrkoorganisation med fokus på anställda medarbetarresurser kan göra och en gräns för det diakonala uppdraget. Bör diakonin rikta sig till en specifik grupp eller inte? Välja väg mellan det som medforskarna kallar för guldkantsdiakoni och diakoni riktad till de mest utsatta? Att använda Maslows behovstrappa som en utgångspunkt var ett hjälpmedel för en medforskare i arbetet att prioritera. Att hävda vistelsebegreppet, ett begrepp jag associerar med lokalt ansvar, lyftes fram som ett sätt för att inte glömma bort de som inte självmant söker sig till församlingsgemenskapen.

En medforskare talade om hur Sverige tidigare var ett enhetssamhälle och om förväntan på Svenska kyrkan att göra allt och veta allt. Hen beskrev det som en orimlig förväntan i vår tid. För logiken lokalt ansvar skulle jag vilja använda ordet *se* – *en kyrka som vill se*. Församlingars önskan om

att ta lokalt ansvar är ett sätt att uttrycka en ambition och längtan efter att se de människor som inte alltid syns och höra de som inte alltid ropar. Reformationstidens parochia var kopplad till social omsorg men också till social kontroll och makt över människor. Trots att Svenska kyrkan inte längre är statskyrka så har den med sina stora resurser och sitt förtroendekapital i samhället fortfarande stor makt över människor, makt som kan användas för befrielse såväl som förtryck. Det finns också en förväntan från människor att kyrkan ska se dem. Här blir emfasen på det digitala gudstjänstlivet återigen aktuellt – har det bidragit till tillgänglighet eller världsfrånvändhet? Vem ska se vem? Medforskarna utmanades av hur Jesus ser på människor i sitt möte med dem, t.ex. den kanaaneiska kvinnan som Jesus enligt dåtidens norm inte skulle eller förväntades se, men ändå såg.

Ur modellen *societas*, där en inomkyrklig rörelse driver en fråga och utmanar institutionen, kommer logiken *uppdrag*. En central bild i forskargruppens reflektion var den om att gå utanför sin bekvämlighetszon, inspirerad av bibelberättelsen där Petrus kliver ur båten och möter Jesus på vattnet. Medforskarna använde berättelsen för att kritisera kyrkan och sina egna handlingar. Petrus utmanades av sin rädsla men lyckades gå på vattnet så länge han höll ögonen på Jesus. En av medforskarna associerade det med situationer då medarbetare haft rädsla för att möta berusade människor. En annan medforskare pekade på en situation då hen hade ett eget inre motstånd mot att samtala med myndigheter som hen inte hade någon positiv förväntan på, men där samtalet gav en känsla av gemensamt bärande och omsorg. Jag associerar logiken med en kyrka som *brottas med att spränga sina egna gränser*, att gå utanför sig själv och sin form.

Medforskarna talade ofta om uppdraget att se och möta människor i utsatthet och om deras ständiga sökande efter att med fokus på människor i utsatthet ge rätt stöd på rätt sätt. Några medforskare menade att arbetet för de mest utsatta prioriterades bort till fördel för det medforskarna kallat för guldkantsdiakoni, som syftade till trivsel. Med utgångspunkt i bibelberättelsen om den kananeiska kvinnan talade medforskarna om hur diakonin får nöja sig med smulorna från kyrkbordet. Diakonerna får diakonin i sitt knä och får liksom kvinnan ropa och driva frågan om diakonins plats och resurser i kyrkoorganisationen. Medforskarna upplevde det som en fråga att driva och utveckla. Jag ser det som tecken på att diakonin för de mest utsatta fortfarande kan ses som en inomkyrklig rörelse som utmanar institutionen kyrkan.

Modellen *sacramentum* leder till logiken *legitimerande tecken*. En av medforskarna menade att det fanns en meningsfullhet i diakonin som ger en identitet till kyrkan och utövaren. Vi talade om det som diakoni som en identitetsmarkör. En av medforskarna berättade om de tröjor som trycktes upp för församlingens arbete med att handla mat åt äldre och hur det fick hen att reflektera över om tröjorna var en del i församlingens strävan att inte förlora medlemmar. Var tröjorna reklam, en del i ett varumärkesarbete? Medforskarna ifrågasatte den ”hjälpnödiga” diakoni som är till för kyrkan

eller för utövaren, och menade att diakonin aldrig får vara till för någon annan än för människor i utsatthet.

Som ett uttryck för en ekumeniskt influerad diakoniförståelse ser jag medforskarnas strävan efter att arbeta för empowerment och egenmakt/egenansvar. Även om medforskarna aldrig använder de befrielseologiska orden se-bedöm-handla, så tänker jag att det är det de menade när de ofta och mycket talade om att se människors behov och utsatthet och hur de utmanas i att utöva en diakoni som är livsförändrande. Det hänger samman med flera av de diakonsyner jag beskrivit i det här avsnittet – *en kyrka som tillsammans med människor vill se och ge*.

3.2 Verksamhetsfokus

Diakonins ideal, längtan och förväntan hänger ihop med vilken typ av diakonal verksamhet som en församling vill ge plats för. Det handlar om frågan *vad är diakoni?* och de uttryck som diakonin tar. Här är klassificeringsmodellen för diakonala verksamheter, som finns inom ramen för diakonitriangeln, till hjälp. I forskargruppen var samtalet om guldkantsdiakoni och en diakoni för särskilt utsatta ett centralt tema. Medforskarna ville se en diakoni för alla, som inte drar gränser för människor och som särskilt ser människor som stigmatiseras i vår tid. I materialet finns röster för en diakoni som leder till omsorg, gemenskap, vila och förändring. I samtalet lyfte jag in klassificeringsmodellen som särskiljer verksamheter som har *förändring och problemlösning* eller *omsorg och gemenskap* som fokus för att främja/bemöta antingen *livs kvalitet och ett gott sambälle, allmänmänsklig problematik* eller *allvarlig social eller psykisk problematik*.

Flera medforskare ifrågasatte om den gemenskapsskapande trivseldiakonin verkligen är diakoni eller ett uttryck för andra kyrkliga uppgifter, t.ex. undervisning. De frågade sig om församlingsuppdraget diakoni krävde att en församling gör mer än det gemenskapsskapande? De frågade sig vad som är ”fel” diakoni och kom till slutsatsen att det kunde vara den diakoni som vänder ryggen till människor eller som leder fel, t.ex. den diakoni som riskerar att stigmatisera människor. Hos flera av medforskarna fanns en tydlig önskan om att kyrkans diakonala verksamheter i större utsträckning ska vara inriktade mot att möta behov hos människor i utsatthet, dvs bemöta *allvarlig social eller psykisk problematik*. I arbetet med att hitta former nämner en medforskare den positiva möjligheten med att driva näringsdrivande verksamhet. Här finns en koppling till det Edgardh skriver om ett nygammalt traditionsspår i Svenska kyrkan, att vara en utförare av välfärdstjänster på en tjänstemarknad.²¹⁰ Jag sammanfattar deras önskan som *en diakoni som söker sina former för att vara relevanta för livet på riktigt*.

Medforskarna gjorde också referenser till den omtolkning av diakoni som Collins bidragit till. Medforskarna talade om utmaningen de upplevde i sin strävan efter att *go-between* och hur det skapat skav i församlingens arbete med ekonomiskt stöd. I samtalet blev skillnaden mellan

²¹⁰ Edgardh 2020:183

verksamhetsformer som medel respektive mål viktigt. Verksamhetsformen kan i sig vara ett medel och syfta till något bortom sig självt, det ekonomiska stödet kan vara ett led i ett långsiktigt arbete mot egenansvar, egenmakt och förändring. Verksamhetsformen kan också vara ett mål i sig. Gemenskapen med andra behöver inte ha något annat instrumentellt syfte än sig självt.

3.3 Resurser som påverkar diakonins praktik

I arbetet frågade vi oss vilka diakonisyner som genomsyrade den diakonala praktiken. Vilka diakonisyner påverkade diakonal praktik? Ett teoretiskt tolkningsredskap som inte självklart kan kopplas ihop med diakonisyner, men som jag upptäckte blev en viktig lins i att förstå hur förväntan, längtan och ideal också formar diakonal praktik, är den om kyrkoorganisationens överskottsresurser och kapacitet. Genom utvecklingsarbete kan en församling bygga upp resurser som stannar kvar i organisationen och som kan användas även i framtiden. De exempel jag tänker på från pandemins praktik är t.ex. de om upptäckta samarbetspartners och diakonalt engagemang i arbetslag.

I materialet framgår hur församlingar kunde växla upp sitt diakonala arbete när anställda medarbetare i andra delar av församlingsverksamheten inte kunde utföra sina vanliga arbetsuppgifter. I en församling där mycket verksamhet fick sättas på paus kunde frigjorda resurser, i form av anställd arbetskraft, möjliggöra annan diakoni och mer diakoni. En av medforskarna som verkar i en församling som hade lägre smittspridning och inte genast tvingades sätta verksamhet på paus konstaterade att situationen var en helt annan hos hen. Där fanns inga frigjorda personalresurser som enkelt kunde användas till diakoni. De tillgängliga resurserna kom alltså att ha stor påverkan på hur mycket diakoni som kunde göras, och vilken diakoni det blev. Ett samtal som också hängde ihop med resursfrågan är det om de smulor som den kanaaneiska kvinnan får från bordet. En av medforskarna menade att diakonin får färre resurser än annat i församlingen och frågade sig hur det kan komma sig. Är det så att diakonin får nöja sig med smulorna när det gäller resurser, på samma sätt som den kanaaneiska kvinnan och många av de människor som lever i utsatthet? Jag tänker att resursfördelning ofta hänger samman med förväntan, längtan och ideal som tar sig uttryck i prioriteringar, och också hänger samman med status och makt. Är känslan av att diakoni får nöja sig med smulorna från kyrkbordet ett uttryck för att diakoni inte värderas lika högt som andra delar av kyrkans uppdrag? En diakonisyner jag ser i reflektionen kring resurser och kapacitet är den diakoni *som slåss för sin plats* i en kyrka med begränsade resurser.

3.4 Summering av samtalet med fler akademiska röster

I uppsatsen har vi ämnat utveckla en tydligare förståelse av vilka diakonisyner som genomsyrar diakonal praktik. Den övergripande frågeställningen har varit vilka diakonisyner som kommer till uttryck i diakonal praktik under pandemins tid. Arbetet med uppsatsen har genomförts med metoden teologisk aktionsforskning, en metod som låter olika röster i det kyrkliga livet mötas för att samtalet mellan dem ska upptäcka, skönja och avslöja teologi som inte varit synlig innan.

I kapitel 3 lät jag några fler akademiska röster samtala med de tankar om diakoni som kommit fram i samtalet i uppsatsens forskargrupp. I samtalet upptäckte och formulerade jag sex diakonisyner, d.v.s. föreställningar om vad diakoni är eller kan/bör vara.

En kyrka som vill diakoni *tillsammans* med.

En kyrka som vill *ge* till den som behöver.

En kyrka som vill *se* människor.

En diakoni som vill *spränga sina egna gränser*.

En diakoni som *söker sina former* för att vara relevanta för livet på riktigt.

En diakoni som *slås för sin plats* i en kyrka med begränsade resurser.

Kapitel 4. Erfarenheter från ett teologiskt aktionsforskningsprojekt

Från den dag då jag först läste boken *Talking about God in practice* har jag burit på en nyfikenhet att använda de metoder som beskrevs. Här summerar jag mina och medforskarnas erfarenheter från att arbeta med teologisk aktionsforskning som metod.

Medforskarnas upplevelser

Vid det första mötet med forskargruppen formulerar sig en av medforskarna så här om vårt arbete: ”Spännande och roligt att träffas från lite olika håll. Man blir ju lite instängd i sin församling eller arbetslag. Så det är roligt att diskutera och höra olika tankar.” En annan medforskare sa att hen upplevde det som ett spännande och intressant sätt att jobba på.²¹¹

Vid vårt sista möte utvärderade vi hur det hade varit att arbeta med metoden tillsammans. En av medforskarna sa: ”Ju mer man studerar ju dummare bli man... det stämmer så väl för att den där osäkerheten och det luddiga, det diffusa har blivit tydligare för mig... och att vi liksom inte vet vad diakoni är. Vi vet inte ens vad kyrka är. Vi måste hela tiden omformulera oss.” Medforskaren fortsatte att tala om vikten av att hålla samtalet i gång, att formulera sig för ett tag och sedan omformulera sig. En annan medforskare talade om vikten av den fortsatta diskussionen och att den kan göra att ”man ändå hittar lite rätt, eller mer rätt, i sina tankar och sin praktik”. I sitt påbörjade arbete med en diakonipastoral såg hen utmaningen i att definiera diakoni. Hen såg det som viktigt att de lyckas formulera sig på ett sätt som alla medarbetare känner sig hemma och bekväma med. Hen menade att det kräver ett omfattande förankringsarbete. Ännu en medforskare berättade om sin upplevelse av att ha varit med i forskargruppen:

Vi här i /bens församling/ försöker formulera nånting kring det diakonala arbetet. Vi håller ju på att försöka vrida om lite till nånting annat. Vi vet vad det har varit och där vill vi inte va, vi vill röra oss till nånting annat så har dom här samtalen varit en väldigt stor hjälp i det arbetet för min del i alla fall, så jag är oerhört tacksam för att jag har fått funnits med i det här sammanhanget.

En medforskare sa att det varit ”jättespännande att få reflektera” och bra att jag som forskare, mellan samtalen summerat det som sagts i ett material, som vi sedan tagit ett varv till. En annan medforskare sa: ”jag gillar också det här, för mig är det här växt, det är att växa. Process är att växa och då finns det inget när det är färdigväxt, för du växer ju tills du dör i princip. Och det är så med allt. Så det här gillar jag väldigt bra, det är så lätt att ta till sig också och sätta in i församlingsarbetet och praktiken hemma.”²¹²

Att bjuda in en bibeltext till vårt samtal upplevde medforskarna som givande. I samtalet sa jag att jag upplevde att vi hittade många paralleller och utmaningar i samtalet kring bibeltexten. En av medforskarna svarade att det berodde på vår bibelsyn. Hen hänvisade till Ambrosius av Milano

²¹¹ Första samtalet med forskargruppen 2020-11-23

²¹² Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

som sagt att en bibeltext har minst åtta bottnar. Om man inte hittat åtta bottnar så har man inte gjort sitt jobb.²¹³

På grund av pandemin har samtalen i forskargruppen skett genom videomöten på plattformen zoom. Vi utvärderade hur det hade fungerat att ha reflekterande arbete genom videosamtal. Flera av medforskarna menade att det hade fungerat bra, även om vi alla var trötta på videomöten. Ingen av deltagarna sa att de hade upplevt några problem att ha samtalet via videomöte. Fördelar med videomötesmodellen har varit att vi alla sluppit resor. En medforskare föreslog att vi vid framtida projekt skulle kunna använda videomöten och komplettera dem med något fysiskt möte i början, då vi får tillfälle att lära känna varandra. Strukturen i ett videomöte där alla väntar på sin tur för att inte tala i mun på varandra har främjat lyssnandet i gruppen. Det har gjort samtalet mer strukturerat. Fem personer var en lagom stor grupp för att skapa dialog. När vi avslutade det sista mötet i forskargruppen så tackade flera av medforskarna mig och varandra för det samtal vi haft.²¹⁴

Min upplevelse

Utifrån hur TAR beskrivits av forskare i Storbritannien och Sverige har jag använt dess metoder på ett sätt som jag upplevde passade uppsatsens syfte, mig själv och medforskarna.

En första utmaning var att nå personer som ville vara med i forskargruppen. De personer som bjuds in som medforskare i ett aktionsprojekt är avgörande för arbetet och resultatet. Flera personer tackade nej men till slut blev vi en grupp på fem personer tillsammans med mig – två diakoner, en diakoniassistent, en diakoniansvarig präst och en kyrkoherde, tre kvinnor och två män. Jag ville med sammansättningen nå en balans mellan olika yrkeskategorier av diakoniansvariga personer, mellan kvinnor och män från olika geografiska platser i Linköpings stift. De personer som tackade ja hade ett stort engagemang i frågorna och deras personligheter kom att forma vårt samtal. Vi hade goda förutsättningar för att få ett gott samtal, något som medforskarna också bedömde att vi fick. Jag upplevde själv vårt samtal som mycket givande, inspirerande och fullt av energi. De personer som valde att tacka ja var verkligen rätt personer på rätt plats. Trots det kommer jag troligen arbeta på ett annat sätt för att bjuda in medforskare om jag skulle komma att göra ett nytt projekt. Jag kommer låta arbetet ta mer tid och söka deltagare på andra sätt än genom att skicka mail.

Som processledare för arbetet uppstod den vanliga utmaningen att i ord och handling visa att allas röster var viktiga, och att fördela ordet på ett sådant sätt att alla gavs utrymme. Jag betraktade det som mitt ansvar men också som ett delat ansvar. Mitt ansvar var att lägga upp en plan för samtalet för att främja allas plats. Medforskarnas ansvar var att göra sin röst hörd på det sätt som de önskade. Sammanfattningsvis kan jag konstatera att medforskarna tog olika mycket plats i samtalet och att det kan spegla våra personligheter men också hur mycket makt olika personer

²¹³ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

²¹⁴ Tredje samtalet i forskargruppen 2021-02-22

upplevde att de hade i rummet och vår grupp. Några medforskare var mer mångordiga med målande exempel. Andra var mer inväntande och kom med kortare koncisa inlägg och kommentarer. Jag upplevde att det gick allra bäst att få balans vid de möten när vi använde oss av rundor, där alla fick sitt eget utrymme, innan vi gick in i ett gemensamt samtal. Ibland lämnade jag över ordet till de som talat kortare än andra. Jag hade kunnat styra upp samtalet mer, men eftersom det aldrig blev monolog, utan alltid dialog, ville jag inte störa det för mycket. Vi konstaterade gemensamt att videomötesformen hjälpt oss, var och en, att vänta in vår tur. Jag såg på min sammanhållande roll som att se till att ingen kände sig förvirrad om vad vi gjorde där eller nedvärderad genom det sätt hen blev bemött av mig eller någon annan. Jag strävade efter att använda pedagogiska metoder som tog vara på medforskarnas engagemang – enskilda telefonsamtal, egen lästid, rundor, gemensamma öppna samtal.

Hjärtat i det teologiska aktionsprojektet var det reflekterande arbete som vi gjorde i forskargruppen. För att lyfta fram medforskarnas röster i själva uppsatsen har jag försökt skilja på det och det akademiska arbete jag gjort. Det reflekterande arbete vi gjorde i forskargruppen presenteras i avsnitt 2.2-2.6 och den tolkning med hjälp av teoretiska redskap som jag gjort själv presenteras i kapitel 3. I samtalet med medforskarna var jag tydligt med att vår reflektion var primär i förhållandet till det akademiska arbetet. Det som knyter ihop arbetet i forskargruppen med det akademiska arbetet är syftet och frågeställningarna.

Vid avslutningen av det första reflektionsmötet hann vi inte så långt som jag förberett. Jag sa till medforskarna att vi fick låta samtalet hänga i luften tills vi sågs nästa gång. Vid vårt sista reflektionsmöte nämnde jag det som en av mina insikter från vårt arbete. Samtalet blir inte klart, det får hänga i luften och pågå även om vi avslutade vårt gemensamma arbete i vår forskargrupp.

I beskrivningar av att arbeta med metoden skrev Clare Watkins att en vanlig erfarenhet är att forskaren är nervös över att arbeta med en process där hen har brist på kontroll. Jag har upplevt det till viss del och jag skrev i samband med formerandet av forskargruppen i min forskardagbok att det ”inte stämde med hur jag hade tänkt mig”. Som jag ser det är utmaningen i arbetet att hålla ihop arbetet samtidigt som det tillåts utvecklas åt det håll det spontant gör. Vår process var mycket kort och sammanhållen, och om den hade varit del i ett större projekt hade det varit intressant att se hur det hade utvecklats vidare.

En erfarenhet jag tar med mig är att tala om teologi på det sätt vi gjort utifrån det synsätt på teologi som metodologin teologisk aktionsforskning representerar. Jag upplevde det givande men också svårt, kanske för att jag själv inte har en tidigare bakgrund som akademisk teolog. En intervjuperson sa att de inte varit så teologiska att de tänkte ”innan”. Det såg vi i forskargruppen som ett tecken på den vanliga uppfattningen att teologi är något som sker före praktiken. I intervjuerna ställde jag en fråga om inspiration från kyrklig tradition - vad inspirerar dig att handla på det sätt du gör?. I efterhand kan jag självkritiskt undra om frågeställningen bidrog till eller löste upp tudelningen – att teologi är något som sker innan/efter och inte i. När en intervjuperson

svarade att hen inte visste om de hade någon inspirationskälla, att de inte ”var så teologiska”, så insåg jag att jag bidragit till förståelsen av teologi som något som sker ”innan” och är något annat än det som ryms i praktiken i sig.

Reflektion över våra samlade erfarenheter

Uppsatsens syfte var att utveckla en tydligare förståelse av vilka diakonisyner som genomsyrar diakonal praktik. Det skulle ske genom en utvecklad förståelse i forskargruppen och genom min egen reflektion över processen i forskargruppen.

För medforskarna blir arbetet ett sätt att samtala med andra än de personer de möter i sin vardag. En medforskare beskrev det som att det är vanligt att bli ”lite instängd”, kanske särskilt under pandemin, och att arbetet i forskargruppen var ett sätt att bryta den instängdheten. Det hänger samman med arbetet med att hitta deltagare som var och en, och tillsammans, skulle uppleva lärande och engagemang i arbetet. Jag ser att medforskarna fick utrymme för ett annat samtal om diakoni än det som de för i sina vardagliga sammanhang, ett samtal som fick utgå från fler diakonala praktiker än de är en del av var och en. Med hjälp av metoden, och dess olika delar, blev samtalet mer fördjupat än samtal som äger rum vid enstaka tillfällen.

Som forskare ledde jag samtalet med strävan efter att skapa ett rum för reflektion som alla skulle ha förutsättningar till att vara delaktiga i. Avslutningsvis beskrev medforskarna gruppen som en plats för att lyssna, diskutera, reflektera och formulera, något flera medforskare tackade mig och de andra medforskarna för vid vår avslutning. Det vi varit med om beskrevs av medforskarna som ”växt” och en hjälp att hitta rätt i tankar och praktik. En medforskare sa att det vi upptäckte tillsammans var lätt att ta till sig och sätta in i sin praktik i församlingslivet. Arbetet beskrevs som spännande, roligt och intressant. När en medforskare sa att ”ju mer man studerar ju dummare blir man” och att ”det luddiga blivit tydligare” så ser jag det som att samtalet bidragit med problematisering och ny kunskap. Jag kopplar våra erfarenheter till de karaktärsdrag inom teologisk aktionsforskning som handlar om att förändra praktik, låta praktik förändra teologi och att synliggöra teologi med samtalet som metod.

Tillsammans talade vi om hur samtalet om diakoni aldrig blir färdigt, utan får hänga i luften och pågå. Samtidigt är målet för uppsatsen uppfyllt. Tillsammans har vi i forskargruppen utvecklat en tydligare förståelse av vilka diakonisyner som genomsyrar diakonal praktik, en process jag reflekterat över i det här avsnittet. På olika sätt har vi upptäckt, skönjt och avslöjat teologi och diakonisyner.

I själva framskrivningen av uppsatsen har jag upplevt utmaningar som jag kopplar till de rollkonflikter jag skrivit om i avsnittet *1.6 Etiska överväganden och reflexivitet*. Tidigare i det här kapitlet skrev jag att hjärtat i projektet var det reflekterande arbete som vi gjorde i forskargruppen. Samtidigt har jag som masterstudent skrivit en uppsats med de krav som följer med det. Jag har upplevt det utmanande att kombinera rollen som forskare som med kritisk blick ska reflektera över helheten,

samtidigt som jag varit del av en ”undersökande gemenskap” med de andra medforskarna där min röst varit en likvärdig röst tillsammans med de andras. Jag har utmanats av hur medforskarnas röster, respektive min egen reflektion som masterstudent, skulle presenteras på ett sätt som är i överensstämmelse med metodens avsikt.

Kapitel 5. Slutsatser

Syftet med den här uppsatsen var att utveckla en tydligare förståelse av hur diakonala praktiker genomsyras av olika typer av diakonisynt. Det handlade dels om att bidra till en utvecklad förståelse hos medforskarna i projektets forskargrupp, dels att genom uppsatsen ge ett teoretiskt kunskapsbidrag. Jag har genomfört ett teologiskt aktionsforskningsprojekt i Linköpings stift inriktat på att stimulera reflektionen över diakonisynter i olika praktiker under pandemins tid. Det huvudsakliga arbetet gjordes tillsammans med fyra församlingspraktiker i en forskargrupp. Tillsammans tog vi fram en övergripande frågeställning och tre vidare frågeställningar. Den övergripande frågeställningen var: Vilka diakonisynter kommer till uttryck i diakonal praktik under pandemins tid? De tre vidare frågeställningar var dessa: Vilka diakonisynter kom till uttryck i den praktik som församlingar valde att ge utrymme till? Vilka diakonisynter kom till uttryck i de praktiska sätten att handla som Möjliggörare? Vilka diakonisynter kom till uttryck i de praktiska sätten att handla diakonalt flexibelt?

I uppsatsens teoriavsnitt skrev jag att jag ville utforska och ringa in begreppet diakonisynt, ett begrepp som används i diakoniforskning men, så vitt jag vet, aldrig definierats. Jag använder begreppet diakonisynt som individens och kollektivets syn på och föreställningar om diakoni. Föreställningar som speglar olika tankar om vad diakoni är och kan eller bör vara. Föreställningarna ger ofta svar på frågan om varför kyrkan har en diakoni.

Med hjälp av ett insamlat material och med våra erfarenheter i bagaget reflekterade vi i forskargruppen kring uppsatsens frågeställningar. Vi såg ett brokigt spektrum av diakonisynter som rörde diakonin på flera olika plan.

Reflektionen om diakonal praktik visade på diakonisynter som hängde ihop med syftet för diakonin. Syftet kunde ha fokus på den enskilda människan - omsorg, gemenskap, att tillgodose basbehov hos människor i utsatthet – eller på kyrkan själv – som identitetsmarkör eller varumärkesreklam. Diakonisynten kunde böttna i kyrkan och utövaren som hjälpnödig och bekräftelsesökande, världsfrånvärd eller tillgänglig. Den kunde peka på utövarens roll som en medvandrande go-between, som möjliggörare, tillitskapare eller dialogpartner. Diakonin kunde vara en yta där utövaren tillsammans med andra fick möta Gud, snarare än komma med Gud. Vi upptäckte olika uttryck för diakonins plats i församlingsgemenskapen och koppling till gudstjänsten, och ansvaret för diakonin som alla döptas, som det anställda arbetslagets och den professionella diakonens. Vi skönjde diakonisynter som pekade på diakonin som nedprioriterad i fördelningen av resurser och hur diakonimedarbetaren ibland får rollen att slåss för dess plats och status. I samtalet om diakonisynter i de praktiska sätten att agera som möjliggörare, såg vi diakonisynter som tryckte på att uppmuntra ideellas engagemang och anställda diakonimedarbetares roll att stötta diakonala ideella bärarlag. Vi såg diakonisynter som hörde ihop med diakonins roll i samhällsgemenskapen – diakoni som parallell, dialogisk eller samverkande. Synen på människan i

utsatthet visade på strävan efter samverkan och ömsesidighet, delaktighet och empowerment. Det fanns också diakonisyn som visade på människan i utsatthet som en mottagare med behov som kyrkoorganisationen kan och vill fylla. I samtalet om diakonins flexibilitet upptäckte vi diakonisyner som visade på diakonin som anpassningsbar, levande och organisk, men också beroende av resurser. Med inspiration från bibelberättelsen om hur Petrus kliver ur båten och möter Jesus på vattnet, upptäckte vi diakonisyn som såg diakonin som frimodig och tillitsfull i en kyrka som ibland är avvaktande och ängsligt. Sammanfattningsvis kunde de diakonisyner vi upptäckte hänga ihop med olika delar av diakonin – diakonins varför, diakonins förhållningssätt, verksamheter eller utövare.

Jag lät några akademiska röster möta resultaten från forskargruppen. Med hjälp av dem som teoretiska tolkningsredskap gjorde jag en egen reflektion. Det ledde mig fram till att formulera sex diakonisyner i den diakonala praktiken under pandemins tid, som i sig också är aspekter av kyrkosyn:

En kyrka som vill diakoni *tillsammans* med.

En kyrka som vill *ge* till den som behöver.

En kyrka som vill *se* människor.

En diakoni som vill *spränga sina egna gränser*.

En diakoni som *söker sina former* – som vill vara relevant för livet på riktigt.

En diakoni som *slåss för sin plats* i en kyrka med begränsade resurser.

Ett av uppsatsens bidrag är en utvecklad förståelse av diakonisyner i forskargruppen. Uppsatsen har erbjudit en form för att låta olika teologiska röster från Svenska kyrkans vardag mötas, och ge praktiker möjlighet att reflektera utifrån dem. Den har gett ord och tolkningsutrymme, och därmed makt över tolkningen, till de diakonala praktikerna. Medforskarna berättade om sina upplevelser och erfarenheter av att ha arbetat i forskargruppen i kapitel 4. De beskrev det som positivt att samtala med människor från andra församlingar och som en hjälp i sin växt, att komma vidare i sina tankar och sin praktik.

I arbetet i forskargruppen lät vi olika teologiska röster mötas för att i samtalet om dem upptäcka, skönja och avslöja diakonisyner. Det är en metod för att låta olika jämbördiga röster i kyrkans liv mötas, och ge plats även för praktikens röst, som traditionellt underordnats de normativa och akademiska rösterna. Det är också ett sätt att sammanföra teori och praktik, som traditionellt separerats från varandra. Jag kan se att den s.k. diakonitriangelns mitt och sidor skulle kunna användas på ett liknande sätt för att sammanföra diakonins teori och praktik. Med hjälp av diakonitriangeln kan röster om kyrkans förhållningssätt, utövare, verksamheter och identitet utgöra likvärdiga röster som i mötet med varandra kan leda till upptäckter och avslöjanden, och ge kyrkan värdefull kunskap.

Uppsatsens teoretiska kunskapsbidrag är ett utforskande av begreppet diakonisyn och de sex diakonisynerna som jag presenterat ovan. De sex diakonisynerna kan upplevas allmänt hållna och det kan diskuteras om de är en hjälp för framtida reflektion över diakonal praktik. Som jag ser det är deras styrka förmågan att binda samman, snarare än att separera diakonisynerna, att skapa övergripande mening som famnar mångfaldens olika delar, snarare än kategorisera.

Uppsatsen har utforskat diakonisynerna i pandemins praktik. Inledningsvis skrev jag att jag ser pandemins praktik som ett fönster genom vilket vi kan titta in på församlingars diakoni. Jag betraktar därmed de diakonisynerna som jag formulerat som överförbara på all diakonal praktik, inte bara pandemins praktik. Samtidigt är den kunskap som genereras i ett aktionsforskningsprojekt alltid kontextuell och därmed tillfällig eller flyktig. Det lärande som blir till i ett aktionsforskningsprojekt kan erbjudas andra som ett bidrag, men aldrig fylla funktionen av best practice, d.v.s. vara normgivande för andra sammanhang.

I uppsatsen har jag utgått från en bred betydelse av begreppet diakonisyn och förtydligat ett sätt som jag valt att använda begreppet på. De diakonisynerna som vi upptäckte i forskargruppen kunde speglas i den breda betydelsen och min användning av det. Är begreppet då till hjälp för att förstå diakonal praktik? Erfarenheten från uppsatsarbetet är att det kan vara det. Med sin bredd kan det famna ett brett och brokigt fenomen som diakoni, binda samman tanke och handling och skapa begriplighet för den som talar om diakoni. Det kan fånga upp ett så brokigt material som ett teologiskt aktionsforskningsprojekt med många röster ger upphov till. En synonym för ordet brokig är ordet färgrik. En färgrik diakoni med många nyanser kan behöva ett färgrikt begrepp med flera bottnar.

En insikt från arbetet är att diakonisynen är något i rörelse. Vi insåg i forskargruppen att vi inte kunde nå en slutgiltig insikt om vilken diakonisyn vi inspirerades av och botten i. ”Ju mer man studerar desto dummare blir man... vi måste hela tiden omformulera oss”, sa en av medforskarna. Vikten av att fortsätta samtalet har blivit tydlig, att formulera sig och sen omformulera sig igen. Att i lugn och ro sammanstråla för att samtala om diakoni. Liknelsen som diakonissan gjorde av diakonin, som en duva som söker sitt luftrum, är inte långsökt. Diakonin låter sig inte alltid fångas, i varje fall inte på andra villkor än sina egna. Diakonins röster sjunger, liksom fåglarnas, ibland i harmoni och ibland i färgrik dissonans, men alltid för att de har något att säga. Den som vill förstå sången måste sitta ner och lyssna och i den stillheten kan duvan, eller diakonin, få ny luft under sina vingar. Bilfärden vid bergssidan i inledningstexten kan få ett tolkande sammanhang – som en del av den gemensamma resa vi kallar för församlingen liv. I varsamhet kan vi sätta ljus på liljan och låta den växa vidare, i stället för att med maktanspråk stjälpas en döds-kalle över den. I samtalet med andra människor kan vi upptäcka hur ikonens treenighet bjuder in oss och vidgar samtalet. I det samtalet gör vi upptäckter och avslöjanden eller som en av medforskarna uttryckte sig: ” för mig är det här växt, det är att växa. Process är att växa och då finns det inget när det är färdigväxt, för du växer ju tills du dör i princip.”

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Bibel 2000.

Biskopsmötet. *Ett biskopsbrev om diakoni*. Uppsala: Svenska kyrkan, 2015.

Bradbury-Huang, Hilary. *The SAGE Handbook of action research*. Los Angeles: Sage, 2015

Brodd, Sven Erik. ”Diakonin genom kyrkans historia. Fem ecklesiologiska modeller.”, i: Brodd, Sven Erik. *Diakonins teologi*. Stockholm: Verbum, 1997.

Bryman, Alan. *Sambällsvetenskapliga metoder. Upplaga 3*. Stockholm: Liber, 2018.

Cameron Helen, Bhatti Deborah, Duce Catherine, Sweeney James och Watkins Clare. *Talking about God in practice*. London: SCM Press, 2010.

Campbell-Reed, Eileen R. “Reflexivity – A relational and prophetic practice”, i: Idestrom, Jonas och Stangeland Kaufman, Tone (red.) *What really matters. Scandinavian perspectives on ecclesiology and ethnography*. Church of Sweden research series. Pickwick publications, 2018, sid 77-98.

Christiansson, Elisabeth och Engel, Charlotte. *Diakonins strukturer: En presentation av tre empiriska studier av den församlingsdiakonala verksamheten i Stockholms stift 2016/2017*. Stockholm: Svenska kyrkan, 2017.

Coghlan, David och Brannick, Teresa. *Doing action research in your own organization*. London: SAGE Publications Ltd., 2014.

Collins, John. *Diaconia Re-interpreting the ancient sources*. New York: Oxford university press, 1990.

Edgardh, Ninna. *Diakonins kyrka. Teologi, kön och omsorgens utmattning*. Stockholm: Verbum, 2019.

Edgardh, Ninna. ”Praktisk teologi i ny skepnad”, *Svensk teologisk kvartalskrift* 1(2021), sid 5-26.

Edlund, Caroline. *När jag får vara ute på fältet dansar jag tango. En organisationsteologisk studie av konkurrerande logiker i kyrklig verksamhet*. Åbo: Åbo Akademis förlag, 2020.

- Holmberg, Andreas. *Kyrka i nytt landskap. En studie av levd ekklesiologi i Svenska kyrkan*. Skellefteå: Artos Norma bokförlag, 2019.
- Ideström, Jonas och Linde, Stig. *Det här är någonting vi måste göra. Ett teologiskt aktionsforskningsprojekt med Svenska kyrkan i Mölndal*. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsenhet, 2017.
- Ideström, Jons och Linde, Stig. ”Att famna komplexiteten – aktionsforskning, teologi och organisatoriskt lärande”, i: Rosqvist, Elmersjö och Kings. *Aktionsforskning – möjligheter, utmaningar och variationer*. Utges av Lund: Studentlitteratur, sommaren 2021, sid. 173-202.
- Ideström, Jonas och Linköpings stift. *Här får jag vara. En rapport från ett teologiskt forskningsprojekt om konfirmand- och ungdomsverksamheten i Vadstena och Dals församlingar*. Linköping: Linköpings stift, 2019.
- Ideström, Jonas och Stangeland Kaufman, Tone. ”Whose voice? Whose church? Using action research in practical ecclesiology”, i: Niclas Blåder och Kristina Helgesson Kjellin (red). *Mending the world? Possibilities and obstacles for religion, church and theology*. Church of Sweden research series vol 14. Pickwick publications, 2017, sid 486-502.
- Ideström, Jonas “Att studera kyrkan i praktiken” i *Svenske kyrkotidning*, 10 (2016), sid 314-317.
- Kroksmark, Tomas. *Didaskalos: undervisningsmetodik vid vår tideräkningens början med särskild inriktning mot Jesu undervisningsmetodik*. Serie: Rapporter från Institutionen för metodik i lärarutbildningen, Göteborgs universitet 1103-6958, 2013.
- Latvus Kari. *Diakonia as care for the poor? Critical perspectives on the development of caritative diakonia*. Tampere : Kirkon tutkimuskeskus, 2017.
- Linde, Stig. *Identitet och samspel. Församlingsdiakoni i lokalsambället*. Linköping: Stig Linde och Linköpings stift, 2004.
- Linde, Stig. ”Institutional logics perspective on diakonia” i: Niclas Blåder och Kristina Helgesson Kjellin (red). *Mending the world? Possibilities and obstacles for religion, church and theology*. Church of Sweden research series vol 14. Pickwick publications, 2017, sid. 436-454.
- Maslow, Abraham H. *Motivation and personality*. New York: Harper & Row, 1987.

- Mattsson, Matts. *Att forska i praktiken. En kunskapsöversikt och en fallstudie*. Uppsala: Kunskapsföretaget AB, 2004.
- Meyer, Michael och Simsa, Ruth. *Organizing the unexpected: how civil society organizations dealt with the refugee crisis*. *Voluntas*, vol 29 (2018). Sid 1159-1173.
- Modéus, Martin. *Levande tillsammans med Kristus. Om en kyrka i rörelse. Herdabrev för Linköpings stift*. Skellefteå: Artos, 2016.
- Nordstokke, Kjell. *Liberating diakonia*. Trondheim: Tapir Akademiska forlag, 2011.
- Sjöberg, Lena. *Nordisk diakoniforskning 2015-2019. Kunskapsläge och forsknings-sammanhang*. Masteruppsats Uppsala universitet, 2020.
- Stangeland Kaufman, Tove. "Mapping the Landscape of Scandinavian research in ecclesiology and ethnography – contributions and challenges", i: Idestrom, Jonas och Stangeland Kaufman, Tone (red.) *What really matters. Scandinavian perspectives on ecclesiology and ethnography*. Church of Sweden research series. Pickwick publications, 2018, sid 15-38.
- Svenska kyrkan. *Vägledning för diakoni. Teori, praktik och verksamhetsutveckling i församling*. Uppsala: Svenska kyrkan, 2018.
- Vetenskapsrådet. *God forsknings-sed*. Stockholm, 2017.
- Watkins, Clare. *Disclosing church. An Ecclesiology learned from conversations in practice*. London & New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2020.
- Wijkström, Filip; Henrekson, Ebba; Sjöstrand, Erik; Linde, Stig och Reuter Marta. "The Church of Sweden and the quest to bounce back better", i *Sweden through the crisis*. Stockholm: Stockholm School of Economics Institute for research, 2020.

Otryckta källor

Garpe, Sara. *Mailväxling med Sara Garpe, projektledare för projektet Kyrka och digitala rum – om församlingsliv i Svenska kyrkan*, 2021. Mailväxlingen finns hos författaren.

Kyrkoordning för Svenska kyrkan

[https://www.svenskakyrkan.se/filer/1374643/KO_1%20jan%202021%20\(1\).pdf](https://www.svenskakyrkan.se/filer/1374643/KO_1%20jan%202021%20(1).pdf) 2021-04-25

University of Roehampton. "Theological Action Research Intro".

<https://www.youtube.com/watch?v=6rjZKw0KVNo&feature=youtu.be> 2021-01-14.

Insamlat material

Samtligt material finns som anteckningar, utskrivna kopior eller transkriptioner hos författaren.

Första svaret på mailfråga om pandemins praktik. 2020-10-15.

Samtal utifrån första svaret på mailfråga om pandemins praktik. 2020-10-15.

Andra svaret på mailfråga om pandemins praktik. 2020-10-15.

Tredje svaret på mailfråga om pandemins praktik. 2020-10-15.

Fjärde svaret på mailfråga om pandemins praktik. 2020-10-16.

Femte svaret på mailfråga om pandemins praktik. 2020-10-20.

Sjätte svaret på mailfråga om pandemins praktik. 2020-10-26.

Sjunde svaret på mailfråga om pandemins praktik. 2020-10-27.

Eriksson, Peter. *Hur gör vi nu? En studie i hur diakoner i Linköpings stift hanterar sin vardagsituation i samband med coronapandemin i mars och april*. Studentarbetet vid Lunds universitet: Institutionen för socialt arbete, 2020.

Intervju med ideell eldsjäl. 2020-12-07.

Intervju med ideell nyckelperson. 2020-12-07.

Intervju med församlingsherde. 2020-12-22.

Intervju med koordinerande diakon. 2020-12-15.

Intervju med koordinerande diakoniassistent. 2021-01-05.

Observation av ett samverkansmöte. 2020-12-02.

Fokusgruppsintervju med diakonalt arbetslag. 2020-12-15.

Modéus, Martin. *Visitationstal i en församling i Linköpings stift*, 2020.

Modéus, Martin. *Brev till kyrkoherdar i Linköpings stift*. 17 november 2020.

<https://internwww.svenskakyrkan.se/linkopingsstift/biskop-martins-brev-till-stiftets-kyrkoherdar-stifts-intranat>

”Idéutbyte i coronatider för Svenska kyrkans anställda”. 2020-12-14. Skärmdumpar finns hos författaren. <https://www.facebook.com/groups/278140949840348/search?q=diakoni>

Forskargruppen

Samtligt material finns som anteckningar eller utskrivna transkriberingar hos författaren.

Inledande telefonsamtal med medforskare 1. 2020-11-09.

Inledande telefonsamtal med medforskare 2. 2020-11-10.

Inledande telefonsamtal med medforskare 3. 2020-11-12.

Inledande telefonsamtal med medforskare 4. 2020-11-13.

Första samtalet i forskargruppen. 2020-11-23.

Andra samtalet i forskargruppen. 2021-02-11.

Tredje samtalet i forskargruppen. 2021-02-22.

Bilaga 1. Informationsblad

Informationsblad till medforskare

Vill du tillsammans med mig och en grupp diakonimedarbetare i Linköpings stift reflektera kring diakoni under pandemin? Reflektionen kommer att ske inom ramen för min masteruppsats med arbetsnamnet *Diakonisyner i pandemins praktik*. Uppsatsen är del i en masterexamen i ämnet Kyrkovetenskap vid Teologiska fakulteten, Uppsala Universitet läsåret 2020-2021.

Uppsatsens syfte är att undersöka förhållningssätt och tankar om diakoni i de diakonala uttryck som skett/sker i församlingarna i Linköpings stift under pandemin 2020/21.

Uppsatsen kommer att göras med en metod som heter Teologisk aktionsforskning. Det är en metod där jag som forskare bearbetar en fråga tillsammans med en grupp praktiker. Jag håller i ramarna för arbetet men viktiga värdeord för metoden är *vårt gemensamma samtal*, att vi *får syn på teologi och diakonisyn tillsammans* och att *det är teologi raket igenom*.

Vi kommer att träffas i vår grupp vid tre tillfällen, 1-2 timmar varje gång. På grund av pandemin kommer träffarna troligen att ske via videolänk. Vid en första träff i november funderar vi kring de diakonala uttryck ni gett förslag på. Vilka ingångar/frågor kan hjälpa oss få syn på förhållningssätt och diakonisyn i de uttrycken? Vilket material behöver samlas in för att få syn på det? Efter träffen har jag som forskare i uppdrag att samla in det material vi har bestämt. Vid en andra träff i februari presenterar jag det som har samlats in och tillsammans reflekterar vi kring det och får syn på nya frågor. Vid en tredje och sista träff i mars presenterar jag ännu ett material och tillsammans formulerar vi slutsatser.

Ditt deltagande är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Största möjliga konfidentialitet kommer att eftersträvas genom att ingen obehörig får ta del av materialet. Våra gruppsamtal spelas in och inspelningen förvaras så att den bara är åtkomlig för mig. Avidentifierade utskrifter kommer att delas med min handledare och vid begäran också med en opponent när uppsatsen läggs fram. Innehållet i samtalet kan upplevas som känsligt då det bland annat kan komma att beröra personliga åsikter och etiska dilemman. I publikationen av resultatet kommer materialet att avidentifieras så att det inte går att koppla resultatet till någon enskild individ.

Ytterligare upplysningar om studien kan lämnas av mig som genomför studien och jag kan nås på: susanna.suhari.7096@student.uu.se eller 073-6472967.

Min handledare är Ninna Edgardh, professor i kyrkovetenskap, särskilt diakonivetenskap, vid Teologiska institutionen, e-post: ninna.edgardh@teol.uu.se, telefon: 018-471 2669.

Hälsningar

Susanna Löfgren

Norrköping 2 november 2020

Informationsblad till intervjupersoner

Kan du tänka dig att bli intervjuad kring ert diakonala arbete under pandemin? Intervjun kommer i så fall att ske inom ramen för min masteruppsats med arbetsnamnet *Diakonisyner i pandemins praktiker*. Uppsatsen är del i en masterexamen i ämnet Kyrkovetenskap vid Teologiska fakulteten, Uppsala Universitet läsåret 2020-2021.

Uppsatsens syfte är att undersöka förhållningssätt och tankar om diakoni i de diakonala uttryck som skett/sker i församlingarna i Linköpings stift under pandemin 2020/21. Den arbetas fram med en metod som heter Teologisk aktionsforskning där jag som forskare bearbetar uppsatsens frågeställningar tillsammans med fyra praktiker från församlingar i Linköping stift. Vi har kommit fram till att det vore en bra idé att intervjua någon med din erfarenhet.

Ditt deltagande är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Om det går bra för dig så vill jag gärna spelas in intervjun. Inspelningen förvaras så att den bara är åtkomligt för mig. Största möjliga konfidentialitet kommer att eftersträvas genom att ingen obehörig får ta del av materialet. Avidentifierade utskrifter kommer att delas med min handledare och vid begäran också med en opponent när uppsatsen läggs fram. Innehållet i samtalet kan upplevas som känsligt då det bland annat kan komma att beröra personliga åsikter och etiska dilemman. I publikationen av resultatet kommer materialet att avidentifieras så att det inte går att koppla resultatet till någon enskild individ.

Ytterligare upplysningar om studien kan lämnas av mig som genomför studien och jag kan nås på: susanna.suhari.7096@student.uu.se eller 073-6472967.

Min handledare är Ninna Edgardh, professor i kyrkovetenskap, särskilt diakonivetenskap, vid Teologiska institutionen, e-post: ninna.edgardh@teol.uu.se, telefon: 018-471 2669.

Hälsningar

Susanna Löfgren

Norrköping 7 december 2020

Bilaga 2. Samtalsguider

Intervju med ideell eldsjäl

Jag har hört att du visar omsorg om människor och grannar du möter. Kan du berätta lite om det? Vilka inspirationskällor har du till det sätt du är på? Har du någon förebild? Har något särskilt varit viktigt för det sätt du varit på? Finns det bibelord som varit viktiga för dig i det sätt du är på? Har det varit något som varit utmanande? Har du känt att du skulle vilja göra mer än du råar med? Hur gör du då?

Intervju med nyckelideell

Jag har hört att du är ideell i Svenska kyrkan och i många andra organisationer också. Kan du berätta lite om det?

Vilka inspirationskällor har du till det sätt du är på? Har du någon förebild? Har något särskilt varit viktigt för det sätt du betett dig på? Finns det bibelord som varit viktiga för dig i det sätt du är på? Hur ser du på kyrkans roll i förhållande till de andra organisationerna du är med i? Hur har du tänkt om det du gjort på kyrkans uppdrag? Har det varit något som varit en utmaning, nåt klurigt? Hur gör du då?

Intervju med beslutsfattare/församlingsherde

Jag har hört att ni var en församling där ni tvingades stänga ner. Kan du berätta lite om det?

Hur tror du att besluten har påverkat den diakoni som blev möjlig?

Vilka inspirationskällor har du till det sätt du är på? Var får du din kraft och inspiration från? Hur har du tänkt om det du gjort? Har något särskilt varit viktigt för det sätt du betett dig på? Finns det bibelord som varit viktiga för dig i det sätt du är på? Har du sett några etiska dilemman i det du stått i?

Intervju med två koordinatörer av arbetet med mat och mediciner

Jag har hört att du koordinerade arbetet med mat i er församling. Kan du berätta om det? Hur kom det sig att ni valde att göra det arbetet? Vilka samarbetade ni med i matarbetet och varför? Vilka var det som gjorde själva arbetet med att handla och varför?

Vilka inspirationskällor hade ni till det sätt ni använde? Var fick ni er inspiration från? Har något särskilt varit viktigt för det sätt du betett dig på? Finns det bibelord som varit viktiga för dig i det sätt du/ni är på? Hur har du tänkt om det du gjort?

Har det varit något som varit en utmaning, nåt klurigt? Har du sett några etiska dilemman i det ni stått i?

Samtalsguide fokusgruppsintervjun

Vad betyder diakonal flexibilitet?

Vilka inspirationskällor och förebilder har vi till diakonal flexibilitet?

Hur påverkar ett sådant synsätt det diakonala arbetet?

Vad är delaktighetens arena? Diakonala bärarlag.

Vilka inspirationskällor och förebilder har vi till det synsättet?

Hur påverkar ett sådant synsätt det diakonala arbetet?

Bilaga 3. Reflektionsfrågor

Frågeställningar som medforskarna fick till sin reflektion över det insamlade materialet.

Hej /*medforskare*/,

Sen vi sågs sist i forskargruppen har jag gjort intervjuer, läst dokument och satt ihop allt jag tyckte var relevant till ett material som vi ska använda tillsammans. Varsågod!

Inför vår träff om två veckor den 11 februari så får du gärna läsa igenom materialet och fundera över frågorna. Du kan göra anteckningar i kanten, skriva funderingar, utropstecken, frågetecken eller vad du vill. Sen pratar vi om det när vi ses.

Vad säger materialet om våra frågor om diakonisyner?

Är det något som överraskar/slår dig i materialet?

Vilken tro, övertygelse, värderingar, diakonisyner bor i materialet?

Är det några fraser eller tankar som gav dig en särskild insikt?

Finns det något som bekräftar dig eller din församlings tro och diakonisyner?

Finns det något som utmanar dig eller din församlings tro och diakonisyner?

Var ser du Gud i materialet?

Vilka lärdomar drar du från materialet för er församling? Vilken praktisk handling skulle du vilja att ni tar framåt i er diakoni?

Ska bli så roligt att jobba vidare tillsammans i gruppen! Hoppas att allt är bra med dig och att du får vara frisk.

Susanna